8 Ağustos 1957 Sene : 4, Cilt : X, Sayı : 169

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Fiatı 60 Kuruş

AKİS'in Yazı Müsabakası

Gönderilen yazıları 11. sayfamızda neşrediyoruz

1 —AKİS'in bu seneki yazı müsabakası için seçilen mevzu şudur: Demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletler ne şekilde hareket etmelidirler?

2 — Müsabakaya katılmak için gönderilen yazılar kâğıdın bir yüzüne makinayla ve orta aralıkta yazılacak, uzunluğu da 23x30 eb'adındaki kâğıtlarla iki sayfayı tecavüz etmiyecektir.

3 — Gelen yazılar önce AKİS'in yazı işleri kadrosundan kurulacak bir küçük jüri tarafından incelenecek, uygun görülen AKİS'te neşredilecektir.

4 — Yazıların neşrine 1 Temmuz 1957'de başlanmıştır 30 Nisan 1958 den sonra gelen yazılar müsabaka dışında bırakılacaktır.

5 — AKİS'te neşredilen yazılar 1958 Mayıs başında toplanacak olan selâhiyetli bir jüri tarafından incelenecek, Birinciliği kazanan yazının sahibine 1.000; İkinciliği kazanan yazının sahibine 500 ve Üçüncülüğü kazanan yazının sahibine de 250 lira telif hakkı ödenecektir. Bundan başka birinciliği kazanan yazının muharririnin resmi 1958 Mayısının ortasında çıkacak olan Beşinci yılımızın ilk sayısının kapağını süsliyecektir.

6 — Müsabakaya katılacak yazıların "AKİS Mecmuası, yazı müsabakası servisi P. K. 582 - Ankara" adresine postalanması lâzımdır.

Dikkat :

Müsabakaya gönderilen yazıların bir kısmının çok kısa olduğu görülmüştür. Makalelerin yazı makinası ile yazılmış normal iki sayfayı tecavüz etmemesi şartıyla, bir fikri etrafile izah edebilecek uzunlukta olması lâzımdır.

Kapak Baskısı : Rüzgârlı Matbaa Denizciler Cad. - ANKARA

Kapak Klişesi : Kenan Dinçman Klişe Fab.. - İSTANBUL

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 4, Cilt: X, Sayı: 169

Rüzgârlı Sok. Ovehan
Kat: 3 Daire: 7
P. K. 582 — Ankara
18992 (Yazı İşleri)
15221 (İdare)

Fiatı 60 Kuruş

★

Müessisi

Metin Toker

★

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına İmtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden Mesul Müdür:
Tarık HALULU

★

Umumi Neşriyat Müdürü
Hamdi AVCIOĞLU

★

Teknik Sekreter:
İlhami SOYSAL

★

Karikatür:
TURHAN

★

Fotoğraf:
Hüseyin EZER
Osman ÖZCAN
ASSOCIATED PRESS
TÜRK HABERLER AJANSI

★

Klişe:
Desen Klişe ATELYESİ

★

Müessese Müdürü:
Mübin TOKER

★

Abone Şartları:

3 aylık	(12 nüsha) :	6 lira
6 aylık	(25 nüsha) :	12 lira
1 senelik	(52 nüsha) :	24 lira

★

İlân Şartları:
3 renkli arka kapak (Tam sayfa): 350 Lira
Kapak içi 300 lira, metin sayfaları Santimi 4 lira.

★

Dizildiği ve Basıldığı Yer:
Rüzgârlı Matbaa — ANKARA
Tel : 15221
Basıldığı tarih: 1.8.1957

Kapak resmimiz
Sırrı Kalayoğlu
Bir hakim

Kendi Aramızda

İşbirliği hakkında

Alaturka Kurnazlık" başlıklı yazıyı çok beğendim. Haklısınız. Birleşmek, neden? Gerçekten Hür. P. adaylarını kazandırmak için. Millet zaten D.P. den soğmuş, zaten İnönü, Günaltay gibi, dürüst, vefalı demokrasi taraftarları etrafında toplanmağa başladı. Türkiye'nin en değerli milletvekili olduğunu parlamentoda ispat etmiş bulunan Ekrem Alican buranın çocuğudur.. D. P. listesinde en fazla oy alandır. Ama bugün burada ardından giden sayılacak kadar azdır. Böyle olmakla beraber, birleşme olmalı, ama eşit şartlarla değil!. Sakarya altı veya yedi milletvekili çıkaracak. Bunun dördünü C.H.P. ye, ikisini C.M.P. ne birini de Hür. P. ye verecek olursak hem âdil liste olur ve hem de kazanmaları muhakkaktır.

Ahmet Ersoy - Adapazarı

★

Ölümünden evvel, Kubrat Han oğullarını yanına çağırarak kendilerine bağ çubuklarından yapılmış bir demet verir ve bu demeti ortadan bölmelerini söyler. Bütün kardeşler teşebbüs eder, maalesef hiç biri muvaffak olamaz. Babaları demetten çubukları teker teker çıkarıp kırar ve işte bakın ben hepsini nasıl kırdım der. Bunun üzerine bütün kardeşler, bunları biz de böyle kırabiliriz derler. Bu muhakkak ki böyledir. Öyle zannediyorum ki: Seçimlere kadar muhalefet de bir araya gelip böyle kuvvetli bir demet meydana getirmezlerse, akıbetleri teker teker herkesin kırabileceği çubuklar olmaktır. Şu halde niye bekliyoruz, İnönünün ilk adımı atmasını mı?

Zeki Günaltay - İzmir

★

Bir zaman tuttunuz, işbirliği konusunda sütun sütun yazılar yazdınız. Hani okuyucu da sanıyordu ki işbirliği tahakkuk etmezse seçimleri kazanmak bir hayaldir. Sonra size ne olduysa oldu. İnönünün İstanbul İl Kongresindeki konuşmasından mı ilham aldınız? Tutup işbirliğinin aleyhine dönüverdiniz. Üstelik kabahati de Hürriyet Partisinin üstüne yıkmak için elinizden geleni yapıyorsunuz. O perhiz niye idi, bu lâhana turşusu niye?

Mustafa Eryılmaz - Ankara

★

Politikacılar hakkında

168 inci sayınızda kendi aramızda sütunlarında Mersinli bir okuyucunuzun naklettiği Celâl Yardımcıya ait sözler benim gibi bütün aydınları düşündürmesi gereken sözlerdir. Milletvekili ve bakan oluncaya kadar, hattâ, bu sözleri okuduğum zamana kadar ben Celâl Yardımcıyı milletvekili olmadan evvel radyoda hukuk saatinde tesadüfen dinlemiş ve yüzünü bile görmeden ona adeta tutulmuştum. Onun "Hak ve Adalet" ve "Hukuk" namına anlattığı fıkra ve hadiseleri uzun zaman adeta vecd içinde dinledim, neticede bu ismi duydukça "Hak ve Adalet" mefhumlarının gözlerimde şekillendiğini ve yüzünü görmediğim halde onun simasının en az 150 yaşında, hâkimlerin taşıdığı hürmete lâyık kıyafet içinde bir adalet ve hak sembolü olarak uzun zaman hayalimi işgal ettiğini hiç unutmam. Ne serap!.. Mersinde bir parti kongresinde anlatıldığı bildirilen hikâyenin onun tarafından söylendiğini işitmek bana hakikî bir darbe oldu. Memleketimizin realitesinden ne kadar uzak bir görüş! Memleketimizin 1950 yılına kadarki hamlelerini ve milletimizin yaptığı 1921 - 1950 arasındaki inkılâpları kökünden silmek! Bu nasıl olur?

Adnan Tuzcuoğlu - İstanbul

★

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığına kadar yükselen bir zatın İstanbul İl Başkanlığını kabul etmesi C.H.P. elemanlarının makam hırsıyla değil, memlekete hizmet aşkıyla yanıp tutuştuklarını bir kere daha ispata kâfi gelmiyor mu? Sayın Günaltayı en derin hürmetlerimle tebrik eder her vazifesinde olduğu gibi başarılar dilerim.

Tuğrul Topateş - Mersin

★

İşçiler hakkında

AKİS te çıkan "İşçiler ve siyasî partiler" başlıklı yazıyı her işçiyi üzerinde durduracak kadar değerli ve önemli buldum. İçtimaî adalete sendikalizm dâvasının tahakkuku sonunda kavuşabilecek olan Türk işçisi için tek çıkar yol, ayrı ayrı partilere bölünerek kuvveti parçalamak değil, sendikalar etrafında birleşerek işçinin ihmal edilir bir kuvvet olmadığını, seçimlerde işçilerin de hesaba katılmasının şart olduğunu partilere kabul ettirmektir.

Abdulkadir Gürol - Eskişehir

★

Mecmua hakkında

AKİS'in Metin Toker ve Yusuf Ziya Ademhanın hapsedilmelerinden sonraki çırılçıplak hali cümlenin malûmudur. Partiler bahsinde Hür. Partisi ile C.M.P. den tek satır aramak piyasadan kahve aramaktan farksız bir hal aldı. Memlekette sadece iki partinin mevcudiyetini benimsemiş halinizle ve Hür. P. nin tahminler üstünde genişlemesinden duymuş olduğunuz endişe dolayısiyle Hür P. adını sütunlarınızdan tamamiyle silme yoluna gidişinizle yıkmak istediğiniz bir zihniyetin şampiyonu ile istemiyerek fikir birliğinde bulunmuş olmanız cidden pek hazin değil mi?

Şevki Gemicioğlu - Söke

★

İmar hakkında

Günlerdir çoluk çocuk seferberlik ilân ettik, ev arıyoruz. Evimiz mi yıkıldı? Yok.. Tebligat mı yaptılar? Hayır... Ama imar faaliyeti öylesine bir hızla gelişiyor, öylesine umulmadık yerlerde boy gösteriyor ki nasıl olsa bugün değilse bizim evi de yarın yıkarlar kaygısı içindeyiz. Seferberliğimiz bu yüzden. Sokakta kalmamak için bulduğumuz tek çare bu oldu. Ama bir türlü ev bulamıyoruz. Bulsak kiralar ateş bahası. Sonra bulduğumuz evin yıkılmayacağını kim temin edecek?

Ali Kısa - İstanbul

Seçimler

Yumurta kapıda

Bu haftanın başında katiyetle anlaşıldı ki eğer fevkalâde bir hal olmazsa milletvekili seçimleri bu sonbaharda yapılacaktır. Şimdiye kadar seçimlerin sadece yapılması ihtimali vardı. Artık söylenebilecek olan, yalnızca yapılmaması ihtimalinin de olduğudur. Bu, şüphesiz büyük bir değişikliktir.

Buğdaya yapılan zamla geliyorum diyen seçimlerin gün geçtikçe kapıya dayandığı daha iyi anlaşılmaktadır. Buğdaya zam, büyük şehirlerde imar hareketlerine hız verilmesi, darlığı çekilen malların ithali için 51,5 milyon liralık transfer yapılarak bir "sun'i bolluk" yaratılmak istenmesi, sıkıntıların geçici olduğu ve bunun kalkınma uğrunda katlanılan bir fedakârlık sayılması yolundaki edebiyatın revaç bulması hep bu yaklaşan seçimlerin işaretleriydi. Köyün ışıkları uzaktan seçilmeye başlamıştı ve görünen köyün kılavuz istemediği herkes tarafından bilinen çok eski bir sözdü.

Seçimlerin yaklaştığının gözle görünmeyen bir işareti de Ankaranın Babıalisi Rüzgârlı sokaktaki bir binadaki faaliyetti. Meclisin hemen arkasındaki bir sokakta, üzerine iri siyah harflerle Zafer yazılı sarı badanalı bir binada günlerden beri hummalı bir faaliyet sürüp gidiyordu. Meşhur Zaferle aynı binayı paylaşan D. P. Genel Merkezinin bir odasında, İktidar Partisinin seçim kazanma üstadı Zühtü Hilmi Velibeşe yaklaşan seçimlerden de partisini muzaffer çıkarmak için kollarını sıvamış çalışıyordu. Sarı badanalı binanın bir odası da Basri Aktaşa ayrılmıştı. Basri Aktaş şimdilik Kastamonu'da idi ama pek yakından Ankaraya dönecek ve kendisine ayrılan odada 1946, 1950 ve 1954 seçimlerinde muvaffakiyetle yürüttüğü eski vazifesini görecekti. Basri Aktaşın vazifesi Genel Merkez ile Teşkilât arasındaki teması temin ve idame ettirmekten ibaretti. Bu faaliyet işin daha ziyade teknik cephesiydi ve seçimleri kazanmakta pek fazla müessir olamazdı. Mühim olan psikolojik cepheydi. Doğrusu D. P. bu sahada elindeki kozları çoktan kırmaya başlamıştı. Şehir şehir dolaşıp ta D.P. nin bu kozlar nasıl bir cömertlikle kırdığını görmek için kör olmak lâzımdı. Bu kozlar gerçi büyük ekseriyetiyle fazla kıymetli değildir ve "hediyesi" bir mala harçtır ama, mühim olan bu kozların kırılmaya başlamasıdır.

Zühtü Hilmi Velibeşe
Stratejist

D. P. yi idare edenlerin bir zümresi, olup bitenlerin farkına varmaya başlamıştır. Düne kadar "Artık Türkiyede yokluktan bahsedilemez" diyenlerin kalkınma için kemerleri sıkmayı tavsiyeye başlamaları bunun bir delilidir.

Çanakkalede çekilen sıkıntıları itiraf eden "İktidarın başı"nın gelecek hafta çıkacağı Karadeniz seyahatinde, hazır bulunacağı bazı temel atma merasimlerinde söyleyeceği sözler, seçim sathı mailine giren D. P. nin zihniyetine ışık tutup aydınlatacağı için son derece alâka çekici olacaktır.

İşbirliği

Maksat, vatan kurtulsun!

Bu haftanın başında bir gün İstanbulda Sultanahmette hâlâ yıkılmamış bir evin orta büyüklükteki odasında hararetli bir konuşma cereyan ediyordu. Konuşma hususiydi ama mevzu sadece orada bulunan şahısları değil, bütün memleketi alâkadar ediyordu. Konuşmanın hususî olması konuşanların içlerini aksettirmesi bakımından mühimdi. Odada oturanlar isimleri ve resimleri Türk gazete okuyucuları için aşina isimler, aşina resimlerdi. Bunlar Hür. P. nin ileri gelenleriydi. Sultanahmet meydanına bakan ve bir merdivenle girilen ev ise "Recep Pekerin evi" diye şöhret yapmıştı ve halen Hür. P. nin İstanbul il merkeziydi.

Bir müddetten beri ev pek şenlenmişti, zira yaz dolayısıyla Hür. P. erkânı İstanbula gelmişlerdi. İl merkezinde toplanılıyor, politik bir mahiyeti olan randevular orada veriliyor, misafirler orada kabul ediliyordu. Böyle münasebetlerle görüşülen mevzuların başında ise İşbirliği geliyordu. Bu haftanın başında ele alınan da oydu. Yalnız Hür. P. nin garip bir kaderi vardı: kaç azası mevcutsa o kadar da fikir ortaya atılıyor ve işin daha da garibi bu fikirler odalarda kalmayıp kongrelerde Partiyi ilzam eder şekilde ifade ediliyordu. Bu suretle ortaya çıkan ise elbette ki bir

YAZISIZ

arap saçı oluyordu ve Hür. P. nin tutumu, bizzat Hür. P. liler için bile meçhul kalıyordu. "Beyler, seçimler her yerde yüzde yüz bizimdir" diyen gür sesli hatiplere mi, yoksa "biz söyleyeceğimizi söyledik, şimdi sıra öteki partilerde" diye beyanat veren eski Üniversite mensuplarına mı, yahut "İnönüye inanılmaz" tarzında başlayıp "C.H.P. samimi değildir" tarzında devam eden ve "biz İşbirliğine taraftarız" tarzında biten nutuklara mı veya isnatsız bütün partileri günah çıkartmaya davet eden gencecik gencecik delikanlılara mı "Partinin sözcüsü" diye bakılması gerektiği halen bir problem olarak ortadaydı. Partiler arasındaki hususî temaslarda selâhiyetli diye bilinen kimselerin sözleri üzerinden iki gün geçmeden bu hatiplerden biri bambaşka görüş ortaya atıyor, o temaslara iştirâk etmiş öteki parti temsilcileri ise apışıp kalıyorlardı.

Bu haftanın başındaki o gün Partide konuşulanları duyanlar için Hür. P. ileri gelenlerini ikiye ayırmak son derece kolaydı. Hakikat de buydu, zira "Hayalperestler" ve "Realist"ler iki büyük hizip teşkil ediyorlar, sonra bunlar "samimiler", "opportünistler", "saflar", "alaturka kurnazlar", "kısa görüşlüler", "uzun görüşlüler" vesaire diye çeşitli gruplara ayrılıyorlardı. Hür. P. kuruluşunun üzerinden uzun aylar geçtiği halde hâlâ bir Siyasî Akademi hüviyetinden sıyrılamamıştı ve hâlâ her kafadan bir ses çıkıp duruyordu. Âdeta her Hür. P. li bir ayrı partiydi. Partilerarası temaslarda bunun herkes için nasıl bir handikap olduğu aşikârdı. Otuz kafalı bir mahlûkla oturulup ta nasıl konuşulabilir ve konuşmanın bir neticesi olabilir miydi?

Aşırı nikbinlik

O gün Sultanahmet meydanına bakan evdeki hava, her zamanki gibi aşırı iyimserlikti. Bazılarına bakılırsa, "beyler, her şey tamam" dı. Hür. P. dört bir tarafa duman attırmıştı. İstanbul garanti Hür. P. nindi. Onun yanında bir çok vilâyet Hür P. nden başka partiye rey veremezdi. D. P. her yerde dağılmıştı. C. H. P ye gelince bu fersude parti ancak Hür P. ile müsavi şartlar altında işbirliği yaparsa günahlarının kefaretini öderdi. Bu C. H. P. liler ne nankör adamlardı! Koca Hür. P. sırf rejim kurtulsun diye C. H. P. nin günahlarını omuzlarına alıp ta halkın karşısına çıkmayı kabul ediyordu da, onlar hâlâ müsavatı kabul etmeye yanaşmıyorlardı!. Gencecik gencecik delikanlılar bunu kongrelerde alenen söylemekten bile geri kalmadılar. Aynı gencecik gencecik delikanlılar fedakârlığı daha ileriye bile götürüyorlardı: Cumhurbaşkanlığını İnönü'ye veriyorlardı. Buna rağmen C. H. P. nın "teşekkürler" diye Hür. P. nin eline kapanmamasını akılları hakikaten almıyordu. Adama Cumhurbaşkanlığını bile veriyorlardı. Daha ne istiyordu?

Tolerans

AKİS geçen hafta Hür. P. nin de değil, Hür. P. içindeki bir malûm hizbin İşbirliği mevzuundaki tutumunu tenkit etmişti. Partinin organı Yeni Gün, hem de resmen gazeteyi ilzam eden "Yeni Gün" imzasıyla bir cevap neşretti. Gazete zannetmiş ki AKİS'teki yazıyı yazan Prof. Turhan Feyzioğludur. Bir defa yanlış. Yazıyı yazan o değildir. Turhan Feyzioğlunun çok eskiden AKİS'te bir tek imzasız yazısı çıkmıştır, o da işbirliği mevzuu ile uzaktan yakından alâkalı değildir. Ama Yeni Gün, AKİS'in yazısını C. H. P. ye girdiği günden beri - Hür. P. lilerin ümit ettikleri gibi Hür. P. ye değil de C. H. P. ye - hücum hedefi yaptığı genç profesöre yeniden tariz için vesile saymış. Ayıp! Zira herkes biliyor ki Feyzioğlu, görülmemiş hararetle davet olunduğu Hür. P. yi seçseydi Yeni Gün tarafından göklere çıkarılmakta berdevam olacaktı. İşte "Akis Yazarına Cevap" başlığını taşıyan yazının edasını gösteren bir kaç seçme cümle:

"Akis Dergisi son nüshasında Alaturka Kurnazlık ismini taşıyan bir yazı ile bu sefer de Hürriyet Partisine karşı hiç de erkekçe olmayan bir arkadan vurma teşebbüsüne girişmiş bulunmaktadır."

"Akis ile yakın yazı münasebetleri tesis etmiş bulunan genç bir zatın C. H. P. ye iltihak etmesinden sonra büsbütün bariz bir şekil alan bu arkadan vurma usulleri..."

"Bu yazı tenkit namı altında Hür. P. yi tezyif etmekte, bir takım aslı olmayan beyanlarla ona karşı olan itimadı sarsmakta... Onu halk nazarında küçük düşürmeğe çalışmaktadır."

"...Arkadan vurma teşebbüsüne girişilmiş olması keyfiyetini siyasi ahlâka uygun görmediğimizi..."

"Garplı olduğunu iddia eden şarklının şarklısı kurnaz yazar..."

Bütün bu cümlelerle dolu yazıda AKİS'in tenkitleriyle alâkalı tek lâf şu: "Akis Dergisinde çıkan isnatlara Hür. P. yolları tıkamamış olmak için bugün cevap vermek niyetinde değildir!"

Doğrusu pek şaştık; acaba bizim haberimiz olmadan Zafer'in meşhur mağşuş başmuharriri Yeni Gün'e mi geçti diye. Hani üslup benzeyişi bu kadar olur da..

Gerçi aklı başında Hür. P. liler arkadaşlarını ikaza çalışmıyor değillerdi. Bunlar, oturup konuşulacak bunca mesele varken tutup ta adet üzerinde ve denizdeki balık olan Cumhurbaşkanlığı mevzuunda çene çalmanın ciddiyetle alâkası bulunmadığını söylüyorlardı. Ama hayır, ötekiler bunu, hem de basının en muteber organlarının ve en ciddi kalemlerinin aldıkları vaziyete rağmen bir türlü kabul edemiyorlardı. Edemiyorlardı ama, onların yüzünden umumî efkar önünde ikinci defadır ki fena notu gene Hür. P. alıyordu.

Sonbahar ültimatomu

Hür. P. kendi içinde geçen sonbaharda verilen ve bir gaf olduğu herkes tarafından teslim edilen "ültimatom - muhtıra" üzerinde bile bir karara varamamıştı. Bazıları hâlâ buna cevap bekliyorlar ve öteki partilerin, şartlarını umumî efkâr önünde alenen bildirmesini istiyorlardı. Ne demek efendim. Türkiyenin en akıllı adamlarının partisi olan Hür. P. nin ana şartları, rejimin bu temel prensipleri red olunabilirdi, bunlara boyun eğilmeden müzakere mi edilebilirdi?

Bu yüzdendir ki bir defa il kongresinde, sonra Parti Meclisi tebliğinde C. H. P. nin ortaya attığı ve hakikaten realist olduğunda Nadir Nadiden Orhan Köprülüye bütün tarafsızların üzerinde ittifak ettikleri görüşler, Hür. P. nin o grubu tarafından bir samimiyetsizlik örneği, Hür P. nin gelişmesini önleyecek bir oyun, bir küçük manevra diye vasıflandırılıyordu ve bu grup tepinmekte devam ediyordu: Bize müsavat vaadedersiniz, sizinle sonra müzakereye geçeriz! Halbuki hukukta hakikî müsavat müsavi taraflara müsavi muamele değil miydi ve "kuvvetlerimizi harman edelim, sonra üç müsavi parçaya bölelim, herkes bundan bir tane alsın" demek alaturka kurnazlık değil de neydi?

Bu yüzdendir ki bu haftanın ortasına kadar Sultanahmet meydanına bakan evde bir karara varılamadı. Her kafadan ses çıkmakta devam ediyordu ve kargaşalık arasında maalesef Hür. P. son zamanlarda hakikaten iyi çalışarak temin ettiği sermayeden bir parça daha yiyordu.

C. M. P. de itidal

Buna mukabil öteki küçük Muhalefet partisinde basirete doğru bir gidiş, umumî efkârın temayüllerini daha iyi kıymetlendirme yolunda terakki vardı. C. M. P. bir takım neticelere peşin şartlar koşmakla değil, selâhiyetli şekilde oturup görüşmekle varılacağını anlamış görünüyordu. Nitekim bu haftanın ortasında Partinin Genel Başkan Vekili Fuad Arna ihtimal ki Karadenizin sert havasının bozduğu itidalini yeniden kazandığını gösteren mükemmel bir beyanat verdi. Fuad Arna şöyle diyordu:

"Şahsi kanaatım şudur ki, sonu-

nun nereye varacağı iktidar partisi liderleri tarafından dahi bilinmeyen bugünkü totaliter gidişe son verecek her türlü müsbet ve samimi tedbiri almak veya alınacak tedbire müştereken katılmak C. M. P. için ahlâki bir vazifedir.

Zaten bizim parti olarak sebebi vücudumuz şahsi ve keyfi rejimi yıkmak ve onun yerine XX. asır mana ve ölçüsünde bir hukuk devleti kurmak olduğuna göre bu istikamette ve bunun temini zımmında sarfedilen her türlü gayretlere bütün mevcudiyetimizle iştirâkten geri kalmıyacağımızı esasen ilerden beri her vesile ile belirtmiş bulunmaktayız".

Böylece "biz o kadar fedakârız ki, istenilirse hiç birimiz adaylığımızı koymayız, maksat vatan kurtulsun" tarzındaki Köroğlu edebiyatı yerine realist bir politika C. M. P. ye hakim hale geliyordu. Hakikaten gerek Hür. P. ve gerekse C. M. P. hatiplerinden bazıları yapacakları fedakârlık diye milletvekili seçilmemeyi göstermişlerdi. Ne alâkası vardı? Bu partilerin kıymetli ileri gelenleri Meclise girmeyecek te kim girecekti? Zaten üstadların da bunu laf olsun diye söyledikleri, yani bunların bir demagoji olduğu herkes tarafından biliniyordu.

Bu yüzden bu haftanın ortasında C. M. P. nin Genel İdare Kurulu toplantısına büyük ehemmiyet veriliyordu. C. M. P. temsilcileri evvelâ İşbirliğini görüşmek için selâhiyetli olduklarını beyan etmeliydiler. Hakikaten bu zevat geçen sene selâhiyetsizlik beyan etmişlerdi. Yeni selâhiyet almadan oturup konuşmaya kalkışmanın ciddi tarafı yoktu. Ümit, C. M. P. liderlerinin anlaşmanın ilk şartı olan müzakereye hazır görülmelerinden doğuyordu.

Tarafsız çevrelerin merakı

İşbirliği mevzuu bu hafta da tarafsız çevrelerin üzerinde en ziyade alâkayla durdukları mevzu idi. Bir çok kimse partilerin hâlâ niçin anlaşamadıklarını merak ediyordu. Hakikaten bu pek cok kımseye son derece kolay görünüyordu. Ama işin aslı son derece güctü. İnönünün bu güçlükleri ortaya açıkca koymasından sonra Partilerden beklenilen, samimiyetle oturup görüşmeleriydi. Alınan kararlar açıklansın istenilmiyordu. Her şeyin bir zamanı vardı. Ancak karar almak için oturup konuşma zaruretinin kabul edilmemesi, doğrusu istenilirse tarafsız büyük kitleyi fena halde kızdırıyordu.

Bu hengâmede C. H. P. nin fikri neydi? Bu husus Parti Meclisinin İstanbuldaki son toplantısı sırasında ortaya çıktı.

C. H. P.

Kurultaya doğru

Geçen haftanın sonunda Cumartesi sabahı, İstanbulda Cağaloğlunda her basamağı ayrı bir ses veren ahşap binanın merdivenlerini tırmanan topluca bir adam, bir taraftan elindeki mendille terlerini siliyor, bir taraftan da söyleniyordu: "Bu binada ve bu sıcakta çalışmak.. Doğrusu işimiz iş".. C. H. P. Meclisinin bu topluca üyesine hak vermemek imkânsızdı. Zira hava o kadar sıcak, toplantının yapılacağı C. H. P. İstanbul merkezi de o kadar havasızdı ki.. Bir de C. H. P. Meclisinin bu pek faal üyesinin boğaz sahilindeki püfür püfür esen evinden kalkıp buraya kadar geldiği düşünülünce, katlanılan "fedakârlık" gözlerde büsbütün büyüyordu. Ama ne olursa olsun seçimler yaklaşıyordu ve partileri bu neviden daha birçok "fedakârlık"lar bekliyordu.

C. H. P. Meclisi bu haftanın en çok alâka uyandıran hâdiselerinden biriydi. Zira seçimlerin yaklaşması, işbirliği hususunda ortaya atılan çeşitli görüş ve ithamlar, mevcut şartlar karşısında seçimlere katılıp katılmama meselesi C. H. P. Meclisinin çalışmalarına büyük ehemmiyet kazandırıyordu. Her ne kadar bir hafta evvel yapılan C. H. P. İstanbul İl kongresinde yapılan konuşmalar bu meseleler hakkındaki C. H. P. görüşünün gün ışığına çıkmasını sağladıysa da, şimdi partinin mesuliyetli bir organının yayınlayacağı tebliğin C. H. P. Genel Başkanının İl Kongresinde söylediği nutukta savunulan fikirlere kuvvet kazandıracağı şüphesizdi.

Saat tam 10 da Genel Başkan İnönünün başkanlığında çalışmalarına başlayan C. H. P. Meclisinin gündeminde ilk madde, faaliyet raporunun okunmasıydı. Raporda alâkayı en fazla çeken meseleler ele alınıyordu. Seçimlerin öne alınması, Kıbrıs meselesi, zirai durum, imar ve istimlak faaliyetleri, Bölükbaşı hâdisesi ve nihayet işbirliği bu raporun en mühim fasıllarını teşkil ediyordu.

Raporun okunması öğleye kadar sürdü. Şiddetli sıcak çalışmaları son derece güçleştiriyordu. Bu sebeple öğle tatilinden önce toplantının daha serin olan C. H. P. Beşiktaş İlçe binasında yapılması kararlaştırıldı. Beşiktaş İlçe Başkanlığı deniz kenarın-

GÖLGELERİYLE

İktidar Basına karşı yeni bir kampanya açmış bulunuyor. Talihsiz Zafer bu sefer derdin ne olduğunu pek acı şekilde izah etti: Methedilmemek. D. P. adına "Görülmemiş Kalkınma" dediği bir takım törenlerin kâfi derecede büyük şekilde basında yer bulmamasından fena halde şikâyetçi. Bir sanatoryum açılmış, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri -hoppala!- dahil devlet ve hükümet ileri gelenleri 150 bin lira sarfıyla tertiplenen törene katılmışlar. Hâdise manşetlerde yer alsa ya... Hayır! "Taraf tutan Basın" bu harikulade icraatı küçümsemiş. Küçümseyip te ne yapmış? Daha küçük bir başlıkla vermiş. D. P. nin başka marifetleri de olmuş. Bir baraj ve bir köprü. Hem de Avrupayı Asyaya bağlayan bir köprü. Talihsiz Zafer'e göre bunlar "dünya çapında" hâdisedir. Hele köprü! Bu köprü yeryüzünün en muhteşem köprüsüdür. Halbuki basın bunların havadisinin verildiği gün en mutena sütunlarını C. H. P. nin İstanbul İl Kongresine ayırmış. Şimdi, insanın hatırına bir sual geliyor: Bu baraj ve bu köprü açılmış da gazeteler bahsetmemiş mi? Hakikaten, Avrupayı Asyaya bağlıyan bir köprünün kurulması beynelmilel bir hâdisedir. Ne var ki havadis bu köprünün açılmasına ait değildir; havadis bu köprünün temelinin atılmasına ait değildir; hattâ havadis köprünün projelerinin tamamlandığından da bahsetmemektedir. Ya ne yapılmış? Bari köprünün yeri mi tesbit edilmiş? O bile değil! Bir Fransız şirketiyle, tetkiklerde bulunsun diye mukavele imzalanmış. Talihsiz Zafer'in havadis diye manşetlerde belirtilmesini istediği "vak'a" işte bu. Üstelik "Muvazaneci" bazı gazeteler İktidarın gönlü hoş olsun diye köprünün hayali krokilerini dahi sütun sütun neşretmişlerdir. Ama İktidar memnun değildir; neden ciddi gazeteler de aynı işi yapmadılar? Baraj için de vaziyet eştir; Fransız şirketine sadece bir ihale yapılmıştır. Kâğıt üzerine atılan iki çift imzanın hangi basında göklere çıkarıldığı görülmüştür ki.. Talihsiz Zafer'in son şikâyeti Atatürk Üniversitesinin -açılması mı? Hayır- temel atma töreninin Osman Bölükbaşının tahliyesi kararıyla gölgelendirilmiş olmasıdır. Böyle muazzam bir hâdise varken Basın nasıl olup ta dönüp Bölükbaşıya bakmış! Nasıl olur da Anadolu Ajansının tören sahasına 100 bin kişiyi toplaması -Erzurumda, bu- bütün dikkati üzerine çekmez?

İktidarın bu hareketleri izah tarzı şudur: Basın taraf tutuyor, muazzam kalkınma hamlelerimizi belirtmiyor, onun yerine bir hürriyet edebiyatıdır gidiyor. Daha "tedbir alalım" denmiyor ama, tedbirin de eli kulağındadır. 1954'ün arifesinde şahıslardan bahsetmek yasak edilmişti, 1954'ü takiben İktidarı tenkit suç olmuştu, ihtimal ki şimdi sıra İktidarı methetmemenin cezalandırılmasına gelmiştir. Şaşılacak bir şey yok, bu bir normal seyirdir.

daydı ve hakikaten serindi. Bu serinlik, Parti Meclisi üyelerinin daha hararetli bir şekilde çalışmalarını temin etti. Hararet arttıkça buzlu limonatalar ve gazozlar imdada çağrılıyor ve çalışmalara yeni bir şevkle tekrar başlanıyordu.

Seçimlerin eli kulağında olduğu artık iyice anlaşılmıştı. Bu sebeple C. H. P. Kurultayının seçimlerden evvel toplanması faydalı olacaktı. Bu yolda yapılan bir teklif üzerine Kurultayın 9 Eylülde Ankarada toplantıya çağrılması uzun boylu münakaşaya lüzum kalmaksızın kabul edildi. Yapılan tek tük itirazların mesnedi, geçen Kurultayın Parti Meclisine seçimler ve işbirliği hakkında tam selâhiyet vermesine dayatılıyordu. İtirazcılar bu sebeple Kurultayın yeniden toplantıya çağrılmasına lüzum olmadığını ileri sürüyorlardı. İhtimal bu itirazlarda yeni Kurultayda yapılacak seçimler neticesinde Parti Meclisine girememe korkusunun da payı vardı. Seçimlerin gelip kapıya dayandığı bir sırada yapılacak olan Kurultayın çalışanlarla gölgede yan gelip yatanlar arasında bir tefrik yapması kuvvetle muhtemeldi. Yeni seçimlerden endişesi olmayan iki kişi vardı: Genel Başkan İnönü ile Genel Sekreter Kasım Gülekin eski mevkilerini, delegelerin ittifakı ile, muhafaza edecekleri muhakkaktı.

İşbirliği meselesi

C. H. P. Meclisi işbirliği meselesini ikinci çalışma gününde ele alabildi. Meclise hakim olan kanaata göre işbirliği meselesi fikri ve ameli sahalarda olmak üzere iki türlü mütalâa edilmeliydi. C. H. P. Meclisi işbirliği fikrine samimi olarak taraftar görünüyordu. İşbirliği fikrine aleyhtar olan tek üye yoktu. Varsa bile çoğunluğa hakim olan fikrin kuvvetini gördükten sonra seslerini çıkarmamışlardı. C. H. P. Meclisine göre İşbirliği mevzuunda muvaffakiyete ulaşmak için evvelâ fikri sahada bir anlaşma zemini araştırıp bulmak ve ondan sonradır ki ameli sahaya geçmek lâzımdı. Fikri sahadaki güçlükler, parti üst kademelerinin "Türkiyeye nasıl faydalı olunabilir" sualine bir cevap aramalarıyla ve bu noktadan hareketle kolaylıkla halledilebilirdi. Fikri sahadaki anlaşma tahakkuk ettikten sonra geriye işin ameli tarafı kalıyordu. İşin ameli tarafı ise Türkiyede seçimi kazanıp İktidara geçmeyi hayal etmekle değil, her vilâyette seçimi acaba nasıl kazanabiliriz sualine cevap bulmakla halledilebilirdi. Bunun da en kestirme yolu üç muhalif partinin il teşkilâtlarının genel merkez temsilcilerinin de iştirakiyle bu mevzuda kafa yormalarıydı. Bir de çalışmaların yüzde şu kadar sana, yüzde bu kadar ona diye değil, kimleri aday gösterirsek kazanma şansı artar endişesiyle yapılması lâzımdı.

C. H. P. Meclisi İşbirliğinin arzettiği kanuni ve ameli güçlükleri açıkça görüyor ve buna rağmen işbirliğinin fayda ve lüzumunu inkâr etmiyordu. İşbirliğine taraftardı ve her an diğer muhalefet partileriyle görüşmeye hazırdı. Tebliğde bu husus açıkça belirtiliyordu.

Seçimlere iştirak

C. H. P. Meclisinin son toplantısında üyelere en fazla buzlu gazoz ve limonata içiren mevzu seçimlere iştirak edip etmemek hakkındaki münakaşalar oldu. Üyeler arasında her iki fikrin de hararetli taraftarları vardı. Bir kısım üyeler ne olursa olsun seçime girmek lâzım geldiğini savunuyorlardı. Bunlara göre, seçimlere girip kaybetmek seçimlere girmemekten çok daha iyi idi. Karşı taraf ise mevcut şartlar dahilinde seçimlere girmektense girmemenin daha iyi olacağını ileri sürüyorlardı. Seçimlere girip girmemek çok ehemmiyetli bir mevzu idi. Bu hususta herhangi bir karara varmadan evvel şartların dikkatle gözden geçirilmesi lâzımdı. Esasen seçimlere girmeme kararı tek başına alındığı takdirde bir mana ifade etmiyecekti. Böyle bir karara varmazdan önce diğer muhalefet partilerinin temayüllerini de bilmek, onlarla bir fikir beraberliğine varmak şarttı. Bundan başka teşkilâtın bu mevzudaki tutumunu açıkca tayin etmeliydi. Bakalım teşkilat tepeden inme bir seçimlere katılmama kararını hazmedebilecek miydi?

Uzun münakaşalardan sonra varılan netice şu oldu. Şartlar, seçimlere girmemeyi ciddi olarak düşünmeyi icap ettirecek kadar ağırdı. Ama böyle ağır bir kararı almak için vakit henüz erkendi. İktidar seçim şartlarını islah edebilirdi. Aksi halde de böyle bir karara varmak için evvel emirde teşkilâtın muvafakatı temin edilmeli, sonra da diğer muhalefet partileriyle fikir beraberliğine varılmalıydı.

DÖVÜŞENLER

İktidar bir kusur varsa onu başkasında arayacak yerde kendisinde arasa huzursuzluktan derhal kurtulur. Bir sanatoryumun açılmasının vatandaş pahalılık yüzünden kâfi gıda alamazken ne ehemmiyeti olur? Böyle de olmasa, yani pahalılık da bir kenara bırakılsa bir sanatoryumun açılış törenine bütün büyükler gider mi? Bu hâdise o şatafata değer mi? D. P. zannediyor ki böyle cakalı bir tören yapıldı mı bütün milletin gözü "eser"e çevrilir. Hatâ! Artık millete astarı yüzünden pahalı bu "Görülmemiş Kalkınma"dan öylesine gına gelmiştir ki D.P. propagandacıları kendilerine mutlaka ve mutlaka yeni bir plâk bulmak zorundadırlar. Geçen sene denenen İmar plâğı öylesine cızırtılı çıkmıştır ki İktidarın hakikaten talihi olmamıştır. Memleketteki faydalı icraatın değerini Basın hem de fazlasıyla vermiştir. Ama törende iki Bakan da bulunsa bir ihale bir ihale olmaktan ileri geçmez ve en kötü iktidarların bile düzeniyle yaptıkları bu iş gazetelerde yer işgal etmez. Atatürk Üniversitesi de şimdilik nedir ki? Bir gümüş malayla atılmış bir tutam çimento. Havadisin yeri iki satırla sosyete sayfasıdır. Garip olan, o hâdiseye böylesine büyük bir ehemmiyet verilmesidir. Ehemmiyet, Üniversite açılınca verilir. Evvel değil.. Böyle hâdiselerden medet ummak D. P. nin ne kadar acıklı vaziyette olduğundan başka şeyi göstermiyor. O D. P. ki devletin radyosunu saatler ve saatler kendi propagandasına tahsis etmektedir. Ama anlaşılan neticenin sıfır olduğunu görmek insanlarda âsap bozukluğuna yol açıyor.

İktidar niçin anlamıyor ki, hatta kanun çıkartıp gazeteleri her gün D. P. yi methettirmeye mecbur etse halk o satırlara metelik dahi vermeyecektir. Gazeteci olmaya lüzum yok, şöylece bir sokaklarda dolaşmak ve konuşulanlara kulak vermek milletin hayali köprüler, kâğıt üstü üniversitelerle değil "nereye gittiğimiz" ile meşgul olduğunu göstermeye yeter. Hakikaten nereye gidiyoruz? Fiatları alabildiğine artırıp "hayat pahalılığı vardır diyenin aklına şaşarım" diyerek, zindanları siyaset ve fikir adamlarıyla doldurarak, Adliyeyi bir Adalet Bakanının eline teslim ederek ve o Bakana tarizkâr beyanatlar yaptırarak nereye gidiyoruz? Şehirleri yıkarak, en ufak tenkidi susturarak, onun bunun kafasına şunu veya bunu fırlatarak hangi istikamete doğru yol alıyoruz? Talihsiz Zafer'e bir Pravda edası vererek ne yapmak istiyoruz? İşte gazetelerde C.H.P. Kongresinin İstanbul köprüsünü, Bölükbaşının tahliyesinin Atatürk Üniversitesini bastırmasının sebebi budur. İyi İktidar halkın muhtaç olduğunu veren İktidardır.

D.P. niçin anlamak istemiyor ki uğraştığı, aslında kendi gölgesidir. Ona huzursuzluk veren kendi gölgesinin hareketleridir, onu rahatsız eden gölgesinin aldığı şekillerdir. D.P., gölgesiyle döğüşen bir adama benziyor. Şimdiye kadar bu döğüşten zaferle çıkanı tarih yazmıyor, bundan sonra yazacağı da öylesine ham bir hayaldir ki....

AKİS

Hükümet

Yuvaya dönüş

Geçen haftanın sonunda Pazar günü sabahı Başbakanlığa ait kırmızı plâkalı ve A. 0002 numaralı siyah

Cadillac Ankara Palasın kapısına yaklaştı. Otomobilden Başbakan Adnan Menderesten sonra biri daha indi. Başbakanın refakatindeki zat uzun boyluydu - yani Emin Kalafat değildi -, zarifti ve gözlere aşinaydı. Başbakanla beraber Ankara Palasa gelen ve kısa bir müddet sonra hep birlikte uçakla Çanakkaleye giden uzun boylu zat Fatin Rüştü Zorluydu. Zorlu o gün Başbakanın yanında resmi sıfatı dolayısıyla yer alıyordu. Ankaralılar Zorlunun yeni resmi sıfatını öğleyin radyo dinlerken öğrendiler. Ankara Radyosu öğle ajansını okurken ilk haber olarak "Başbakan Adnan Menderesin beraberinde Devlet Bakanı Fatin Rüştü Zorlu olduğu halde" uçakla Çanakkaleye hareket ettiğini bildiriyordu. İkinci okunan haber Fatin Rüştü Zorlunun Devlet Bakanlığına, Milli Savunma Bakanlığına da Devlet Bakanı Şemi Erginin tayin edildiğini radyo dinleyicilerine duyuruyordu.

Fatin Rüştü Zorlunun kabineye girmesi esasen uzun zamandan beri beklenmekte ve bu gecikme çeşitli tefsirlere, rivayetlere yol açmaktaydı. Dolaşan rivayetlerin başında Fatin Rüştü Zorlunun kabineye girmesinin Cumhurbaşkanı tarafından arzu edilmediği geliyordu. Eğer bu rivayet doğruysa, Fatin Rüştü Zorlunun kabineye girmiş olması Cumhurbaşkanının bu itirazlarından vazgeçmiş olduğunu gösteriyordu.

Şemi Erginin, esasen uzun zamandan beri vekâletin tedvir ettiği Milli Savunma Bakanlığına asaleten tayini her tarafta memnuniyetle karşılandı. Bakanlıkların vekâleten idaresi hakkında yapılan tenkitlerin hiç değilse biri bu suretle önlenmiş oluyordu.

Fatin Rüştü Zorlu

Geç oldu ama..

Allahlık...

Herkes seçimle meşgul. Hele partiler... Toplantılar, nutuklar, beyanatlar... Tabii bu, C. H. P. de de böyle.

Geliniz görünüz ki, bu partinin organı Ulus'ta koca bir il kongresi - Muğla - on satırlık yer işgal ediyor. Sebep? Yersizlik!

C. H. P. ye hücum ediliyor, Ulus'ta cevap yok. Sebep? Yersizlik!

Havadis yok. Sebep? Yersizlik!

Makale yok. Sebep? Yersizlik!

Sonra, gazeteyi açıyorsunuz, sütun sütun bir hatıra. Hem de ne hatıra... Hilmi Uran bundan bilmem kaç sene evvel Menemen kaymakamlığı zamanında çekirgelerle nasıl mücadele ettiğini anlatıyor da anlatıyor.

Sebep? Densizlik!

Politikacılar

Hilton'dan Hilton'a...

Bu hafta içinde Türk milletinin Osman Bölükbaşının mukadderatı hakkında haber alabildikleri hususlar şunlardı:

1 — Osman Bölükbaşı tahliye edildikten sonra çocukları ve eşiyle birlikte İstanbula gitti.

2 — Bölükbaşı İstanbuldayken Ankarada, tevkif kararı yeniden tasdik edildi.

3 — Bölükbaşı Hilton'da - İstanbuldaki Hilton - otururken tevkif edildi.

4 — Bölükbaşı akşam üzeri bir ciple Tuzla istasyonuna getirilerek Ankaraya gelen yataklı eksprese bindirildi.

5 — Ankaraya yakın Yıldırım istasyonunda trenden indirilip tekrar cipe bindirildi.

6 — Tekrar Hilton'a - Ankaradaki Hilton - tıkıldı.

Ondan sonra Osman Bölükbaşı üzerine bir kalın perde kapandı. Zira Emniyet Birinci Şubeden bir polis memuru bütün gazeteleri dolaşarak, yazı işleri müdürlerine Ankara Savcılığının şu tebliğini imzalattı:

"B. M. Meclisini alenen tahkir ve tezyif eylediği iddiasiyle maznun Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı hakkındaki cari dâva ve tahkikat mevzuunda her türlü neşriyat Ankara Sorgu Hâkimliğinin 25.7.1957 gün ve 225 sayılı karariyle yasak edilmiştir".

Kıbrıs

Dananın kuyruğu

Ankarada AKİS'in şu elinizde tuttuğunuz son sayısı harıl harıl basılmaktayken Londrada da bundan onbeş gün önce Avam Kamarasında vaziyeti kaçamaklı konuşmalarla idare eden Majestelerinin hükümeti Kıbrısta takip edeceği yeni siyaseti açıklıyacaktır.

Müstemlekeler Bakanı Lennox - Boyd geçen ayın ortasında yaptığı konuşmada yeni plânın henüz hazır olmadığını, bu sebeple yuvarlak sözlerin arkasına saklanacağını açıkça ifade etmişti. Üslerin Kenya'ya nakli o sıralarda tamamile kesinleşmemişti. Üstelik Kıbrıs Valisi Mareşal Harding hastaydı. Ama şimdi, plânın hazır olduğu anlaşılıyordu. Müstemlekeler Bakanı kuvvetli bir ihtimalle Avam Kamarasında Türkiye ve Yunanistanı Kıbrıs meselesi üzerinde müzakerelerde bulunmaya davet ettiğini açıklıyacaktı. İngilizlerin diplomasi sanatında ne kadar usta oldukları malûmdu. Bu sebeple Lennox - Boyd'un taksim fikrine aleyhtar olduğunu gösteren bir söz söylemekten kaçınacağı aşikârdı. Buna rağmen İngiliz gazetelerinde taksim aleyhinde ve muhtariyetin lehine çıkan yazılar bizim için son derece endişe vericiydi. Hele Londrada bulunan John Foster Dulles'in İngiliz hükümetiyle Kıbrıs meselesini görüşmesi ihtimalinden bahseden Times, "Türkiyenin Adanın taksimi fikrinden vazgeçmesi için Birleşik Amerika Hükûmetinin nüfuzu lâzımdır" gibi hiç te hoş olmıyan bir neticeye varmaktadır.

Şemi Ergin

'..Güç olmadı!.

John Foster Dulles

Bermudada ek, Londrada biç!.

Diğer endişe edilecek bir nokta. Makarios'un son zamanlarda daha yumuşak bir eda takınmasıydı. Acaba Amerikanın Atinadaki elçisi Allen, uzlasmaz papazla anlaşmaya muvaffak olmuş muydu? Makarios, şimdilik, ilhak fikrinden vazgecmiş gibi görünüyordu. Hiç değilse muvakkat bir zaman için Kıbrısın istiklaline razı olmuş intıbaını verıyordu. Papazın Adanın iktisaden tek başına yaşıyamıyacağını söylemesi son derece manidardı. Acaba bu, Commonwealth içinde müstakil bir Kıbrısın kabulü manasına mı geliyordu?

Ankaradaki durum

Bu tereddüdlerin zihinleri işgal ettiği bir sırada Yunanistanın Ankaradaki yeni elçisi Petmasoğlu, hükümetinin görüşlerini Türk Hükümetine bildiriyordu. Ama bu görüşlerin nelerden ibaret bulunduğu, mutad olduğu vechile, halk efkârından titizlikle saklanıyordu. Fakat Türk ve Yunan tezleri arasında bir uçurumun mevcudiyetine rağmen, Yunanlıların bu defa biraz daha yumuşak bir hareket tarzı sectikleri anlaşılıyordu. Yunan hükümeti Kıbrısın ilhakını düşünmediğini ve üçlü konuşmalara hazır olduğunu artık söyliyebiliyordu.

Konferansa hazırlık

Kıbrıs meselesinin üç devlet arasında Londrada yeni görüşmelere mevzu teskil etmesi ihtimalinin kuvvet bulduğu şu sıralarda zihinleri yoran bir başka sual de Türkiyeyi Londrada kimin temsil edeceği idi. Ankaranın siyasi çevreleri geçen hafta bir aralık heyete bizzat Başbakan Adnan Menderesin riyaset edeceği

Kapaktaki hakim

Sırrı Kalayoğlu

Posta müvezziinin getirdiği telgrafı alan uzunca boylu, şakaklarına hafiften ak düşmüş, yorgun simalı adam, kendisine uzatılan makbuzu imzaladıktan sonra yavaşça telgrafın bandını yırttı ve Keskin Ağır Ceza Heyeti Başkan ve âzalarına başlığını taşıyan şu satırları okudu: "Müstebit Sultan Hamidin kin ve gayzına kurban edilmek istenen Büyük Vatanperver Namık Kemali beraat ettirerek adalet tarihimizin şeref sayfasına geçen Abdüllatif, Suphi Paşaların neslinin tükenmediğini gösterdiniz. Bütün Millet sizinle iftihar ediyor. Ellerinizden öperiz." Telgrafı yorgun bir tebessümle okuyan adam Keskin Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı Sırrı Kalayoğlu idi ve son günlerde gerçekten son derece üzücü bir mesai sonunda yorulmuştu. Ama ertesi sabah Ankaradan gelen gazeteleri gözden geçiren Sırrı Kalayoğlu elinde tuttuğu bir gazetenin pabuç kadar harflerle dizilmiş başlığını okuyunca dondu kaldı. Sırrı Kalayoğlunun elinde tuttuğu gazete İktidarın muteber ve maruf Zafer'i idi ve manşette günün en mühim hadisesi olarak Adalet Bakanı Prof. Hüseyin Avni Göktürkün bir beyanatı yer alıyordu. Adalet Bakanı Profesör, dünya adalet tarihinde benzerine rastlamak mümkün olmayan bu beyanatında bir Ağır Ceza heyetinin ittifakla verdiği bir karardan ötürü, Mahkeme Başkanını paylıyor ve bu zatın zaten eskiden beri politikayla ilgisi olduğunu bildirerek hakimi umumi efkâra teşhir ediyor ve nihayet "meselenin üzerinde durmaktayız" diyordu. Muteber Zafer'in manşetinde yer alan bu beyanat gecenin saat dördünde yapılıyordu. Nitekim o gün öğle ve akşam ajanslarında da Devlet Radyosunda aynı beyanat ısrarla tekrar tekrar okunarak halk efkârına iyice duyuruldu. Bu, "üzerinde durulan" hakim Keskin Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı Sırrı Kalayoğlu idi ve böylece Adalet Bakanı Profesörün himmeti ile Sırrı Kalayoğlu haftanın en mühim insanı oluyordu.

Sırrı Kalayoğlu 1910 yılında Ispartanın Senirkent kazasında dünyaya gelmişti. Yani 47 yaşının içindeydi. 24 yıldır hakimlik yapıyordu. 1930 yılında Ankara Hukukuna kaydolmuş ve 1933 de de buradan pekiyi derece ile mezun olarak 1934 de hâkimlik mesleğine intisab etmişti. O günden bu yana da Anadolunun dört bir köşesinde çeşitli adalet kademelerinde hakimlik vermiş ve vazifesinde daima başarı gösterdiği için de mümtazen terfi etmişti. Asli maaşı 125 liraydı. İki yıldan beri Keskin Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığını yapmakta olan Sırrı Kalayoğlu evli ve iki çocuk babasıydı. Karısı Ankarada bir okulda öğretmendi.

Adalet Bakanı Profesörün beyanatında belirtilen nokta 1950 seçimleri sırasında Sırrı Kalayoğlunun Cumhuriyet Halk Partisinden milletvekilliği aday yoklamalarına katılmasıydı. Sırrı Kalayoğlunun C. H. P. aday yoklamalarına katıldığı doğruydu. O yıllarda Burdur Savcısıydı. Ispartalı hemşehrilerinin ısrar ve arzuları üzerine Ispartada C. H. P. aday yoklamalarına katılmış, ama bu yoklamaları kazanamamıştı. Aday yoklamasını kazanamayan Sırrı Kalayoğlu gene vazifesine dönmüş ve o zamanın hükümeti bunda hiç bir mahzur görmediği için 1950 seçimleri sırasında Savcı olarak Burdurda vazife görmüştü. O günden bu yana da hiç kimse onu particilik ve siyaset yapmakla suçlandırmamıştı. Aradan geçen yedi yıl içinde o yalnız mesleği ile meşgul olmuş, muntazam ve başarılı bir şekilde terfi ederek Keskin Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığına kadar yükselmişti. Aradan yedi yıl geçtikten sonra Adalet Bakanı Profesörün partisinin bir hakim hakkında "siyasi bir davada tarafsız olamaz" hükmünü vermesi cidden garipti. Sırrı Kalayoğlunun 25 yıllık Emeklilik müddetinin dolmasına şurada yalnız yedi sekiz ay birşey kalmıştı. Üstelik verilen karar bir mahkeme heyetinin oy birliği ile alınmıştı. Nasıl olurdu da bir kişi kendisinden başka iki hakimin de kararlarına tesir eder ve onları da kendi reyine bağlardı? Nasıl olurdu da bir Adalet Bakanı kendi iktidarları devrinde binlerce karar vermiş bir hakim hakkında siyasi tesirler altında kalabilir hükmünü verir ve bu hakimi nasıl olur da umumi efkâra teşhir edebilirdi? Bunlar hakikaten akıl erdirilecek şeyler değildi ve Sırrı Kalayoğlu ismi etrafında toplanan alâkanın muharriki bu endişelerdi.

Üstelik itham kimin tarafından yapılıyordu? 1950 seçimlerinde C. H. P. den adaylık isteyen, fakat bu talebi reddedilen Prof. Hüseyin Avni Göktürk tarafından...

Yanlış İşaretler

28 Temmuz 1957 Pazar tarihini taşıyan Zafer gazetesinin birinci sayfasının baş-ama en baş- köşesinde, itinalı bir çerçeve içinde ve mümkün olduğu kadar iri harflerle Ankara Şoförler Cemiyeti Başkanının Başbakana çektiği "vatanperverlik numunesi" bir telgrafla Başbakanın bu telgrafa verdiği rikkat dolu cevap yer alıyordu.

Şoförler Cemiyeti Başkanı telgrafında bir müddet önce yapılan kongrelerinde çekilmekte olan lâstik ve yedek parça darlığına dayanmanın, yapılmakta olan emsali görülmemiş kalkınma hamlesinde Ankara şoförünün hissesine düşen pek ufak bir vatan vazifesi olduğunu ifade ediyordu. Telgraf Allahın Başbakana "ihsan eylediği kuvvetin artmasına dua" ile sona eriyordu.

Başbakanın cevabı ise şöyleydi:

"İki bin şoför arkadaşımızın mutabık kaldığı bir kararı bana bildiren telgrafınız, emin olunuz ki vicdanımda hiç bir hitabın yaratamıyacağı bir rikkat ve heyecan yaratmıştır. Türk vatanperverliğinin en güzel örnek ve ifadelerinden birini teşkil eden bu telgrafınızı şükran hislerimle ve en derin sevgilerimle karşılamaktayım. Bu asil hisleri vicdanlarında besliyen ve kongreyi teşkil eden o büyük heyete teşekkür ve muhabbet duygularımı bizzat ifade edebilmek fırsatını bana vermek üzere telgrafda olduğu gibi yine onları temsilen gelip beni görmenizi bilhassa rica ederim. Şunu da kaydedeyim ki lâstik ve parça gibi daha bir takım maddelerin geçici eksikliği ve bunun sıkıntısı ile zaman zaman haklı veya haksız sebeplerle karşılaşmış olduğumuz bir vakıadır. Fakat bunlar artık maziye malolmaktadır. Düne nazaran bugün nasıl daha ferahda isek, en yakın bir gelecekte bunun hepsi hatıralarda ancak büyük iktisadi kalkınmamızın birer menkıbesi olarak kalacaktır.

Yine bu vesile ile haber vereyim ki şoför arkadaşlarımı daha da feraha kavuşturacak lâstik siparişlerimiz yollardadır.

Bütün şoför arkadaşlarımı muhabbetle deraguş ettiğimi ilâve etmenizi rica ederim."

Bu cevaptan anlaşılan şuydu: Başbakan Menderesi Şoförler Cemiyeti Başkanının telgrafı çok mütehassis etmişti. Zaten Menderesin en amansız rakipleri bile kendisinin hassas bir kalbe sahip olduğunu inkâr etmezler. Cevap bu hassasiyeti, bütün canlılığı ile aksettiriyordu. Ama bu telgraflarda D. P. nin muvaffakiyetsizliğinin bir sebebinin yattığı da dikkatli gözlerden kaçmıyordu: Başbakan Menderes giriştiği hareketlerden dolayı kendisinin takdir edilmesini, herkesin bu hareketleri beğenmesini, alkışlamasını istiyordu. İktidarın has gazetelerinde, kalkınmamızla ilgili hâdiseleri lâyıkiyle aksettirmeyen tarafsız gazetelere açılan kampanya da ilhamını bu noktadan alıyordu.

Şoförler Cemiyeti Başkanının çektiği telgrafla Başbakanı ziyadesiyle memnun ve mütehassis ettiği muhakkaktı. Fakat gene muhakkaktı ki bu, insanı yanlış yollara sevkedecek bir yanlış işaretti. Zira otomobiline lâstik ve yedek parça bulamayan şoför, bunu gelecek mesut günlere karşılık katlanılan bir fedakârlık olarak düşünmüyor, darlığın geçici olduğuna inanmıyordu. Kalkınmaya inanan ise memlekette parmakla gösterilecek kadar azdı.

şayi bulmuş ve bu ihtimal birçok çevrelerde müsait karşılanmıştı. Ama geçen haftanın sonunda Kıbrıs meselesine, işin başından beri, adı bağlanan iktisatçı diplomat Fatin Rüştü Zorlunun Devlet Bakanlığına tayini bu istifhamları çözüvordu. Soyadına lâyık bir diplomasiye taraftar olduğu bilinen sabık dışişleri bakanının Londra konuşmalarında Türkiyeyi temsil edeceği artık anlaşılmıştı. Hafızaları nisyan ile malûl olmıyanlar ister istemez geçen Londra konuşmalarını hatırlıyorlardı. Fatin Rüştü Zorlu, meslekten yetişmiş diplomat olmasına rağmen, uzun boylu konuşmaları ve diplomatça pazarlıkları hiç sevmiyordu. Meseleyi kestirip atıyordu. Nitekim iki sene evvel Londraya, bilinen mağrur edasıyla uzun uzun konuşmaya lüzum olmadığını söylemeye gitmişti ve böylece Konferansı sanıldığından çok daha çabuk bitirmeye muvaffak olmuştu. Zorlunun bu "enerjik" davranışı o zamanlar İngilizlerin de pek işine gelmişti. Zira ol zamanlar Majestenin Hükümetinin gönlü Kıbrısı elden çıkarmaya bir türlü yanaşmıyordu. Türk delegesinin sert çıkışı, İngilizlere "ben istiyorum, fakat görüyorsunuz ya, Türkler razı değil" demek fırsatını kazandırmıştı. Kıbrıstaki tedhiş hareketleri de o tarihten sonra genişlemişti.

Ama şimdi durum, iki sene öncesine nazaran bir hayli değişikti. Bir defa İngiltere Adayı gözden çıkarmıştı. Bütün aradığı Türkiye ile Yunanistan arasında bir anlaşma zemini bulmaktan ibaretti. Taksimin bu hal çaresini getireceğine herhalde hiç bir İngiliz devlet adamı inanmıyordu. Şu halde iki tarafa da muhtariyeti kabul ettirmeye uğraşacaklardı. Taksim aleyhine son derece kuvvetli deliller ileri sürülecekti. Fatin Rüştü Zorluya taksimin tek hal çaresi olduğunu anlatmak gibi zor bir vazife düşüyordu.

D. P.

Tatlı mı, sert mi?

Bu haftanın başında Pazartesi günü, ikisi de İstanbulda çıkan Vatan ve Dünya gazetelerinin manşetlerini görenler pek şaştılar. İkisi de Başbakan Menderesin Çanakkale D.P. İl Kongresinde söylediği nutuktan bahsediyorlardı. Ama Vatan'ın başlığı şuydu: "Başvekil muhalefete ve basına hücum etti"; Dünya'nınki ise bu : "Menderes yumuşak bir konuşma yaptı".. Allah, Allah.. Aynı sözler nasıl olur da böyle iki türlü tefsir edilebilirdi? İşin aslında Vatan'ın yazdığı Menderesin Çanakkale İl Kongresinde söyledikleriydi; Dünyanınki ise A. A. nın Başbakan söyledi diye yayınladığı nutuk..

Aradaki farka gelince bu, Menderesin de tıpkı İnönü gibi "tatlı-sert" konuşmuş görünmek istemesinden doğabilirdi. Ama Menderesin Çanakkale nutku, doğrusu, "tatlı"dan çok "sert"ti. Meselâ Menderes sözü muhaliflerine getirince bunlar hakkında "bazı yolunu kaybetmiş bedbahtlar" diyor ve hemen ilâve ediyordu: "Allah, taksiratlarını affetsin!"

Menderesin Çanakkaleden muhaliflerine seslenişi hiddetli ve şiddetli bir eda taşıyordu. İktidarın başı kendine has üslûbuyla diyordu ki: "Çalın, söyleyin, öttürün zurnanızı.. Bakalım ne olacak? Dilleri kürek gibidir. Gazetelerde sayfa sayfa fıkralarından çizgilerine kadar, iktidarı yıkmak için zehirin en şedidi, tezvir ve iftiralar yer alır. Rotatifler durmadan işler. Sekiz sene böyle geçti!"..

Hayal kırgınlığı

Aslına bakılırsa Menderesin bir general ve bir amiralin refakatinde geldiği Çanakkale İl Kongresinin yapıldığı sinema salonunda söylediği nutuk, edası bakımından çok muhtevası bakımından hayal kırıklığı uyandırmıştı. Herkes zannediyordu ki "İktidarın başı" Çanakkalede İnönünün son İstanbul konuşmasını cevaplandıracak Gazetelerin Çanakkaleye hususi huhabirler göndermesinin bir sebebi de buydu. Ama Menderes, İnönünün konuşmasına uzaktan veya yakından en ufak bir atıfta dahi bulunmadı, C.H.P. Genel Başkanının konuşmasına cevap teşkil eden tek kelime söylemedi. Çanakkale İl Kongresini takip edenler Menderesin ağzından Muhalefet ve basına yöneltilen sert sözlerle, meşhur kalkınmanın savunmasını dinlediler.

Ama bu kalkınma edebiyatı eskisi kadar merak uyandırmıyordu. O gün temeli atılan 4 fabrikanın uyandırdığı vecdi ancak birkaç simada okumak mümkün oluyordu ki bunların başında bizzat Adnan Mende-

AKİS'in Yazı Müsabakası

Demokratik Rejim içinde Yaşamağa Azimli Milletler Ne Şekilde Hareket Etmelidirler?

— V —

Birsen TONGUÇ

Demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletlerin bu yöndeki tutumlarını tâyin ederken "demokratik rejim" in ne olduğunu kısaca belirtmek gerekir.

Demokratik rejim her şeyden önce bir hürriyetler rejimi olarak tanımlanıp, siyasi bir olgunluğun neticesidir. Bu bakımdan gerçek hürriyetler ancak hukuk devletlerinin, vatandaşlara sağladığı imkânlardır.

O halde, böyle bir rejim içinde yaşamağa azimli milletler, her şeyden önce bir hukuk devletinin varlığını gerçekleştirmek ve bundan sonra demokratik rejimi, yani hürriyetleri muhafaza için mücadele etmek zorundadırlar.

Demokratik rejim içinde yaşama yolunda, bütün milletin esaslı bir eğitim seferberliği için birleşmesi ilk şarttır. Her fert kâfi bir öğrenim seviyesine eriştiği takdirdedir ki Barthélemy tarafından "rahat nefes alabilmek" diye tarif edilen hürriyetin ve onu verecek rejimin mücadeleye değer olduğunu görebilsin. Bir gazete dahi okuyamıyan ferdin vereceği oy ile, bir hukuk devletinin gerçekleşeceği düşünülemez.

Demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletler, her şeyden önce, milleti teşkil eden sosyal zümreler arasında, muazzam ayrıntılar vücuda gelmesine mani olmalıdırlar. Bilhassa işçi problemi ele alınmalı, emeğin değerini bulması için çalışılmalıdır. Herhalde çeşitli meslek mensuplarının kanuni şartlar altında birlikler vücuda getirmeleri bu bakımdan zaruridir. Nüfusunun büyük ekseriyetini, köylünün teşkil ettiği yerlerde ise, köylünün topraklandırılması şarttır. Ağanın toprağını işleyen fert, siyasi bakımdan da, büyük bir ihtimal dahilinde, ekmeğini elinde tutanın tesirinde kalacaktır.

Demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletler, bir plân dahilinde iktisadi kalkınmaya hız vermek ve bu yolda, fedakârlığa katlanmak zorundadırlar. Ancak, iktisadi refaha eren milletler "demokratik rejim" içinde mücadele edebilir. Bir lokma ekmeğin kaygısına düşen kimse için tek düşünce karnının doymasıdır.

Demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletlerin, rejim için karşılaşacakları büyük bir tehlike de belki, menfaat düşkünleri tarafından dejenere edilmiş bir teoloji olacaktır. Bu takdirde, millete düşen vazife dini istismar edenlere karşı müsamaha tanımamak, lâik devlet prensiplerine sadık kalarak, Atatürkün dediği gibi, "Allahın, herkesin kafasının alabileceği kadar büyük" olduğunu yalancı müritlere ispat etmektir.

Bu yolda azimli milletler, herşeyden önce iktidarı murakabe etmeyi vazife bilmelidirler. Zira meşhur sözdür "İktidar suiistimal edilmedikçe neye yarar". İktidar milletin murakabesinden uzak kalınca, meşru bir şekilde iş başına gelmiş olsa dahi, bir zaman gelir ki ne yükselen fabrika bacaları, ne de yapılan barajların bahşettiği feyiz, Demokratik rejimle bağdaşamaz olur. Kanun namına, kanunlar çiğnenmiye başlar. Bu takdirde, mevcut seçim kanunları, iktidarı değiştirme imkânını veremiyorsa, vatandaş asla tevekküle baş eğmeyip, mücadeleye hiç değilse pasif mukavemet yolu ile devam edecektir. Bu hususta bilhassa aydınlara büyük iş düşmektedir. "Hürriyetler nekadar kısılırsa kısılsın gene bir miktar mevcut demektir" (S. Derbil). Aydın, mevcuttan faydalanmalı, meşru bir seçim kanununu temin için "Evlâdü ayal" kaygısından kurtularak, demokratik rejimi gerçekleştirme yolundan ayrılmamalıdır. Sükûtun altın olduğu devirler çok geride kalmıştır.

Demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletlerde her fert kendi hürriyetinin, başkasının hürriyeti başladığı yerde bittiği prensibini benimsemelidir. Egoizm, ancak totaliter rejimlerin dayanağı olabilir. Her fert diğerine hürmet etmeği öğrenmezse, daima kötüye kullanılmağa müsait mevkilerin kendisini saymasını beklememelidir.

Demokratik rejim içinde yaşıyan milletler dahi, onu kaybetmek tehlikesi ile karşı karşıyadırlar. O halde gerek rejimin teminatı, gerek iktidarın kontrolü için, Anayasa mahkemelerinin ve teminatlı yargıçların görevlendirildiği, bağımsız kaza organının tahakkuku, demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletlerin, bu yoldaki çalışmalarının toplanacağı önemli bir noktadır.

Demokratik rejimin zaruri şartlarından biri, muhtar ademi merkeziyet idarelerinin mevcudiyetidir. Muhtariyet, ademi merkeziyet idaresi organlarının "seçimle işbaşına gelmesi ve keyfî takdirle azledilmemesi" (Waline) demek olduğuna göre, ademi merkeziyet "halk için, halk idaresi" olarak ifade edilen demokrasiye en uygun idare sistemidir. O halde, Demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletler, ademi merkeziyet idarelerinin muhtariyetini sağlamak zorundadırlar. Ancak bu takdirde Demokrasi sadece isim olmaktan kurtulur.

Nihayet, Demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletler "neme lâzım" zihniyetini tamamen terketmelidirler. Milletin tek ferdine yapılan hareket, toplumun mukavemeti ile karşılanmazsa, ateş düştüğü yeri yaktığı için söndürülmezse, rejim tehlikede demektir. Bir siyasi parti kapatılırken diğerleri susarsa, kanuni haklarını arıyan bir sendika başkanı tevkif edilirken diğerleri hallerine şükrederse, kalemiyle halkı uyandıranlar susturulurken diğerleri göz yumarsa ve bunlara rağmen, millet, olmıyacak dualara amin diye alkış tutarsa, böyle toplumlar, Demokratik rejim içinde yaşamağa azimli olmadıkları gibi bu rejime lâyık olmadıklarını da ispat etmiş olurlar.

res vardı. "İktidarın başı" İl Kongresinin yapıldığı salona girerken hakikaten son derece neş'eli görünüyordu ve neş'esini salondan ayrılana kadar da muhafaza etti. Adnan Menderesin neş'esi yanındakilere de sirayet ediyordu. Bilhassa sabık Irak Başbakanlarından Fazıl el Cemalinin yanından ayrılmayan yeni Devlet Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, hayatından bir hayli memnun görünüyordu. karşılayıcıların pek fazla olmaması bile "İktidarın başı" nın neşesini kırmamıştı. O kadar ki, resmini çekmek için etrafını çevirenlere "Çekilin de biz de görelim" diyen foto muhabirlerine "Görmiyen yalnız sizlersiniz" diye takıldı ve hemen "Siz olmasanız halimiz nice olur!" diye ilâve ederek gönüllerini aldı! Menderesin etrafındaki kalabalık aslında o kadar fazla değildi. Hattâ Zaferin kalabalık resimler çekme üstadı fotoğrafçısı Mehmet Sürenkök bile bu yüzden yakın plândan resimler çekmek zorunda kaldı ve ertesi gün İktidar organının sayfaları bu resimler ile donatıldı.

Çuvala giren mızrak

İktidarın başı, Çanakkalede muhaliflerine sert sözlerle seslenirken onlara demediklerini de dedirtiyordu. Halbuki artık Muhalefette "Çok şey yapıyorsunuz, biraz durun" yerine, Menderesin arzu ettiği gibi "Yapılanlar çok azdır, fazlasının yapılması lâzımdır" diyenlerin sayısı gittikçe çoğalıyordu. 1950'den sonra elimize geçen büyük imkânlara rağmen, hakikaten çok az şey yapılmıştı. İstediğimiz kadar fabrika isimleri sıralıyalım, İstatistik Genel Müdürlüğünün millî gelir hesapları ortadaydı. 1953'ten itibaren - yani Başbakanın tâbiriyle kalkınmanın inkişaf ettiği yıl - bu yana adam başına düşen millî gelir artmıyor, azalıyordu. Ama kalkınmanın tek ölçüsü gelirin artmasıydı, aksini iddia etmekle sadece kendimizi aldatabilirdik.

Başbakanın da itiraf ettiği gibi, bir takım sıkıntılara katlanmış, kemerleri her gün biraz daha sıkmak zorunda kalmıştık, fakat muhalif muvafık herkesin arzu ettiği kalkınmayı gerçekleştirmekten gittikçe uzaklaşıyorduk. 1959 için vaad edilen "nurlu istikbal" herhalde çok uzaklara kaçmıştı. İstihsal yavaş artıyor, hızlı artan nüfusun tesiriyle istihlâk yükseliyordu. Belli başlı ihraç mallarımız dahilde sarfediliyor, ihracata bir şey kalmıyordu. Diğer taraftan ithalât zarureti gün geçtikçe artıyordu. Sadece makinası değil, ham maddesi de dışardan gelen birçok fabrika kurmuştuk. Kapasitelerinin çok altında çalışmalarına rağmen bu fabrikalar döviz iktisat ettireceği yerde, döviz yiyordu! Bu, iktisadî sahada gelişi güzel hareket etmenin görülmemiş bir numunesiydi. Böyle hareket edildikçe "Kaf Dağı"nın arkasındaki "nurlu istikbal" bizi bir hayli müddet daha bekliyecekti.

Bu israfçı ve yavaş kalkınmanın fiatını da sanıldığı gibi "milletçe" ödemiyorduk. Parası olana yok yoktu. Gelirleri, şahlanan fiatlar kadar hızlı gidemiyen büyük vatandaş kitleleri vitrinlerdeki "sahte ve yalancı varlık manzarası"na seyirci kalıyorlardı. Et ve sebzelere bile sadece "uzaktan bakmakla iktifa" ediyorlardı.

Muazzam kalkınma şimdilik sadece lâftan ibaretti, üstelik yükü her türlü adalet düşüncesinden uzak bir şekilde dar gelirli vatandaşların cılız omuzlarına düşmüştü.

"İktidarın başı" nın Çanakkalede söylediği sözler bu düşünceleri zihinlerden silmiyordu. Ama kongrede en ziyade alâka uyandıran lâfı Emin Kalafat söyledi: "Seçimler fevkalâde yakındır!."

Bütün söylenenlerin mânasını bu söz tamamıyle izah ediyordu.

Adnan Menderes Çanakkale İl Kongresinden çıkıyor

"Nurlu bir istikbal"e doğru

Adalet

Vatandaş mı, Başbakan mı?

Geçen hafta Perşembe günü öğleden sonra Ankara Toplu Basın Mahkemesinin mübaşiri koridora çıkıp AKİS mesullerinin ve avukatlarının isimlerini bağırdı. Halen cezaevinde bulunan Yusuf Ziya Ademhan iki jandarmanın refakatinde sanık sandalyasındaki mevkiini alırken avukatı Muammer Aksoy da sağ taraftaki yerine oturuyordu. Duruşmanın yapıldığı salonu ise gazeteciler daha önceden doldurmuşlardı. Basın AKİS'in bu dâvasını çok büyük bir dikkatle takip ediyordu. Zira AKİS'in dâvacıları Başbakan Adnan Menderes ile Prof. Nihad Erim ve İdeal arkadaşı Sefa Kılıçlıoğlu idi. Duruşmanın başlayacağı sırada müdahillerin vekili şöhretli Anayasa profesörü Avukat Bülent Nuri Esen de yerini aldı.

Daha duruşma başlar başlamaz Yusuf Ziya Ademhanın avukatı Muammer Aksoy söz aldı. Aksoyun ta-

---

Tek bir partinin hakimiyeti, deniyor, memleketi diktatorluğe götürmektedir. Büyük bir çoğunlukla İktidara gelen C. H. P nin, tıpkı D. P. gibi hareket etmesi mümkündür. O halde yapılacak iş, bir partinin tek başına çoğunluğu elde etmesine mâni olmaktır. Montesquieu, hürriyetlerin garantisini kuvvetlerin bölünmesinde bulmuştu. Bu yeni teori, garantiyi İktidara iştirak eden partilerin çoğalmasında aramaktadır... Koalisyon hukûmeti birçok Avrupa memleketinde, hiç bir parti tek başına çoğunluğu temin edemediği için zarurî olarak mevcuttur; fakat şimdiye kadar hürriyetler ve çok partili İktidar arasında bir münasebetin mevcudiyeti düşünülmemiştir. Bilâkis koalisyon hükûmetleri devamlı bir tenkid mevzuudur. Bu bakımdan yeni teori tamamiyle yerli malıdır. Bu yeni teori mesnedini herhangi bir mantıki izahtan çok, tecrübede bulmaktadır. Bir asırlık hürriyet mücadelesi muvaffakiyetle neticelenmemiştir. İktidardan uzaktayken "didarı hürriyete"e kaside yazan siyasî gruplar koltuğa oturunca eski sevgililerini çabucak unutmuşlardır. Bu vefasızlığın sebebi nedir? Yeni teorinin taraftarlarına göre hastalık tek bir siyasi teşekkülün memleket mukadderatına hakim olmasından doğmaktadır. O halde tedavi, İktidara iştirâk eden partilerin sayısını çoğaltmaktadır! Bu suretle partiler

lebi, bir anda duruşmaya hakim olan hâvâyı elektriklendirdi. Zira Avukat Muammer Aksoy, Toplu Basın Mahkemesi üyelerinden Nâsır Saydamı reddediyordu. Ademhanın avukatı, duruşmaya girdiği zaman Nâsır Saydamla Toplu Basın Mahkemesi üyesi olarak karşılaşacağını bilmediğini söylüyordu. Bu sebeple red sebeplerini ihtiva eden bir lâyiha hazırlamamıştı. Reddi şifahen yapacak, yazılı müracaatta da bilâhare bulunacaktı. Reddi hakim talebinin sebebi ise şuydu: Hâkim Nâsır Saydam, avukat Muammer Aksoyun bir diğer müvekkilinin dâvasında reddedilmiş olmasına rağmen bir tevkif kararını tasdik etmişti. O dâva da bu dâva gibi siyasi idi. Bu şekildeki hareketi ile Hâkim Nâsır Saydam, Avukat Muammer Aksoyda İktidarın alâkalı bulunduğu dâvalarda bitaraf hareket edemiyeceği intıbaını uyandırmıştı. Halen görülmekte olan dâvada da müdahil mevkiinde Başbakan Adnan Menderes bulunduğu için, Muammer Aksoyda dâvanın tam tarafsızlık içinde görüleceği hususunda esaslı tereddüdler uyanmıştı ve bu sebeple Hâkim Nâsır Saydamı reddediyordu.

Muammer Aksoyun hiç umulmadık bir sırada yaptığı bu reddi hâkim talebinin salonda uyandırdığı hayret, uzun müddet devâm etmedi. Zira hemen söz alan müdahil vekili yaptığı konuşma ile salonda bulunanlara nerdeyse küçük dillerini yutturacaktı. Zira Bülent Nuri Esen sözlerine mizaç ve karakterinden bahisle başlamıştı. Şöhretli anayasa profesörü şiddetli bir dille kimseye yaranmak ihtiyacında olmadığını ve buna da lüzum bulunmadığını söylüyor, kendisini tanıyanların bu hususları gayet iyi bildiğini de sözlerine ilâveyi ihmal etmiyordu. Avukat Bülent Nuri Esenin bu gırizgâha neden lüzum gördüğü az sonra anlaşılacaktı. Zira şöhretli profesör az sonra Toplu Basın Mahkemesinin huzurunda Başbakan Adnan Menderesin değil, vatandaş Adnan Menderesin avukatı olarak bulunduğunu söylüyordu. Bu sebeple dâva İktidarla alâkalı sayılamazdı ve Muammer Aksoyun reddi hâkim talebinin kabul edilmemesi lâzım gelirdi.

Doğrusu, Prof. Bülent Nuri Esenin Başbakan Adnan Menderesin avukatı olmakla vatandaş Adnan Menderesin avukatı olmak arasında nasıl bir fark gördüğünü anlamak bir türlü müm-

Prof. Bülent Nuri Esen

Vatandaş muhabbeti

KOALİSYON MESELEYİ HALLEDER Mİ ?

Doğan AVCIOĞLU

birbirlerini kontrol edecek, parti içinde görülen diktatörlük temayüllerini diğer partiler frenliyecektir.

Ayni fikir son Hindistan seçimlerinde bazı muhalefet partileri tarafından da ortaya atılmıştır. Nehru'yu diktatörlükle ithama gönülleri razı olmayan bu partiler, tek parti hakimiyetinin doğuracağı muhtemel bir diktatörlük tehlikesinden bahsediyorlar, iş işten geçmeden tedbir almak lüzumunu belirtiyorlardı. Yapılacak iş, o halde Nehru'nun muhalefet partilerine belli sayıda koltuk tahsis etmesiydi! Bu fikir Nehru'ya pek makul gelmemiş olacak ki, partisi seçimlerden sonra da Hindistanı ezici bir çoğunlukla idare etmektedir. Hiç kimse de Hindistanın diktatörlükle idare edildiği iddiasında bulunmamaktadır. Tersine koalisyon hükûmetlerinin idare ettikleri Endonezya ve Pakistan gibi memleketlerde, hürriyetin mevcut olmadığı ekseriya inkâr edilmemektedir.

Memleketimizde bir koalisyon hükûmeti muhalifken uğrunda destanlar yazılan "efsunkâr hürriyet"i itibar mevkiine getirebilecek midir?

Eğer partiler belli prensipler etrafında toplanmış, siyasi rejim bahsinde taviz vermez teşekküller olsaydılar, bu fikir doğru sayılabilirdi. Bir partide uyanmaya başlıyan sertlik temayüllerine diğer parti mukavemet edebilirdi. Bu suretle İktidarda olmanın yarattığı "yeni ruh haleti" ne karşı bir fren konmuş olabilirdi. Sabık İktidar, yeni gelenlerin muhalefetteki nutuklarından parçalar okumak zorunda kalmazdı. Fakat memleketimizde durum bir hayli farklıdır. Partilerimizin aynı prensipler etrafında toplanmış insanlardan teşekkül ettiğini iddia etmek güç olacaktır. Her partinin içinde aynı düşünüşe sahip insanlar bulunmaktadır. Çok korkulur ki bu insanlar her partinin içinde çoğunluğu teşkil etsin. Bu kimseler muayyen fikirlere sahip olmaktan ziyade İktidarda ve Muhalefette bulunmalarına göre reaksiyon göstermektedirler. Hürriyetler hakkında Muhalefette ve İktidarda söylenecek sözler şimdiden imal edilmiş bulunduğuna göre, Muhalefet haleti ruhiyesinden İktidar haleti ruhiyesine geçmek, tecrübeyle görüldüğü gibi, pek fazla zamana ihtiyaç göstermemektedir. Bu sebeple koalisyon hükûmetine dahil partiler arasında bir "İktidarcılar" grubunun teşekkül etmesi imkânsız değildir. Bu tekâmüle ayak uyduramıyan bazı milletvekilleri Hür. P. lilerin D. P. den ayrıldıkları gibi, dünkü parti arkadaşlarından ayrılarak, Muhalefet saflarına katılmak zorunda kalabilirler. Neticede koalisyon hükûmeti, muhtelif partilere mensup olmalarına rağmen, aynı düşünüşte insanlar tarafından idare edilebilir. İktidarda olmaktan doğan tesanüdün, klişe halindeki prensiplerden daha ağır basması normal sayılmalıdır. Esasen çoğunluğu tek başına elinde tutan parti içinde haleti ruhiye değişikliği vuku bulmamış olsaydı, şikâyet mevzuları mevcut olmıyacak, vaadlar yerine getirilecekti.

Bununla Muhalefet partilerinin İktidara geçince mutlaka selefleri gibi hareket edeceklerini söylemek istemiyoruz. Üzerinde durduğumuz nokta, ister tek bir parti, ister birkaç parti İktidarı ele geçirsin, bu durumun siyasi rejimimizin seyri üzerinde hemen hemen hiç tesiri olmıyacağıdır. Bilâkis devlet işlerinin yürütülmesinde bazı yeni güçlükler doğabilir. İktidar, ayrı ayrı partilerden gelen insanları sinesinde mecz edecek cazibeye sahiptir. Bu sebeple, Hür. P. ve C. M. P. nin iddia ettiği gibi, üç ayrı partinin iktidarı paylaşmasından hürriyetin doğacağına inanmak biraz hayali gözükmektedir. Koltuk, ayrı parti etiketleri taşıyan kimseleri kolayca birleştirebilir. İktidara bir çok partinin etiketini yapıştırmakla, bir zihni değişiklik yaratmak herhalde pek kolay olmıyacaktır. Zira asıl endişe edilecek nokta, tek parti hakimiyetinden çok, hürriyet şalına bürünmesine rağmen, iktidar partisinde müşahede ettiğimiz zihniyetin muhalefet partileri içinde de yaşaması ihtimalidir. Ve bu tehlikeyi önlemek için, hiç değilse şimdilik, hiç bir ciddi garantiye sahip değiliz.

kün olmadı. Hele Başbakan Menderesin avukatı olmaktan âdeta kaçınıyormuş gibi davranmasının izahını bulmak normal bir zihin için pek zordu. Biraz sonra Avukat Muammer Aksoyun da bildirdiği gibi, şöhretli profesör Toplu Basın Mahkemesinin huzurunda, bütün iddialarının hilâfına, Başbakan Adnan Menderesin avukatı olarak bulunuyordu, vatandaş Adnan Menderesin değil.. Zira iddianamede dâvanın vatandaş Adnan Menderesi değil, "Başbakan Adnan Menderesi bu sıfatı itibariyle küçük düşürme" sebebi ile açıldı açıkça ifade ediliyordu.

Ama şöhretli profesör avukat, vatandaş Adnan Menderesin avukatı olmakla, Başbakan Adnan Menderesin avukatı olmak arasında "mizacı ve karakteri" bakımından bazı farklar görüyorsa bu, tamamıyle kendisinin bileceği meslekî bir işti.

Hele Avukat Muammer Aksoy "avukatı değil, hâkimi reddettiğine" göre Prof. Bülent Nuri Esenin ne diye bu kadar hassasiyet gösterdiği bir türlü kestirilemiyordu.

Duruşma reddi hâkim talebinin tetkiki maksadıyla bir başka güne bırakıldıktan sonra, salondan Adliye koridorlarına çıkan dinleyiciler kendi kendilerine şöhretli profesörün bu fevrî hassasiyetinin sebebini soruyorlar, ama işin içinden bir türlü çıkamıyorlardı.

Basın

Garip bir boykot

İstanbul Basınının bir gazetesinde bir müddetten beri dünyanın en garip boykotu hüküm sürüyor. Gazete, ne olursa olsun, bir şahsın adından bahsetmiyor. Bahis mevzuu şahıs lâalettayin bir şahıs olsa idi mesele bulunmıyacaktı. Ama gazetenin boykot ettiği, C. H. P. Genel Sekreteri Kasım Gülektir. Yeni Sabah gazetesi Kasım Gülek adından hiç bahsetmemeye karar vermiştir. Emir bizzat gazetenin sahibi Sefa Kılıçlıoğlu tarafından sekreterlere tebliğ edilmiştir ve sekreterler Kasım Gülek ismini hangi yazıda görseler dikkatle çıkarmaktadırlar. Zira gazetede, bu işe Patronun ne kadar ehemmiyet atfettiği bilinmektedir ve hata yapacak kimsenin işine derhal son verileceği hiç kimsenin meçhulü değildir.

Ancak yasak son derece eğlenceli vaziyetlere sebebiyet vermektedir. Kasım Gülek gazetelere her gün geçmenin yolunu bulmuş adamdır. Şimdi, öteki gazeteler C. H. P. Genel Sekreterinin alâkalı bulunduğu haberleri verirken Yeni Sabah sırf Kasım Gülek adından bahsetmemek için bunları atlamaya razı olmaktadır. Meselâ İstanbul il kongresinde herkesin söylediği sözleri Yeni Sabah sütunlarına almış, fakat Kongrede Gülekin de bulunduğunu duymamazlıktan gelmeyi tercih etmiştir. Aynı şekilde C. H. P. nin yurt içinde yaptığı kongreler de gazetede akis bulmaz olmuştur. Zira bunların ekserisinde Genel Sekreter hazır bulunmaktadır. Yeni Sabah fotoğraflardan da Kasım Güleki kazımaya hususî bir itina sarfetmektedir. Kasım Güleki resimler gazeteye girmemektedir. Sanki Türkiyede bu isimde bir şahıs yoktur.

Acaip durum gazetenin tirajına tesir etmemezlik etmeyecektir. Ama Yeni Sabahın sahipleri bunu da göze almış görünmektedirler. Zaten Yeni Sabah muteber Zafer başmuharririnin ölçülerine göre tek mükemmel gazetedir. Sadece onda İktidarın arzuladığı haberler büyük gösterilmekte, ötekiler görünmeyen yerlere serpiştirilmektedir. Tıpkı Zafer'in istediği gibi bir sanatoryom C. H. P. il kongresinden, bir köprü muhalif hatiplerin şikâyetlerinden ve bir temel atma töreni Bölükbaşının akıbetinden çok fazla ehemmiyet kazanmaktadır. Hele Bölükbaşı, son günlerde, eski dostu Sefa Kılıçlıoğlu tarafından tamamile unutulmuşa benzemektedir. Ama gene de hiç kimse Kasım Güleke tatbik edilen muameleye tâbi tutulmamaktadır.

Kasım Gülek isminin Yeni Sabah sütunlarından silinme hâdisesinin Nihad Erimin Sefa Kılıçlıoğluyla ortaklık kurmasından sonraya tesadüf ettiği Babıâlide gözden kaçmamaktadır. Şimdi merak edilen şudur: Allah gecinden versin, C.H.P. Genel Sekreteri tevkif filan edilirse bakalım Yeni Sabah Kasım Gülek ismini sütunlarına geçirecek mi? Babıâlide bazı kötü diller "Hem de manşete..." diyorlar.

Katiyet

Bursada feci bir uçak kazası oldu, bütün gazeteler hâdisenin üzerinde alâkayla durdular, muhabirler seferber ettiler. Bu büyük alâkanın neticesi olarak tesbit edilen ölü sayısı:

Milliyet	: 16 ölü
Vatan	: 14 ölü
Cumhuriyet	: 15 ölü
Dünya	: 19 ölü
Yeni Sabah	: 33 ölü
Tercüman	: 18 ölü
Havadis	: 16 ölü
Yeni Gazete	: 15 ölü
Hürriyet	: 23 ölü

Bari bir yabancı ajansın telgrafını bulsak da hakikati öğrensek...

GAZETECİLER BAYRAMI KUTLANDI

YAZIYOOOR, GAZETECİLER BAYRAMINI YAZIYOOOR!..

İşçiler

Parmaklığın arkası

Görülmemiş Kalkınmamızın bir eserini tanımak için kilometrelerce yolu aşmak cesaretini kendilerinde bulan birkaç vatandaşı, geçen hafta Cuma günü Hırfanlıda baraja giden geniş toprak yolu boydan boya kesen bir parmaklık karşıladı. Parmaklığın arkasında bekçiler vardı ve hemen kenardaki bir kulübede günün her saatında bir memur bulunuyordu. Memurun vazifesi gelenlerin kim olduğunu ve inşaat sahasını niçin görmek istediklerini öğrenmekti. Bu malûmat sonra telefonla barajın müteahhidi İngiliz George Wimpey Şirketinin "Korunma Âmiri" ne bildiriliyordu. Korunma Âmiri, umumiyetle bu gibi talepleri geri çeviriyordu. Nadiren kabul edilen ziyaretçiler ise şoseyi kesen parmaklık kaldırıldıktan sonra bir bekçinin refakatında Korunma Âmirliğine götürülüyordu. Âmir ziyaretçilerle konuşuyor ve kısa bir tahkikat yapıyordu. Bu sırada isim ve adresler bir defa daha tesbit ediliyordu. İnşaatın yürütülmesi işini kontrolla vazifeli Devlet Su İşleri Müdürlüğünün baraj sahasındaki dairesine götürülüyordu. Orada baraj hakkında "resmî" izahat almak mümkündü. Sonra Devlet Su İşleri İdaresinin bir mühendisi ile baraj sahası geziliyordu. Ama gene de bu mühendisin verdiği resmî izahatla yetinmek gerekiyordu. Zira daha önce ziyaretçilere inşaat sahasındaki personel ve işçi ile temas etmemeleri gayet nazik bir şekilde "rica" ediliyordu.

1954 yılının sıcak bir Ağustos günü Kızılırmak Nehrinin iyice dar bir boğaza daldığı, ağaçsız ve çorak Hırfanlı mevkiinde yeni bir barajın temelleri atılmıştı. 1958 yılı sonunda bitirilmek üzere 100 milyon liraya çıkacağı tahmin edilen baraj bir İngiliz şirketine ihale edilmişti. Ama evdeki hesaplar çarşıya uymamış ve sarfedilen para geçen hafta içerisinde 240 milyon lirayı bulmuştu. Bu masraflara bugüne kadar istimlâk edilmiş ve bundan sonra edilecek 280 bin dönüm arazinin bedeli ile bu arazi üzerindeki köy ve köylülerin başka yerlere nakli ve iskânı için harcanacak milyonlar dahil değildi.

Barajın inşaası ile ilgili Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü baraj sayesinde elde edilecek elektrik enerjisinin memleket ihtiyacının üçte birini karşılayacağı ve elektrik enerjisinin ucuzlayacağını bildiriyordu. Fakat bugüne kadar tamamlanmış barajların elektrik fiatını ne kadar ucuzlattığı meydandaydı. Üstelik bu enerjiyi kullanacak endüsri de memleketimizde henüz mevcut olmadığından maliyetin bir hayli yüksek olacağı anlaşılıyordu.

Ama bugün için Hırfanlının en mühim meselesi bu eserin yükselmesi için emek veren işçilerin dertleriydi. Barajdaki sıkı muhafaza tedbirlerinin arkasında saklanan en mühim şey barajda çalışan Türk işçilerinin işveren İngiliz şirketinden şikâyetleridir.

Hırfanlı Barajının tünelinin ağzı

Alın terine göz yaşı karışmasaydı...

Geçen haftanın ortasında Çarşamba günü bir otomobil daha Hırfanlı barajı inşaat sahasının hudut kapısına yanaştı ve otomobilden inen zat Bölge Çalışma Müfettişi olduğunu söyledi. Hırfanlıda çalışan işçiler Çalışma Müfettişinin yolunu günlerden beri gözlüyorlardı. Şikâyetlerini alâkalı makamlara uzun mücadelelerden sonra zorlukla duyurabilmişler, hâdisenin bir müffetiş vasıtasıyla tahkikini işçiler istemişlerdi. Bu sebeple müfettişin geldiğinin duyulması, işçileri son derece sevindirmişti. Ama bu sevinç çok sürmedi. Zira işçilerin müfettişle yalnız başına görüşmelerine meydan verilmemişti. İşveren vekili, Wimpey Şirketinin memuru Dündar Pehlivanlı bir an olsun Çalışma Müfettişinin yanından ayrılmamıştı. Müfettiş işçi mümessilleriyle Dündar Pehlivanın yanında konuşmuş ve işçilerden çok Wimpey'in memurunun sözlerini dinlemişti. Bu ümit kırıcı bir hal olmuştu. Hele Çalışma Müfettişi akşam üzeri Baraj sahasından ayrılırken "burada bundan fazlasının yapılması beklenemez" deyince, işçilerin ümitleri büsbütün uçup gitmişti. İşçiler iyice anlamışlardı ki dertlerini teşkilâtlanmadan resmî makamlara duyurmağa imkân yoktu. Hırfanlı barajı işçilerinin bir sendika etrafında birleşme arzularının tahakkuk yoluna sokulması zarureti kuvvet kazanıyordu. Bu sebeple işçi mümessilleri, Su İşlerinde çalışan işçilerin meselelerini pek yakından bilen İstanbullu sendikacılardan Cemil Sermiyasoğlu ile Seyfi Özbeli iş şartlarını görmek ve kurmak istedikleri sendikayı teşkilâtlandırmak üzere Hırfanlıya davet ettiler. İstanbullu sendikacılar geçen haftanın sonunda Cuma günü, Çalışma Müfettişinden iki gün sonra Hırfanlıya gittiler. Sendikacılar, Wimpey Şirketinin memurları tarafından ve hattâ devletin memurları tarafından iyi karşılanmadılar. Öğrenmek istedikleri noktalar, Wimpey'in memurları kadar Devlet Su İşlerinin mühendisleri tarafından da üstü kapalı bırakılmaya çalışıldı.Esasen Hırfanlıda çalışan işçileri en çok üzen noktalardan biri de Devletin memurlarının kendilerinin değil, bir ecnebi şirketin idarecileri tarafındaymış gibi görünmeleriydi.

İşçiler hangi şartlarla çalıştırılacaklarını bilmeden işe alınıyor ve bir temerküz kampının girişini andıran telli, büyük tahta kapının arkasında kalan Hırfanlı barajı inşaatında her türlü insanî ve kanunî şartlardan uzak ve unutulmuş bir halde gece gündüz çalıştırılıyorlardı. Eğer 60 kişilik koğuşlarda - hem de bir yatakta iki kişi - tahta bir ranzada yatmak, pahalı ve kötü yemekler yiyerek hastalanmak, yemek paydosu yapmamak yaşamaksa, yaşıyorlardı. Gerçekten, saat başına asgarî 60 kuruş ve azamî 400 kuruş alan, pazarları, geceleri

ve bayram günleri günde 14 saata kadar çalışan baraj işçileri bir öğün yemek için 2 lira ödüyor, 60 kişilik berbat koğuşlarda ve tahta ranzalı yataklarda iki kişi bir arada yatmak için ayda 5 lira veriyor ve büyük bir kısmı da civar köy ve kasabalarda ev kiralamak zorunda kalıyorlardı. 100 gramı kaşar peynirinin 90 kuruşa satıldığı kantinde bardak, çatal namına bir şey yoktu. İşçiler çaylarını bile çok defa eski konserve kutularından veya ağzı kesilmiş şişelerden ve hattâ tabaklardan içiyorlardı. Civar köylerde oturmak zorunda kalanların işyerine işverenin vasıtaları ile gidip gelme müddetleri iş saatinden sayılmıyor ve 4000 e yakın işçinin bir saat içinde yemeğini almak için kaybettiği yarım saat hesaba katılmıyordu.

Buna karşılık İngiliz işçilerine ve personeline her türlü rahat çalışma, dinlenme ve yaşama imkânları, oyun sahalarına ve barlara varıncaya kadar sağlanmıştı. Kanunların girmediği bu acayip beldede yabancılar haftada iki gece balo tertip ederek eğleniyorlar, fakat inşaatın hemen yanında duran ve işçi ailelerinin oturduğu Hırfanlı köyüne 200 metrelik bir kablo çekip elektrik dahi verilmiyordu. Sopalı ve müstebit bekçilerin nezaretinde akşamları yorgun argın işinden çıkan işçiler evlerine gitmek için aralarında para toplayıp otobüsler kiralamak sorundaydılar. İngiliz personel gıcır gıcır kaptıkaçtılarla diledikleri yerlere gidiyor ve bir "bey" hayatı sürüyorlardı.

Kapıcılar, bekçiler gibi işçiler kanundaki sarahate rağmen iş kanununun çerçevesi dışında bırakılarak aylığa bağlanmışlar ve bu suretle işverene "bağlılıkları" sağlanmıştı. Bunlar işçilere her türlü muameleyi revâ görüyorlardı.

İşçilerin bu dertlerinin hepsini Ankaradan gelen müfettişe anlatamadıkları şüphesizdi. Çünkü işçiler müfettişle başbaşa bırakılmamış işveren vekili Dündar Pehlivanlı gerekli tedbirleri alarak yabancı işverene "bağlığı"nı ispat etmişti.

Hırfanlı baraj işçileri bu şartlar altında memleketin "kalkınma" sı değil bir İngiliz Şirketinin kârı uğruna feda ediliyorlardı.

Sendikalar

"Dert çok, hemdert yok!"

Mikrofon başındaki delege, heyecanlı bir sesle, "Arkadaşlar, diyordu, ben de sizin gibi son yıllarda

BU DERELERDEN SU GETİRMEKTE

D. P. nin gerek muhalefet yıllarında gerek iktidarı sırasında yaptığı, işçilere grev hakkı tanınması yolundaki vaadları bugüne kadar gerçekleşmiş değildir.

Aradan geçen bu kadar zaman içinde işçi sayısındaki artışlar, işçi hak ve menfaatlarının korunmasındaki kanuni güçlükler, hayat pahalılığı dolayısiyle beliren çetin yaşama şartları "grev hakkı" isteklerini gün geçtikçe şiddetlendirmiştir.

Hal böyle iken son günlerde Çalışma Bakanının memleketimizde grev için gerekli şartların mevcut olmadığını ileri sürmesi ve bilhassa A.B.D. ile Danimarka'da grev hakkının sadece kanunlarda yazılı olup hakikatte kullanılmasına müsaade edilmediğini bildirmesi işçileri hayrete düşürmüştür.

Bir yandan grev hakkının tanınacağını vaadedip öbür yandan bazı ileri endüstri memleketlerinde grev hakkının filliyatta mevcut olmadığını söylemek ne demekti? Şüphesiz örnek edindiğimiz ileri ve demokrat memleketlerde mevcut olmayan hak ve hürriyetler Türk işçisine tanınamaz demek isteniyordu. O halde grev hakkını tanıyoruz demenin mânası kalmıyordu. Bu iki fikir arasındaki tenakuz açıktı. Ama aslında Danimarka ve A.B.D. nde fiiliyatta grevin mevcut olmadığı hakkındaki fikir doğru değildi.

Danimarka'da iktidar işçilere dayanan Sosyal - Demokratların elindeydi. Üstelik Danimarka son derece demokrat ve insan haklarına saygılı bir memleketti. Bu hale göre Danimarkanın grevi 6 ay evvel yasak ettiği yolunda Çalışma Bakanının yaptığı beyanatı şüpheyle karşılamak icap ederdi. Çalışma Bakanı yanılmış veya yanıltılmış olabilirdi. Vakıa işçilerin siyasi iktidarı ele geçirdikleri bir memlekette greve başvurmaları ilk bakışta akla yakın gelmiyordu ama bugüne kadar ileri batı memleketlerinin birçoğunda siyasi iktidar, işçilerin elinde olmakla beraber ferdi sermaye ve istihsal vasıtaları mülkiyeti devam ettiğinden sermaye ve emek arasındaki iktisadi mücadelenin devamı ettiği de unutulmamalıydı. Bu mücadelenin bir neticesi olarak, grev hakkı siyasi iktidarın işçilerin elinde olmasına rağmen tabii ve zaruri karşılanmalıydı. İngilterede işçilerin iktidarda bulundukları sırada meydana çıkan grevler karşısında hükûmet amme hizmetlerinin görülmesi bakımından son derece müşkül bir duruma düştüğü halde "işçilerin her türlü şartlar altında grev yapmağa hakları olduğunu" kabul etmiştir.

Bu bakımdan da hâlen Danimarkada bir işçi hükûmetinin mevcut olması bu memlekette grevin yasak edilmesini gerektirecek bir sebep teşkil etmemektedir. Nitekim Danimarkada grev yasak değildir. Çalışma Bakanı Mümtaz Tarhanı bu memlekette grev hakkının kaldırılıp "mecburi uzlaştırma" sisteminin kabul edildiği yolunda bir beyanda bulunmağa sevkeden olay şundan ibarettir: Danimarkada gıda sıkıntısı duyulmasına kadar varan ve bütün memlekete yayılan çeşitli iş kollarındaki son grevler memleketin hayatını âdeta felce uğratmıştı. Bu durum karşısında Danimarkayı en fazla ilgilendiren grevler ulaştırma ve akaryakıt işçilerinin grevleri olmuştu. Bu grevler devam ettikçe memleket dışından yapılacak yardımlar bile faydasız oluyordu.

Grev tehdidinin veya grevin ergeç bir uzlaşma ile sona ermesinden daha tabii birşey olamazdı. Ya işverenler işçilerin taleplerini kabul edecekler, ya da işçiler greve ilelebet devam etmek imkânına sahip olmadıklarından isteklerinde azaltma yapacaklardı. İşte bu şartlar altında Danimarkada işçi ve işveren teşekkülleri aralarındaki uyuşmazlığı tahkim yolu ile çözmeğe karar verdiler. Neticede hakemlerin verdiği kararı her iki taraf ta menfaatlerine uygun bulduklarından varılan anlaşma hükûmetin tasdikinden geçerek kanunlaştı. Bu anlaşmaya göre de Danimarkada sadece ulaştırma ve akaryakıt işçileri 1958 Martının sonuna kadar iş uyuşmazlıklarının çözülmesi için greve başvurmamayı kabul ve taahhüt ediyorlardı. Bu ise grev hakkının kaldırıldığı demek değildi. Çünkü dünyanın birçok memleketlerinde grevler sonunda varılan anlaşmaların bir şartı ve hükmü olarak muayyen bir müddet için greve başvurulmasının kabul edilmesi görülen hallerdendi. Bu suretle grevler sonunda bir "kollektif mukavele" yapılmış oluyordu ki buna göre tesbit edilen şartlar arasında grevden muayyen bir müddet için vazgeçilmesi mümkün kılınıyordu.

Birleşik Devletlere gelince, bu memlekette grev hakkının "plâtonik olarak mevcut olduğu ve hükûmetin icabında grevleri zor kullanarak durdurma yetkisine sahip olması sonunda, grevin müessir olmadığı" yolunda Çalışma Bakanı tarafından ileri sürülen iddia da doğru sayılamazdı. Vakıa 1947 yılında kongrede çoğunluğa sahip bulunan Cumhuriyetçiler, Demokrat Partiye mensup bulunan Başkan Truman'ın bütün itirazlarına rağmen Taft - Hartley kanununu kabul etmişlerdi. Bu kanun da sendika hürriyetine birçok tahditler koy-

devletin işçilerin lehine bir takım kanunlar cıkardığını kabul ediyorum. Koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman Celebi derler, eh biz de bu kanunlara derdimize deva olacak panzehirler olarak bakacağız ama insaf edin, nasıl bakalım. Evet, bazı kanunlar çıkıyor ama bu kanunlar bizim çalıştığımız fabrikaların kapılarından içeriye bir adım bile atamıyorlar ki". Bu konuşma geçen haftanın sonunda Pazar günü Eminönü Öğrenci Lokalinin geniş salonunda toplanan İstanbul Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikasının Yedinci Genel Kurul toplantısının ikinci gününde yapılıyordu ve o anda salonda bir gün önce hazır bulunan bazı İstanbul milletvekillerinden hiç biri yoktu. Nedense sayın milletvekilleri kongrenin ilk günü işçi dâvaları ile alakadar görünmüşler, ikinci gününde ise kongrenin semtine uğramamışlardı. Halbuki asıl dertler bu ikinci günde sayılıp dökülmüştü. Peş peşine tam elli delege söz almış ve Tekstil ve Örme Sanayiinin bütün dertlerini tek tek sıralamışlardı. Dertler saymakla bitip tükenmiyecek kadar çok ve çeşitliydi.

Cumartesi günü cehennemi bir sıcak altında çalışmalarına başlayan kongreye, Sendikanın İstanbul'da mevcut yedi şubesinden 15 i kadın olan 265 delege katılmıştı. Ayrıca kalabalık bir dinleyici grubu da arka sıralarda yer almıştı. Hemen her siyasi parti bu kongreye mümessiller göndermişti. İstanbul Üniversitesi profesörleri, Baro Başkanı, başka sendikaların temsilcileri de gelmişlerdi.

Mutad formaliteler tamamlandık tan sonra 60 sayfa tutan faaliyet raporu okundu. Bu raporda bilhassa asgari ücret sistemi, grev hakkı ve ücret adaleti mevzuları üzerinde duruluyordu. Raporun okunmağa başladığı ilk dakikalardan itibaren görüldü ki rapor büyük bir dikkat ve itina ile hazırlanmıştır. Hemen her mesele misallerle ve vesikalarla delegelerin önüne seriliyordu. Raporda açıklandığına göre işverenler asgari ücret sistemini tatbik etmemek için türlü yollara sapıyorlar ve Çalışma Bakanlığını oyalayarak tatbikatı geciktiriyorlardı. Bu hali önlemek için teşkil edilen itiraz komisyonlarında muhakkak surette ekseriyet sistemini kabul edip sendikalara daha geniş ölçüde söz hakkı tanımak gerekiyordu. Yoksa daha yıllar yılı asgari ücretin tatbikine imkân bulunmayacaktı. Son bir yıl içinde 6 iş anlaşmazlığı sendikanın aracılığı ile halledilmiş, 9 iş anlaşmazlığı da İl Hakem Kuruluna intikal ettirilmişti. İl Hakem Kurulu bu anlaşmazlıklardan 7 sini işçiler lehine halletmişti ama bu anlaşmazlıklar hakem kurulundan çıkıp da karara bağlanıncaya kadar işçilerin göbekleri çatlamıştı. Yalnızca bir karar işçiler aleyhine çıkmıştı. Bir karar da halen kurulda sıra bekliyordu. Gene bu bir yıl içinde Yüksek Hakem Kuruluna intikal eden iş anlaşmazlıklarından 2 si işçiler, 2 si de işverenler lehine karara başlanmış, 3 tanesi hakkında da henüz bir karar alınamamıştı. Ancak Hakem Kurullarının da pek rasyonel çalıştığı söylenemezdi. Kanunun amir hükmü gereğince azami 90 günde karara bağlanması gereken iş anlaşmazlıklarından bir teki olsun 180 günden evvel karara bağlanamamıştı. Hattâ 365 günden fazla zamanda karara bağlanmayan iş anlaşmazlıkları bile vardı.

Raporun büyük ilgi çeken maddelerinden biri de grev hakkı üzerinde edilen lâflardan meydana gelmişti. Tekstil ve Örme Sanayii işçileri işçiye ekonomik grevin verilmesinin şart olduğunu ve bu grev hakkı ile sendika kurma hürriyetinin anayasa teminatı altına alınmasını istiyorlardı. Rapor şu cümlelerle sona eriyordu: "Geçim darlığı çeken üyelerimize kısır imkânlarla bu kadar hizmet edebildik. Grev ve kollektif akit imkânlarından mahrum mekanizmayı bu kadar hareket ettirebildik. Birbirine zıt nazarlar karşısında, bir sendikacı olarak çalıştık".

Kongrenin ikinci gününde dertlerin delegeler tarafından deşilmesi sırısında işçiler bilhassa grev hakkı, sigorta ve hayat pahalılığı mevzuları üzerinde durmuşlar ve büyük bir kısmı 11 saat çalışan işçilerin bu mesai karşılığı ellerine ancak 460 kuruş civarında para geçtiği, bu parayla bir kilo kuru fasulye almanın bile mümkün olmadığını belirtmiş, hâlâ sigortasız işçi çalıştıran iş yerleri bulunduğundan, sigorta hastahanelerinde hüsnü kabul görmediklerinden, iş yerlerinin çoğunun gayri sıhhi olduğundan acı acı şikâyet edilmişti.

İSABET YOKTUR

Adil AŞÇIOĞLU

duğu gibi, grev hakkının kullanılmasını da daraltıyordu. Meselâ âmme idarelerinde grev yapmak yasak edilmişti. Bu arada aynı kanun uzlaşma imkânlarını sağlamak maksadile greve başvurulmadan bir müddet beklenilmesini mecburi kılıyordu. Grevin, devletin güvenliği ve halkın sağlığı için tehlike teşkil edebileceği hallerde bu bekleme müddeti 80 gündü. Fakat herhalde bu grev tehditlerinde işveren tarafından yapılan en son tekliflerin işçiler tarafından kabul edilip edilmediğini anlamak için herşeyden evvel gizli oya başvurmak mecburiyeti vardı. Grev başladıktan sonra da grev milli bir tehlike teşkil ettiği takdirde kanun hükûmete Başsavcıdan grevciler aleyhine harekete geçmesini istemek hakkını tanıyordu.

Cumhuriyetçiler son seçimlerde Taft - Hartley kanununu değiştirmeği vaad ederek işçilerin oylarını sağlayıp iktidara gelebilmişlerdi. Hattâ meşhur kanunu teklif edenlerden ve Cumhuriyetçi Parti ileri gelenlerinden olan Taft, ölmeden evvel son arzusunun bu kanunu değiştirmek olduğunu söylemiş, fakat muvaffak olamadan ölmüştü. Cumhuriyetçi Partinin iktidarı sırasında da A. B. D.nde yapılan birçok grevler münasebetile Başkan Eisenhower'e bu kanuna dayanarak grevleri neden durdurmadığı sorulduğu zaman "bu takdirde Amerika demokrat bir memleket olmaktan çıkacaktır" cevabı ile karşılaşmışlardı. Eisenhower kabinesinin Çalışma Bakanı da Cumhuriyetçi Partinin işçilere Taft - Hartley kanununu kaldıracağını vaad ederek iş başına geldiği halde bu sözünü tutmadığı için istifa etmişti.

Görülüyor ki, A. B. D. hükûmeti grev hakkına müdahalede son derece titiz davranıyordu. Buna rağmen Amerikan işçileri en iptidai sendika haklarına bir tecavüz mahiyetinde olan Taft - Hartley kanununu nefretle protesto etmişlerdi. 1948 seçimlerinde, Amerikan işçisi oyunu Trumana verirken bu kanunun kaldırılacağını ümid ediyordu. Fakat bu ümid ve ondan sonra Eisenhower'e beslenen güven boşa çıkmıştı. Amerikan işçilerinin bu kanuna karşı itirazları iki noktada toplanmakta idi: Birincisi sendikaları ilgilendiren meselelerde söz sadece sedikalara ait olmalı ve dışardan herhangi bir müdahale bulunmamalıydı. İkincisi de grevin ilk şartının bir sürpriz tesiri yapmasındaydı. Halbuki Taft - Hartley kanunu işverenlere grev tehdidi karşısında tedbirler almak için bir müddet bırakıyor, bu da grevi tesirsiz kılıyordu.

Çalışma Bakanı Mümtaz Tarhanın "bir hakkın kullanılmasının hükûmetin iznine bağlı olduğu hallerde bu hakkın plâtonik ve tesirsiz olacağı" yolundaki sözleri doğruydu. Fakat bu sözler Çalışma Bakanlığı tarafından B. M. M. ne sunulan "izinli grev" tasarısı ile de bir tezat teşkil ediyordu.

Binnetice bilhassa bizde hükûmete tanınan yetkilerin çok defa yerinde kullanılmadığı görüldüğünden işçilerin hükûmetin iznine bağlı olmadan grev yapmak istemelerinden daha tabiî birşey olamazdı. Danimarka ve A. B. D. de grev hakkının tamamen ortadan kalkmamış olduğu ve bu hakkın kısılmasına karşı mücadele edildiği bir gerçek olduğundan bu derelerden su getirerek Türk işçisinin grev hakkının inkâr edilmesinde isabet bulunmadığı meydana çıkıyordu.

Bursaya düşen jetin hali
Gökten inen ölüm

Kazalar

Şehir içine düşen jet

Esenboğa Hava Alanının radyo-telefonunda oturan genç kadın birden heyecanla önündeki âletlere doğru kulaklarını biraz daha yaklaştırdı ve ses ayar düğmesini sonuna kadar çevirdi. Radyo- telefondan yükselen boğuk bir ses hep aynı cümleyi tekrarlıyordu:

"— Bursa Merinos Fabrikası üzerine bir jet düştü, bir jet düştü... Havada jeti olan üsler jetlerini kontrol etsinler, kontrol etsinler..."

Radyo-telefonun, sesi bir hayli madeni aksettiren ahizesi içinde aynı cümleler, defalarca ve defalarca tekrar edildi ve sonra ses yavaş yavaş kayboldu gitti. Aynı anda Türkiyenin muhtelif alanlarında radyo-telefonları başında oturan ve devamlı dinlemede bulunan nöbetçi memurlar yambaşlarında bulunan telefona sarılıyor ve meydan müdürlerini vak'adan haberdar ediyorlardı. Düşen bir jet olduğuna göre, askerî bir uçaktı. Bu bakımdan bilhassa askerî alanlar büyük bir telâş içinde o anda havada olan jetleri ile temas ediyorlar ve pilotların sağ ve salim olup olmadıklarını kontrol ediyordu. Bandırma, Eskişehir, Diyarbakır üsleri uçaklarının hepsinin normal uçuşlarını yaptıkları yolunda rapor alıyorlardı. Yalnız Balıkesir jet üssü bir türlü o anda havada olan üç uçaklık jet filosundan bir haber alamıyor ve temas temin edemiyordu. Vak'a geçen hafta Perşembe günü öğle vakti cereyan ediyordu.

Radyo-telefonları başında ıstırap içinde kıvranan nöbetçiler, düşen jetin hangi üsse ait olduğunu araya dursunlar, aynı anlarda Bursa semalarında Türk Havacılık tarihinin belki de en korkunç faciası cereyan ediyordu. Balıkesir üssünden kalkan ve bir talim uçuşuna çıkmış bulunan üç jetten mürekkep bir filo, uçuşunu tamamlamış, Bursa üzerinden Balıkesire doğru dönerken tam Merinos Fabrikası üzerine geldiklerinde filonun sol kanadını teşkil eden pilot teğmen Ayhan Baysalın kumandasındaki jet, birden ani bir arıza yaparak kumandadan kurtulmuş ve yere doğru alçak uçuşa geçmişti. Büyük bir sürat içinde seyreden jetin kumandadan kurtulduğunu ve gemi azıya almış bir at gibi yere doğru seyrettiğini gören pilot, uçağı hiç bir şekilde kurtarma ümidinin kalmadığını anlar anlamaz hemen önündeki düğmelerden birine basarak otomatik sandalyesi ile beraber havaya fırlamış ve paraşütünün açılarak kendisini sağ sağlim yere ulaştıracağını ummuştu. Pilot bir an için yere çakılmak üzere olan uçaktan kurtulmuştu. Ama otomatik sandalyesi ile beraber havaya fırladığı yer bir paraşütün açılmasına yetecek yükseklikte olmadığı için altında bulunan sandalyenin ağırlığı da kendi ağırlığına eklenerek bir kurşun hızı ile Merinos Fabrikasının beton kaplı bahçesine çakılıp parça parça olmuştu. Aynı anda, havada büsbütün başıboş kalmış olan jet ise bir müddet daha süzüldükten sonra fabrika arazisinden çıkıyor ve hemen biraz ilerdeki Ulumahalle adıyla anılan göçmen mahallesi üzerine düşüyordu. Ama, süratinden hiçbir şey eksilmemiş olan jet Halil Topaç adlı bir vatandaşın evinin damını biçtikten sonra yirmi beş otuz metre ilerdeki bir başka ev blokuna dalmış ve Hüseyin, Ahmet ve Mehmet Haşal adındaki vatandaşların evleri üzerinde büyük bir tarakka ile infilâk ederek bunları ve civardaki on küsur evi daha tarumar etmiş ve yanmağa başlamıştır. Sademe öylesine anı, infilâk öylesine kuvvetli ve yangın öylesine şiddetli olmuştu ki bir anda ortalık önce korkunç bir sessizliğe bürünmüş ve sonra da ana baba gününe donmüştü. Çatırdayarak yanan evler, patlıyarak kırılan camlar, alevlerin ortasında kalıp kavrulan ve yanan insanlar, feryat figan velhasıl hafızaların alamıyacağı korkunç bir manzara ortaya çıkmıştı. Azrail tırpanını insafsızca Bursanın bu mütevazi mahallesi üzerinde savuruyor, canları biçiyordu.

Derhal yetişen itfaiye ve askerî birlikler semti sıkı bir kordon altına almış ve olanca kuvvetleriyle gelişme istidadı gösteren yangını söndürmeye koyulmuşlardı.

Yangın söndürülüp enkaz altından cesetler çıkarılmaya başlanınca facianın ne kadar büyük olduğu bir kere daha anlaşıldı. Ölenlerin sayısı (18) kişi idi. Cankurtaran arabalarının alelacele hastahanelere taşıdıkları yaralı sayısı ise 14'ü bulmuştu. Daha bunlardan başka 20'ye yakın insan da muhtelif yerlerinden hafif yaralar almışlardı.

Hâdisenin ertesi günü yapılan hazin bir törende Türk Bayraklarına sarılmış tabutlar, ta Ulucamiden Pınarbaşındaki mezarlığa kadar onbinlerce Bursalının elleri üzerinde ve göz yaşları arasında ebedî istirahatgâhlarına götürüldü.

Ama talih Bursaya oynadığı acı oyunu az bulmuş olacak ki facialar silsilesi hemen burada kapanmıyor ve Bursa faciasının cereyan ettiği saatlerden hemen bir kaç dakika sonra İzmirde de bir başka facia cereyan ediyordu.

İki kurban daha

Gaziemir Hava Alanından kalkan iki talim uçağı Torbalı üzerinde seyrederlerken Dağkızılca nahiyesi civarındaki Nif Dağı üstüne geldikleri sırada Teğmen Oktay Ünalın uçağı kendisinin altında uçan Hava Harp Okulu Öğrencisi Atillâ Akalının uçağının alttan gelen bir sademesine maruz kalmış ve aşağıdan yukarıya doğru yükselen Atillânın uçağının pilot mahalli Teğmenin uçağının pervanesi tarafından parça parça edilmişti. Tabiatiyle bu arada Teğmen Oktayın uçağı da pervanesi kırılarak kumandadan çıkmış ve her iki uçak da Nif Dağı üstüne düşmüşlerdi. Her iki uçağın pilotu da feci şekilde ölmüşlerdi. Böylece bir günde cereyan eden üç uçak kazası 20 kurban verilmesine sebep olmuş ve yalnız Bursayı, yalnız İzmiri değil bütün memleketi derin bir mateme boğmuştu.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Guatemala

Bir diktatörün sonu

Geçen haftanın sonunda Cumartesi günü, Orta Amerikanın ufak ülkelerinden birinde atılan üç kurşun, yeryüzünde sayısı gittikçe azalan diktatörlerden birinin daha saltanatına son verdi. Bu ufak Orta Amerika ülkesi Guatemala, saltanatına son verilen diktatör ise Castillo Armas idi.

Cumartesi günü yanında karısı olduğu halde yemek salonuna girerken muhafızlarından Romeo Vasquez tarafından atılan üç kurşunla öldürülen Guatemala Devlet Başkanı, hatırlarda olduğu üzere, 1954 senesinde yapılan bir hükûmet darbesi sonunda iktidara gelmişti. Bu hükûmet darbesinin yapıldığı sıralarda, Guatemala'nın başında Albay Arbenz bulunuyordu. Albay Arbenz 1950 sonlarında yapılan seçimler neticesinde ve oyların büyük çoğunluğuyla başa geçirilmişti. Arbenzi memleketteki Amerikan sermayesinin emrinde yok bahasına çalışan fakir tabaka destekliyor, bu gerçeği bilen Devlet Başkanı da, bilhassa bu fakir tabakanın hayat seviyesini yükseltmek için çalışıyordu. Ancak Arbenz, bu çalışmaları sırasında, karşısında iki büyük engel bulmuştu. Bu engellerden birincisi Guatemala topraklarının % 70'ini elinde tutan ve sayıları yirmiyi aşmıyan büyük toprak sahipleri, ikincisi de Orta Amerikayı haraca kesen meşhur United Fruit şirketiydi. Başkan Arbenz'in memlekette gerçekleştirmek istediği toprak reformu büyük toprak sahiplerinin muhalefeti ile karşılaşırken Guatemala'daki Amerikan nüfuzuna son vermek yolundaki gayretleri de United Fruit'un Arbenz idaresinin komünist bir idare olduğu yolundaki iddiaları ile karşılaşmıştı. Halbuki Arbenz, komünistler tarafından da tutulmakla beraber sadece onların değil, aynı zamanda fakir tabaka arasında en çok revaçta olan diğer üç milliyetçi partinin de desteğiyle hareket etmekteydi.

Arbenz idaresine karşı takındığı tavırdan Birleşik Amerikanın da United Fruit ile aynı fikirde olduğu anlaşılıyordu. Filhakika, Amerikan Dışişleri Bakanı Foster Dulles 1954 Martında Caracas'ta toplanan Amerikalılararası konferansta Monroe doktrininin komünizmin Amerika kıt'asına sızması halinde de tatbik edilmesini istemiş, fakat kabul edildiği takdirde Birleşik Devletlerin Amerika kıt'asındaki diğer Devletlerin iç işlerine müdahalesini gerektirecek bu teklif Guatemala tarafından şiddetle reddedilmişti. Guatemala idaresi, Dulles'ın bu teklifini ülkelerinden Amerikan nüfuzunu uzaklaştırmaya çalışan bazı Orta ve Güney Amerika memleketlerine, bu arada ve en başta kendisine karşı alınmak istenen bir tedbir olarak karşılıyordu. Ancak Caracas konferansından bu yolda bir karar çıkartamıyan Birleşik Devletler, Orta Amerikadaki nüfuzunu tehlikeye düşüren Arbenz'le başka yollardan mücadeleye başlamış ve 1954 Haziranında, Guatemalanın Polonyadan yaptığı bir silâh mübayaasını bahane ederek, Albay Carlos Castillo Armas idaresinde bir hükûmet darbesi tertip ederek aynı ayın sonunda Arbenz'i istifaya mecbur bırakmıştı.

Bu hükûmet darbesi sonunda iktidara gelen Castillo Armaz'ın üzerinde çıkan vesikalardan komünist partisinin eski mensuplarından olduğu anlaşılan bir muhafız tarafından öldürülmesi ile, Orta Amerikadaki Amerikan nüfuzu yeni ve büyük bir darbe yemiş bulunmaktadır. Gerçi Armaz'ın yerine şimdilik Amerikaya bağlılığı ile tanınan Başkan yardımcısı Gonzales - Lopez geçmiştir ama hâdisenin Arbenz taraftarlarını büyük ümide düşürerek bundan böyle Guatemala'da yeni gelişmelere yol açacağına şüphe yoktur. Bu bakımdan, Başkan Eisenhower'in Armas'ın ölümünden sonra Batı dünyasının "muazzam bir kayıb"a uğradığı yolunda verdiği demeci hayretle karşılamamak gerekir.

Castillo Armas taraftarları arasında

Kurşunları bir aleyhtarı sıktı

Mısır

İlk Cumhuriyet Meclisi

Mısır Devlet Başkanı Albay Nasır, geçen hafta Pazartesi günü, kızgın Akdeniz güneşinin ufka yaklaşmak üzere olduğu sıralarda ve sırtında koyu mavi bir elbise, boynunda aynı renk üzerine ince beyaz çizgili bir kravat olduğu halde Mısır Millî Meclisinin kürsüsüne çıktığı zaman sadece salonda bulunan yeni milletvekilleri ile dinleyiciler değil, aynı zamanda evlerde, gazinolarda, kahvelerde ve iş yerlerindeki radyoların başına koşan bütün Mısırlılar da büyük bir heyecanla onu dinlemiye hazırlanmış bulunuyorlardı. Nâsır konuşmaya başladıktan sonra Mısırlılar işlerini güçlerini bırakarak Devlet Başkanlarının söylediklerini dinlemeye koyulmuşlardı. Öğle sıcağının yerini tatlı bir serinliğe bıraktığı bu saatlerde arı kovanı gibi kaynaşmaya başlayan Kahirede dolaşmaya çıkan yabancılar o gün, bu koca şehrin sokaklarında en ufak bir hayat emaresine bile rastlanmamasına hayret ediyorlardı.

Nâsır gibi aklına estiği zaman, vakitli vakitsiz konuşmalar yapan bir devlet adamının söyleyeceklerinin bu derece alâka toplaması için, elbette olağanüstü bir sebebin bulunması lâzımdı. Mısır Devlet Başkanı, o gün, yeni Mısır Millî Meclisini açan konuşmasını yapacaktı. Bilindiği gibi, Mehmet Ali sülâlesinin son sultanı Farukun memleketten uzaklaştırılmasından bu yana beş yıla yakın bir zaman geçmiş ve Mısır, bu uzun beş yıl içinde, Nâsırın başkanlığındaki İhtilâl Konseyi tarafından idare edilmişti. İşte beş yıl süren mutlak bir diktatörlükten ve kendi durumunu iyice kuvvetlendirdikten sonra, İhtilâl Konseyinin geniş yetkili başkanı, selâhiyetlerinin teşri vazifesine taallûk eden kısmını geçen Pazartesi günü yeni Mısır Millî Meclisine bırakıyor, bu vesile ile yaptığı konuşmada da bu beş yıl içinde Mısırda kaydedilen siyasî ve iktisadî gelişmeleri bütün Mısırlıların gözleri önüne sermeye çalışıyordu.

Geçen ayın başlarında yapılan seçimlerle kurulan yeni Mısır Millî Meclisinin çalışmaları, doğrusu, Nâsırın yaptığı konuşmadan daha önce başlamış bulunuyordu. Nâsırın açış konuşması yapacağı günün sabahında Krallığın ilgasından sonra geniş ölçüde tâdil edilen Kubbeh Sarayın-

Mısır seçimlerinden bir görünüş

Tek parti, bol aday!..

da toplanan Meclis üyeleri, teker teker kürsüye çıkarak, "Cumhuriyeti, Anayasayı ve Mısırın bağımsızlığını" koruyacaklarına dair yemin etmişlerdi. O sabah kürsüye çıkanlar, Krallık devrinde aynı yere çıkanlardan oldukça farklı görünüyorlardı. Eski Mısır Meclislerinde Krallarına sadık kalacaklarına dair yemin eden Meclis üyeleri, çok defa iyi giyimli, zengin ve asil kimseler olmuşlardı. Halbuki bu sefer Cumhuriyete sadık kalacaklarından bahseden kimseler hiç de onlara benzemiyorlar, her halleriyle Mısırın zengin tabakasına değil, orta ve fakir sınıfına mensup olduklarını belli ediyorlardı. Bundan başka, bunların hepsinin Nâsırın adamı olduğu da söylenemezdi. Geçen ayın başlarında yapılan seçimler oldukça kanlı ve hâdiseli geçmiş, fakat Albay Nâsır, seçmenler üzerine büyük baskı yapmaktan kaçınmıştı. Öyle anlaşılıyordu ki, Mısır diktatörü, adayları büyük bir dikkatle tesbit ettikten sonra halkın bunlardan hangisini isterse onu seçmesine ses çıkarmamayı - içte ve dışta Mısırda bir demokrasi rejiminin yerleşmesini istediği intibaını uyandırmak maksadıyla olacak - daha uygun görmüştü. Mısır Devlet Başkanının bu tutumu neticesinde, Assuvan barajı projesi direktörü Samir Hilmi, Nâsırın iktisadî müşaviri Dr. Raşid Barıı ve ihtilâl ileri gelenlerinden Ahmet Fuad gibi hükümetçe seçilmeleri arzu edilen bazı tanınmış kimseler bile seçim bölgelerindeki mahallî rakiplere yenilmiş bulunuyorlardı. Bu rakipler, Nâsır rejimine aleyhtar olmamakla beraber, hiç şüphe yok ki, yeni Mısır Meclisinde kraldan fazla kralcı görünmeyecek, pek sık olmamakla beraber bazı fırsatlarda idareye soğuk terler döktürmekten kaçınmayacak kimselerdi.

Mısır Devlet Başkanının yaptığı konuşmaya gelince, bir zamanlar arkasındaki duvarda Mısır hanedan arması asılı bulunan, şimdi ise Mısır Cumhuriyetinin sembolü olan kartalın kanatlarının himayesi altına girmiş gibi görünen kürsüde konuşan Albay Nasır, kendi idaresi altında geçen beş yıl içinde memleketinin görülmemiş hamleler yaptığını ileri sürmekten kendini alamamıştı. Mısırın 1 numaralı adamına göre, bu süre içinde Mısır halkı yeni bir yaşama tarzına kavuşmuş ve Mısır yeni bir memleket olmaktan kurtularak atom çağını yaşamaya başlamıştı. Bundan başka, aynı süre içinde Mısır büyük iktisadî gelişmeler de kaydetmiş bulunuyordu. Bu iktisadî gelişmelerin başında, yapılan büyük toprak reformu ile yerli ve yabancı sermaye hareketlerinin desteklenmesi geliyordu. Nâsıra göre, yapılan toprak reformu sonunda Mısırdaki menfaat ayrılıkları bertaraf edilmiş ve böylece siyasî partilerin hikmeti vücudu için gerekli sebepler ortadan kaldırılmıştı. Siyasî partilerin ortadan kalkması ile de Mısır topraklarının yabancılar tarafından istismar edilmesine son verilmiş ve Süveyşteki İngiliz kuvvetlerinin tahliyesi ancak bundan sonra mümkün olmuştur.

Nâsıra göre, iktisadî gelişme sadece Mısır halkı arasındaki menfaat ayrılıklarını kaldırarak siyasî partilerin lağvını ve böylece Mısırdaki yabancı menfaatlerin tasfiyesini değil, aynı zamanda Assuvan barajının bundan bir müddet önce bütün Mısırlılara bir serap gibi görünen inşaasını da mümkün kılmıştı. Mısır Devlet Başkanının Meclis kürsüsünden müjdelediğine göre baraj projesinin ilk kısmının gerçekleştirilmesine pek yakında başlanacaktı. Ancak Nâsır, konuşmasında, bunun için gerekli paranın nereden bulunacağına dair en ufak bir ima bile yapmıyordu.

Dış politikaya gelince, konuşmasında geniş ölçüde iç meselelere temas eden Albay Nâsır dış politika mevzuunda söyleyeceklerini, daha ziyade Süveyş Kanalının devletleştirilmesinin birinci yıldönümü münasebetiyle geçen hafta Cuma günü İskenderiyede yaptığı iki saatlik konuşmaya saklamıştı. Bu konuşmasında, Mısır Devlet Başkanı şimdiye kadar savunduğu dış politika görüşlerinden ayrılmayarak ısrarla tarafsızlık politikası üzerinde duruyor, bu arada Eisenhower doktrini ile Bağdat Paktına çatmayı da ihmal etmiyordu.

Süveyş

Normale doğru

Mısır Devlet Başkanı Albay Nâsır'ın Kahirede yeni Mısır Millî Meclisini açış konuşmasını yaptığı sıralarda Dışişleri Bakanı Mahmud Fevzi de, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Dag Hammarskjoeld'e verdiği bir muhtıra ile, Mısır'ın Süveyş Kanalının kullanılması sırasında çıkacak anlaşmazlıklarda La Haye Milletlerarası Adalet Divanının mecburî kazasını kabul ettiğini bildiriyordu.

Doğrusunu söylemek gerekirse bu, Süveyş meselesini sona erdirmek için atılmış en ehemmiyetli adımdı. Filhakika, İngiltere ve Fransa da dahil bütün Süveyş Kanalından Faydalananlar Birliği Devletlerinin gemilerini Kanalı geçmek mevzuunda serbest bırakmalarından, yani geçiş ücretlerinin Mısıra ödenmesini kabul etmelerinden sonra, bu devletlerle Mısır arasında en mühim anlaşmazlık olarak, Kanaldan geçiş meselesinden doğabilecek ihtilâfların hangi merci tarafından halledileceği meselesi kalmıştı. Başlangıçta Mısır Kanal ile ilgili devletlerin bu gibi hallerde Milletlerarası Adalet Divanına gidilmesi yolundaki tekliflerine pek yanaşmıyor, Mısır Hükümetinin vereceği şeref sözünün kâfi sayılması gerektiğini ileri sürüyordu. İşte Mısır Dışişleri Bakanı Mahmut Fevzi'nin Dag Hammarskjoeld'e verdiği muhtıradan Mısırın bu inadından vazgeçtiği bütün açıklığıyla anlaşılıyor ve böylece, Kanaldan geçiş meselesi biraz daha normale yaklaşıyordu.

Süveyşten İsraile

Kanaldan geçiş meselesinin normale doğru seyrettiğini gösteren bir hâdise de Mısırın geçen hafta İsraile mal götürdüğü bilinen bir gemiye geçiş müsaadesi vermesiydi.

Talihsiz süveyş seferine kadar İsrail gemilerinin kanaldan geçmesine

razı olmayan Mısır, İsraile mal götüren gemilerin Süveyşten geçmesine ses çıkarmıyordu. Fakat İngiliz - Fransız taarruzundan sonra Mısır hükümeti İsraile mal götüren gemilerin de Kanaldan geçmesini yasak etmiş ve bu yasağı geçen haftaya gelinceye kadar titizlikle tatbik etmişti. Şimdi İsraile mal götüren bir geminin hâdisesizce Kanaldan geçmesi, Mısırın normale doğru gitme arzusunu taşıdığını gösteriyordu. Mısır ordusuna mensup Kanal muhafızları İsraile mal götüren geminin Süveyşten geçmesine mani olmamışlardı. Sadece gemide bulunan ve bir tayfa kılığına giren İsrailli bir gazeteciyi, izinsiz resim çektiği iddiasıyla alakoymuşlar ve geminin Kanaldan geçmesine izin vermişlerdi.

Orta Doğu

Petrol savaşı

Birinci Dünya Harbi sona erip, Arap yarımadası üzerindeki Osmanlı hakimiyetinin tasfiyesi bahis mevzuu olduğu sıralarda, Yemene komşu olan Aden şeyhliği ile bu şeyhliğin etrafındaki diğer küçük ülkeciklerin, Umman ve Maskat Sultanlığı ile Katar, Bahreyn ve Kuveyt şeyhliklerinin İngiliz nüfuzu altında bırakılması kararlaştırılmıştı. Aslında bu topraklar üzerindeki İngiliz nüfuzu Birinci Dünya Harbinin sona erdiği günlerden çok önce, XIX. Asrın ilk yarısı içinde kurulmuştu ve harbin sonunda imzalanan barış andlaşmaları bu fiili durumu hukukileştirmekten öteye gitmiyordu.

İngiltere, başlangıçta Arap yarımadasının her türlü coğrafi ve tabii özellikten mahrum bu çorak ülkeleriyle, hele Süveyş Kanalının açılmasından sonra, Asyadaki en mühim müstemlekesi Hindistana uzanan deniz yolu üzerinde oldukları için ilgilenmişti. Ancak, zamanla, İngilterenin aynı Arap ülkelerine karşı gösterdiği ilginin sebebi değişmiş ve Avrupanın en büyük müstemlekeci devleti, Hint yolunun güvenliği meselesini bir tarafa bırakarak, bütün dikkatini bu toprakların altındaki petrol kaynakları üzerinde toplamıştı. O kadar ki Orta Doğunun ilk petrolü 1908 yılında İranda fışkırdıktan kısa bir müddet sonra, İngiltere, toprak altı yapısı bakımından İranı andıran bu ülkelerdeki bütün petrol arama imtiyazlarını kendi üzerine aldığı gibi gerek bu ufak sultanlık ve şeyhliklerle, gerekse Osmanlı İmparatorluğu ile yaptığı muhtelif anlaşmalarla da bu topraklar üzerindeki fiili nüfuzunu bir kere daha teyit ettirmişti.

Orta Doğuda petrolun fışkırmasından sonra İngilterenin bu bölgede aldığı petrol arama ve işletme imtiyazları sadece bu sultanlık ve şeyhliklerdekiler değildi. Osmanlı İmparatorluğunun sayıflamaya başlamasından ve topraklarını koruyamaz bir hale girmesinden sonra Orta Doğunun statükosunu Osmanlı İmparatorluğunun toprak bütünlüğü prensibine bağlamakta fayda görmeyerek burada kendi hakimiyetini kuran İngiltere, İranda ilk petrolün fışkırmasından sonra hemen bütün Orta Doğu devletlerinden de aynı imtiyazları koparmayı ihmal etmemişti. Ancak İngilterenin Orta Doğudaki bu rakipsiz petrol arayıcılığı ve işleticiliği uzun sürmedi. Amerikan petrol topluluklarının kendi üzerine yaptığı baskılara daha fazla dayanamayan Amerikan hükümeti, İngiltereyi zorlıyarak, 1928 yılından itibaren hemen bütün Orta Doğu petrollerinden Amerikan şirketlerinin de iştirakini sağlamaya muvaffak oldu. O sıralarda bu şirketlerin en mühimleri Jersey Standart ile Socony petrol topluluklarıydı ve bunlar, 1928 yılında, Irak petrollerinden bir pay almayı becermişlerdi. California Standart Oil Co. -kısa adı: Socal- ise aynı yıl içinde Bahreynde petrol araştırmaları yapmak imtiyazını almış ve 1936'da da Texas petrol topluluğu ile birleşerek meşhur Caltex petrol tröstünün ilk temelini atmıştı. Socal ve Texas petrol toplulukları, Bahreynden sonra, 1936 yılından başlıyarak Suudi Arabistanda da petrol araştırmaları yapmağa koyuldular ve 1948 yılında da gene aynı topraklar üzerinde araştırmalar yapan Jersey Standart ve Socony şirketleriyle birleşerek meşhur Aramco petrol topluluğunu kurdular.

Orta Doğu ülkelerinde bu kadar dallanıp budaklanmalarına rağmen Amerikan petrol topluluklarının nüfuz edemedikleri tek yer, Umman ve Maskat sultanlığı idi. Yapılan bütün ısrarlara rağmen, bu ülkelerin sultanı İngilizlerden başkasına petrol imtiyazı vermemekte inat etmekte, bilhassa Aramco topluluğunun zaman zaman pasif bir baskı olmaktan çok öteye giderek içişleri müdahaleye kadar varan teşebbüslerine, İngilizlerin de teşvikiyle, daima menfi cevaplar vermekteydi. Umman ve Maskat Sultanını Aramco karşısında bu kadar kararlı davranmaya sevkeden İngilterenin teşvik ve garantisi ise Aramco'yu sık sık sultan ile karşı karşıya gelmeye sevkeden de Birleşik Amerikadan ziyade Suudi Arabistanın desteğiydi. Bu mevzuda hâlâ hatırlarda olan en iyi örnek, Bureyni vahası anlaşmazlığıdır. Bilindiği gibi, Suudi Arabistan, bundan bir kaç yıl önce petrol yatakları bakımından çok zengin olduğu sanılan bu vahayı Umman Sultanının elinden alarak Aramco'ya vermek istemiş, fakat İngilizler kuvvet kullanarak vahayı sultana iade etmişlerdi. Filhakika, Suudi Arabistan bu şirketin kârından büyük bir pay almaktaydı ve Kral Suud, Orta Doğu petrolleri bahsinde memleketlerin içişlerine kadar burunlarını sokan İngilizlerle iş yapmaktansa petrol çıkarmaktan başka bir şey düşünmeyen, politik müdahalelerden kaçınan ve İngilizlere nispetle daha iyi hisseler veren Amerikalılarla iş yapmayı tercih etmekteydi.

Orta Doğunun ufak, fakat yeraltı zenginlikleri bakımından çok mühim Maskat ve Umman Sultanlığındaki son karışıklık geçen hafta içinde çıkmış ve bir kere daha İngilterenin zaferi ile neticelenmiştir. Bilindiği gibi, bundan iki yıl kadar önce Maskat İmamı Galib Bin Ali sultana karşı isyan etmiş ve isyanın bastırılması ü-

Petrol mücadelesinin sahasını gösterir harita

İngilterenin yerine Amerikan şirketleri!

zerine Suudi Arabistana sığınmıştı. Galib Bin Ali, geçen haftanın başlarında, büyük bir âsi kitlesinin başına geçerek bir kere daha ayaklanmaya teşebbüs ediyordu. İngiliz Dışişleri Bakanının Avam Kamarasında söylediğine göre, âsi İmamın kuvvetleri bu sefer yabancı devletlerin yardımı ile hazırlanmış bulunuyordu. Selwyn Lloyd bu yabancı devletlerin hangisi olabileceğini açıklamıyor, fakat İngiliz basını, ısrarla bu tabirden Amerikadan silâh yardımı gören Suudi Arabistanı anlamak gerektiğini ileri sürüyordu. Bazı İngiliz yorumcuları ise, bu işte Birleşik Amerika'nın da parmağını aramak gerektiğini söyliyecek kadar ileri gitmekten kaçınmıyorlardı. Ama Amerikan Dışişleri Bakanlığı bu söylentileri derhal ve şiddetle yalanladı.

Geçen haftanın başlarında patlak veren ve İngilizlere göre başka devletler tarafından desteklenen bu yeni isyanı, Maskat Sultanı, ancak müttefiki İngilizlerin yardımı ile bastırabildi. İsyan çıkar çıkmaz, aralarındaki himaye anlaşması gereğince sultan İngilizlerden yardım taleb etmiş, bunun üzerine Bahreyn ve Kıbrıstaki üslerden alınan bazı İngiliz kara birlikleri Umman ve Maskata sevkedildikleri gibi Basradaki üslerinden havalanan Kraliyet Hava Kuvvetleri de isyan bölgesini bombalayarak âsileri sindirmeğe muvaffak oldular.

İngilizlerin kendi muhalefet milletvekilleri tarafından bile şiddetle tenkit edilen bu sert davranışları sonunda, Umman ve Maskat Sultanlığında çıkan ayaklanma şimdilik bastırılmış bulunmaktadır. Ancak bu hâdise vesilesiyle, Orta Doğudaki İngiliz ve Amerikan menfaat ayrılıkları ve müşterek bir politika yokluğu bir kere daha bütün açıklığıyla ortaya çıkmıştır. Bu ayrılıklar bir an önce giderilmediği takdirde yeni yeni hâdiselerin patlak vermesi, sadece bir an meselesi olmakta devam edecektir.

K İ T A P L A R

GÖL İNSANLARI

(Kemal Tahir'in hikâyeleri. Martı Yayınları No. 1-2. İstanbul Matbaası, İstanbul - 1956. 190 sayfa, 200 kuruş)

Martı Yayınları arasında "Göl İnsanları" adı altında yayınlanan Kemal Tahir'in dört hikâyesi 1941 yılında tefrika edildikleri zaman edebiyat dünyamızda bir haylı gürültü koparmıştı. Zira o günlerde edebiyatımız için köy ve köylü meselelerine dokunmak hemen hemen hiç akla gelmeyen şeydi. Gerçi Yakup Kadri'nın "Yaban" ı, Sabahattin Ali ve Sadri Ertemin bâzı roman ve hikâyeleri de bu mevzuda ışık tutan eserlerdi ama, edebiyatımız için köy ve köylü mevzuu gene de yabancı sayılan, hor görülen bir şeydi. Pek çok yazar köy dendiğinde Kadıköyü ile Çengelköyü köyden saymakta bir mahzur görmüyordu. Anadolu köyleri tamamiyle bakir, edebiyatımız için mevzu olmaktan uzak dertleri ve sevinçleri ile kendi içlerine kapanık yaşayıp duruyorlardı. Ancak 1941 yılından bu yana edebiyatımız bir hayli gelişip serpildikten sonradır ki köy ve köylü sosyal ilimlerle uğraşanlar kadar edebiyatçılarımız için de bir meçhul olmaktan çıktı ve pek çok edebî esere kaynak oldu. Bu gün artık şiiriyle, romanıyla, hikâyesiyle, hattâ resmi ve müziği ile köy ve köylü sanat dünyamızda hakkı olan yeri almış durumdadır. Hiç değilse almak yolundadır.

Kemal Tahir, "Göl İnsanları"ndaki dört hikâyesinde köy ve köylülere yer verdiği ilk hikâyelerini yazmıştı. O günden bu yana da yazar ayni mevzuu romanlarında çok daha etraflı olarak incelemiş ve hakikaten başarılı eserler vermiştir. Aradan yıllar geçtikten sonra vaktiyle tefrika edilmiş olan hikâyelerin bir cilt altında kitap halinde toplanması başarılı bir yazarın ilk hikâyelerinden bu yana geçirdiği safhaları tesbit bakımından cidden kıymetli bir vesika mahiyetini taşıyor. Maamafih "Göl İnsanları" ndaki hikâyeler Kemal Tahir'in belki de ilk hikâye denemeleri olmalarına ve aradan bu kadar zaman geçmesine rağmen bugün bile iftiharla ortaya çıkarılabilecek değerde, dört başı mamur, sağlam yapılı ve başarılıdır. Bilhassa kitabın sonundaki Arabacı adlı hikâye dikkate değer. Bu hikâyede ele alınan arabacı tipi, köylü kadın tipleri öylesine derinlemesine çizilmiş ki bu hikâyesi ile Kemal Tahir belki de realizmin en başarılı örneklerinden birini veriyor. Yapı bakımından bu hikâye de diğerleri gibi pek modern hikâye havası taşımıyor. Daha ziyade, eski yapılı bir hikâye, Eski yapılı ama sağlam ve dayanıklı.

İt kopuk takımından bir arabacı. Yolda rastladığı iki yaşlı kadını arabasına alır. Yolları ayni istikâmete düşmektedir ve uzunca bir yoldur. Yolculuk esnasında havadan sudan derken lâf lâfı açar ve nihayet evlenme mevzuu üstünde durur kalır. Arabacı bekârdır, gençtir ve üstelik güçlü kuvvetli yakışıklı bir delikanlıdır. Yaşlı kadınların dikkatini çeker. İkisi de duldur ve birisinin evlenecek çağda bir kızı vardır. Üstelik de pek çok Anadolu ailesinde olduğu gibi aileyi çekip çevirecek bir erkek sıkıntısı çekmektedirler. Yolda arabacının ağzını ararlar. Acaba namuslu, eli yüzü düzgün, eli işe yatkın, kadın kadıncağız bir kız bulsalar bu avare arabacılığı bırakır da evlenir, evinin erkeği olur mu? Bu suale arabacı müsbet cevap verir. Verir ama bu cevabını verirken hiç de ciddî değildir ve sırf alay olsun diye konuşmaktadır. Kadınlar kendi aralarında kısa bir müzakereden sonra arabacıyı köylerine davet ederler, maksatlarını açıklarlar. Arabacı ilkin alay olsun diye ettiği lâflardan pişman olur. Ama gene de hele bir gideyim de göreyim bakayım diye kadınların peşine takılır, köye gider. Kadınlar ümit ve sevinç içindedirler. Tanrı onları tam kendi gönüllerince bir damada kavuşturmuştur nihayet!. Arabacıyı evlerine buyur ederler, ağırlarlar. Arabacı da büyük bir ciddiyet içinde damat gireceği eve girer. Çerkeş civarındaki köylerin âdetleri gereğince kadınlar arabacıya tam bir damat muamelesi yaparlar, önüne yemek çıkarırlar, döşeğini sererler, istirahatını temin ederler. Ertesi sabah arabacı evi şöyle bir dolaşır. Bellidir ki bu eve yıllardır erkek eli değmemiştir. Evin orasında burasında yıkıklar çökükler vardır. Arabacı eline keseri alır tamire muhtaç yerleri tamir eder. Ama akşam olmakta ve serazat ruhlu arabacı sıkılmaya başlamaktadır. Evlense buraya yerleşse kendisinden aman dileyen bu kadınları memnun edecek ve belki kendisi de mesut olacaktır. Ama o alışmıştır: Arabasının üstüne kurulacak, nerede iş bulursa oraya gidecek, avare sürtüp duracaktır. Böyle bir yerde bağlanıp kalamaz. Kadınları ben gidip eşyalarımı alayım da geleyim diye kandırıp arabasına atlar çıkar ve gider.

Görüldüğü gibi mevzu olarak hikâye öyle aşırı bir orijinallik taşımamaktadır. Fakat bu arada yazarın usta kalemi erkeksiz kalmış bir Anadolu evini, ipsiz bir arabacı tipini, köy yollarını, bir arabacının hislerini öylesine ustaca anlatmıştır ki hikâyeyi zevkle okumamak mümkün olmaz.

ALABİLDİĞİNE

(Tahir Pamir'in şiirleri. Şairler Yaprağı Yayınları: 5 Güzel İstanbul Matbaası, Ankara - 1957. 52 sayfa, 100 kuruş)

Alabildiğine, Tahir Pamir'in ilk şiir kitabının adıdır. Tahir Pamir'in şiirle uğraşmağa başlaması öyle pek

yeni değil. Halen 28 yaşında olan şair aşağı yukarı 14 yıldır şiir yazıyor. Fakat buna rağmen bütün şiirlerinin sayısı yüzü bulmaz. Üstelik şair, kitabını hazırlarken bir hayli de titiz davranmış ve kitabına yalnız 29 şiirini almış. Bu bakımdan "Alabildiğine", süzme bir eser. İnsan kitabı okurken, lâf olsun diye karalanmış şiirler, yer doldursun diye yazılmış mısralar ve birbirinden farksız kelimelerle dolu manzumeler okumak bahtsızlığına uğramıyor.

Tahir Pamir belki pek usta bir şair değil ama, samimî ve duyan bir insan. Duydukları lâf ebeliğine boğulmadan, yapmacığa kaçmadan söylüyor. Hemen bütün genç şairler gibi dili sade ve temiz. Belli ki şiirlerinde dil, şairi bir hayli uğraştırıyor. Mısra mısra, hattâ kelime kelime üstünde durulmuş sade, sıcacık şiirler. Büyük lâflar etmiyor, nutuk da çekmiyor. Karınca kararınca kendisinden, aşklarından, gördüğü ve hattâ görmediği insanlardan söz etmiş. Ama dediğimiz gibi ukalâlık etmeden. Hiç kimseye tepeden bakmıyor. Herkesin içinde, herkesin yanında duruyor. Şiirlerinde yumuşak yumuşak kardeşçe, dostça, ahbapça konuşuyor. Bütün şiirler bir sohbet havası içinde kaleme alınmış. Diliniz, hiç bir cümlede, hiç bir mısrada takılmıyor, tökezlemiyor. Hani su içer gibi derler ya, işte Tahir Pamir'in şiirlerini de su içer gibi rahatça ve zevkle okumak mümkün. Bir şiirinde insanlığın halinden bahsediyor, şiirin adı: Hayvancasına.. Bir kaç mısraını buraya aktaralım: "Hayvanca doğdu güneş bir sabah - Gerindi bir kadınla erkek yataklarında hayvanca - Rüzgâr hayvanca silkeledi kavakları - Balyaların arkasında birbirine sarılmıştı gördüm - İki gemici hayvanca - Nasıl hayvancaydı her şey bilseniz - Kurşuna dizilmişti Cezayirli kardeşler - Hayvanca esniyordu kadife koltuğunda bir babazade - Ne savaş umurunda ne Birleşmiş Milletler Anayasası ne sabah - Esmesini biliyordu yalnız hayvanca - Nasıl hayvancaydı herşey bir sabah bilseniz....."

"Alabildiğine" Şairler Yaprağı yayınlarının hemen bütün kitapları gibi son derece zevkle hazırlanmış. Baskısından tertibine kadar, herşeyi ince ince düşünülmüş. Kapak resmi ve içindeki iki resim ressam Fikret Otyamın kalemiyle çizilmiş, son yılların bir hayli azalmış şiir yayınları arasında "Alabildiğine" başarılı sayılabilecek bir kitaptır.

Sacha Guitry ölüm döşeğinde
Doğdu, büyüdü, yaşadı ve... öldü

Fransa

Sacha'nın ölümü

1949 yılının soğuk bir kış günü, Parisin Ortodoks kiliselerinden birine sırtında vizon kürkü, yüzünde yarım tül peçesi, esmer bir genç kadınla yaşı altmışın çok üstünde, iriyarı, şişman, kır saçlı ve profilden Louis XIV'e pek benziyen bir adam giriyordu. Kadın o tarihin sevilen artistlerinden Lana Marconi, erkek ise Birinci Dünya Harbinin ve "La Belle Epoque" un unutulmaz sanatçısı Sacha Guitry idi. Sacha tiyatro sanatı yönünden olduğu kadar o meşhur evlenip boşanmalarıyla da Fransızlar arasında şöhret yapmış bir şahsiyet idi. 1949 yılının bu çok soğuk kış gününde, Parisin bir ortodoks kilisesinde beşinci defa evleniyordu. O kadar çok piyes yazmış ve o kadar çok rol temsil etmişti ki artık oyunun nerde bittiğini, gerçeğin nerede başladığını Sacha da ayırt edemez hale gelmişti. Evlenirken olduğu gibi boşanırken de Fransızlar onun yeni bir oyun oynadığını sanırlardı. Sahne hayatı insanüstü bir sanat kabiliyetinin pırıl pırıl parladığı bir tuluattan ibaret olmuştu. Hususi hayatının bu tuluatın bir devamı olduğu sanılırdı. Oynadığı bir rolü birdenbire yarıda bırakır, aklına geldiği gibi sahnede hikâyeler anlatmağa, taklitler yapmağa ve seyircilerini bir perde boyunca tek bir kelime etrafında oyalamağa başlardı. Buna oyalamak da denemezdi. Bir büyük kabiliyet, bir büyük sanat kudreti seyircileri kendine bağlar, hayran bırakırdı. Boşanmaları da, evlenmeleri de bu birdenbire yarıda bırakılan ve başka tarafa yönelen oyunlarına benzerdi. İlk defa Charlotte Lysés ile evlenmişti. İkinci izdivacı, bu gün dahi - hayli yaşlanmış olmasına rağmen - Paris sahnelerinde baş rolleri elinde tutan ve Paris halkını kendine hayran bırakan Yvonne Printemps'la olmuştu. Yvonne Printemps ilk şöhretini Sacha ile yaptığı bu izdivaçtan sonra temin etmişti. Zaten Sacha'nın evlendiği kadınları şöhrete ulaştırmaktaki büyük rolü de inkâr götürmez bir hakikatti. Sacha Guitry Yvonne Printemps'dan boşandıktan sonra Mme. Sacha III diye anılan Jaqueline Belubac'la evlendi. Sacha'nın dördüncü karısı Genevıéve de Sereville idi. Nihayet 1949 yılında Sacha sahneye yeni bir şöhret kazandırmak üzere ortodoks mezhebinden Lana Marconi ile evleniyordu. Bu beşinci izdivacı ortodoks kilisesi usullerine uygun olarak icra edildi. O gün Sacha'nın bütün ciddiyeti üzerinde idi. Genç gelinle yaşlı damat kilisenin evlenme defterini imzaladıktan sonra papaz yeni çiftin başına yaldızlı birer taç koydu. Bu onun sanat hayatında da çoktan hakettiği bir tacın timsali olabilirdi. Daha sonra Lana ve Sacha evlilik yüzüklerini parmaklarına taktılar. Sacha'yı yakından tanıyan davetliler kendi kendilerine: "Acaba nekadar zaman için?" diye soruyorlardı. Lana onun karısı oldu.

O günden bu yana Sacha'nın adı

basında eskisi kadar sık geçmez olmuştu, 1939 dan beri azası bulunduğu Académie Goncourt'dan 1948 de istifa etmiş bulunuyordu. Ellj yılı aşan sahne hayatını çoktan doldurmuştu. Ama Sacha köşesinde gene de boş durmuyordu. Tiyatro için yazmağa, tiyatro için düşünmeğe devam ediyordu. Radyoda olduğu gibi televizyonda da yaptığı sohbetler onun halk karşısına çıkışlarının son izleri idi. Tiyatro tarihçileri daha o zamandan adını sayfalarına geçirmeğe başlamışlardı. Artık kimse onu kendini beğenmişlikle itham etmiyordu. Sadece geçmiş başarılarını övmekle yetiniyorlardı. Son iki yıldır Sacha artık yazmaktan da, seyirci karşısına çıkmaktan da tamamen mahrumdu. Ömrünü tekerlekli bir iskemle üzerinde yarı meflûç bir halde geçiriyor ve mütemadiyen ölümle pençeleşiyordu. Son zamanlarda tanınmıyacak kadar zayıflamış, sakalı uzamış ve beyazlaşmıştı. Nihayet 25 Temmuz 1957 tarihli gazeteleri ellerine alanlar Sacha'nın adının yanında, korka korka bekledikleri fakat bu isme asla yakıştıramadıkları bir kelimeyle karşılaştılar: Sacha ölmüştü. Tanınmış Fransız aktörü, tiyatro yazarı ve rejisörü Sacha Guitry 25 Temmuz günü sabaha karşı saat 3 ü 20 geçe 73 yaşında olduğu halde Champ de Marstaki evinde hayata gözlerini yummuştu. Ölürken başucunda karısı Lana Marconi, en yakın arkadaşı Albert Willemetz ve hususî sekreteri Stéphane Prince bulunuyordu. Son dakikaları gayet sakin geçmişti. Aylardanberi ıstırap çeken vücudu nihayet rahata ermiş gibiydi.

Hayranları şu anda onun televizyonda son görünüşünü hatırlıyorlar. Elinde melon şapkasıyla başka bir asra aitmiş gibi görünüyordu. Polinefritten doğan ıstıraplarına uzun müddet aldırış etmemişti. Fakat ecel onu da büyük ölüler arasına dahil etmekten vazgeçmedi.

150 den fazla eser

Sacha Guitry 21 Şubat 1885 te Rusyanın Saint - Pétersbourg şehrinde dünyaya gelmişti. Asıl adı Alexandre - Pierre - Georges ve devrin tanınmış aktörlerinden Lucien Guitry'nin oğlu idi. Beş yaşında sahneye çıktı. Babasıyla birlikte Paris'e geldiği zaman belki ondan fazla kolleje yazıldı. Fakat hiçbirinden de diploma alamadı. Daha o zamandan tiyatro kendisini cezbediyordu. Paristeki sahne hayatına ilk defa Versaille'da oynanan Hernani'de aldığı bir rolle başladı. İlk piyesi "Le Page" Mathurins'e kabul edildiği zaman 16 yaşında bulunuyordu. Bu haberi ilk olarak gelip Jules Renard'a müjdelediğinde: "onaltı yaşında, hiç de fena bir başarı değil" diye ilâve etmişti. Kendine güveni büyüktü. Fakat Renard önce ona inanmamağı tercih etmiş ve şaka yollu piyesini hangi isim altında oynatacağını sormuştu. Sacha'nın cevabı şu oldu: "Tabii kendi ismimle. Madem ki okadar tanınmış bir ismim var!" 1905'de ise Nono isimli piyesinin ilk temsilinden sonra Renard, Sacha hakkındaki şüpheciliğini bir yana bırakmak ve hatıratına "Guitry bir piyes yazarına gebedir" satırlarını yazmak zorunda kalmıştı. Zaman gerçekten de Sacha'nın velût bir piyes yazarı olduğunu ispatta gecikmedi. 1902 den bu yana 150 den fazla tiyatro eseri meydana getirdi. Bunların içinde en başarılılarının sayısı elliye yakındır. 1912 de kaleme aldığı "La Prise de Berg op Zoom", 1916 da "Jean de la Fontaine", 1919 da "Mon Père avait Raison", 1934 de "Le Nouveau Testament", 1947 de "Le Diable Boiteux" v.s. gibi. Sahne piyeslerinden başka film diyalogları, hatırat kitapları ve "Deburreau", "Pasteur" gibi dramatik biyografyalarıyla da başarı üstüne başarı ka-

Guitry'nin beşinci evlenişi
Kim derdi ki sonuncu olacak

zanmış olan Guitry'yi Fransızlar nihayet unutuluşa terketmişler ve bazı yazarlar da 1911 de kaleme aldığı "Le Veilleur de Nuit" ile 1912 de meydana getirdiği "La Prise de Berg op Zoom" dan sonra şahsında uyanan ümitleri o büyük kendini beğenmişliği ile tamamen ortadan kaldırdığını yazmaktan, bir zamanlar Alceste'i ölümsüzlüğe ulaştıran oyunundan sonra "şımarmış" saydıkları aktör hüviyeti üstüne kalın bir örtü örtmekten çekinmemişlerdi.

Paris halkı Sacha'yı "Devrin Molière" i diye adlandırırdı. Gerçekte - oynadığı Alceste hariç - onda bir "Molière aleyhtarlığı" sezmek daha mümkündü. Sacha'ya göre komedilerdeki entrik sadece aktörü harekete getiren, onu tahrik eden bir vasıta idi. Sahnede bir ipucu yakaladı mı artık oyununa irticalen devam ederdi. Bir kere de coştu mu ister karşısında uyuklayan zengin seyirciler, ister Académie Goncourt'a dahil meslekdaşları, isterse bir müddet önce vatandaşlarını kurşuna dizmiş olan Alman generalleri olsun hiç istifini bozmaz, herbirini hicivden, herbirine birer taş fırlatmaktan geri durmazdı. Bu yüzden hem çok sevildi, hem hiç sevilmedi. Dostu kadar düşmanı da çoktu. Kimi onu sanata saygıdan mahrum olmakla vasıflandırdı, kimi onda insan üstü bir kabiliyet buldu.

Gerçek olan bir şey vardı ki o da eserlerinin çoğunun mükemmel ve yıllar yılı yaşamağa lâyık bir değerde olduğu idi. En büyükler arasında sayılabilmesi için onda eksik olan, olsa olsa bir nevi ruh derinliği idi. Herşeyden önce hayatını tiyatroya vakfetmiş bir sanatkârdı. Adı Fransız Tiyatro Tarihinin "Belle Epoque" denilen bir altın devre rastlayan sayfalarında elbette yer alacaktı.

Milletler Tiyatrosu

Gerçekleşen hayal

Bu ilkbaharda dünyanın dört bir köşesinden çeşitli tiyatro teşekkülleri Parise akın ettiler. Sekiz yıllık bir proje nihayet gerçekleştirilmiş ve Tiyatro tarihinde ilk defa bir "Milletler Tiyatrosu" nun açılışı şerefi haklı bir çoğunlukla Fransaya verilmişti.

Sekiz yıl önce, 1949 da Zürich'te toplanan bir kongrede Milletlerarası Tiyatro Enstitüsü böyle bir tiyatronun kurulması arzusunu izhar etmiş bulunuyordu. Bir Milletler Tiyatrosunun önce nerede kurulacağı münakaşa mevzuu idi. Projenin nasıl mümkün olacağı ise büsbütün ulaşılması güç bir hedef olarak görülüyordu. O zamanlar böyle bir tiyatronun kuruluşu hakkında delegeler son derece ümitsizdiler ve "aman ne iyi olacak" dahi diyemiyorlar, sadece düşünceli alınlarının gerisinden "mümkün mü?" diye geçiriyorlardı. Zürich Kongresi tam bir ümitsizlikle neticelendi. Böyle bir tiyatro nerede kurulursa kurulsun, hiçbir memleket delegesi Hükûmetine böyle bir projeyi kabul ettirebileceğini ummuyordu. Zira arzu çok büyüktü ve devletin muvafakati ve himayesi olmaksızın gerçekleştirilmesi imkânsızdı. Fakat delegeler arasında bu fikir üstünde ısrarla duranlar vardı. Bunların arasında Fransadan A. M. Julien ne pahasına olursa olsun projenin gerçekleştirilmesini aklına koymuşlardan biriydi. Zaman zaman halkın zaman zaman Fransız Hükûmetinin nabzını yoklamaktan geri durmuyordu. Yavaş yavaş halkta bir "Milletler Tiyatrosu"na özlemin yer etmekte olduğunu anlamakta gecikmedi. İstekler çoğaldıkça Hükûmetin bu seslenişlere sağır kalacağı beklenemezdi. Devlet böyle meselelerde olsa olsa sağırlaştırılmış olabilirdi. Bir çocuğun mama

istemesi gibi ona tekrar tekrar çığlıklarla, haykırışlarla seslenmek icabedebilirdi. Fransızların yaptığı da bu oldu. Her hafta, her ay bu seslere yenileri katılıyordu. Nihayet bu seslenişler bir "Paris Festivalı" ile neticelendi. Bu, bir "Milletler Tiyatrosu"-nun kuruluşu için atılan ilk adımdı. Japonyanın "Kabuki" tiyatrosuna ve Faslılara kadar 27 millet tiyatrosu "Paris Festivali" ne iştirâk etti. Bu, tiyatroyla ilgili kimselerin bir "Milletler Tiyatrosu" kurulması hususundaki arzularını büsbütün körükliyecek başarıda bir festival oldu. Nihayet Dubrovnik'de yapılan bir Milletlerarası Tiyatro Kongresinde 21 milletten gelen 32 delege oybirliği ile Fransız Tiyatro Merkezinden "Paris'te bir Milletler Tiyatrosunun mümkün olduğu kadar çabuk gerçekleştirilebilmesi için Fransız Belediyesi nezdinde teşebbüse geçmesini"istedi. Bu Kongre 1955 yılının Haziran ayında yapıldı.

Fransızların kendilerine verilen bu şerefli vazifeden duydukları haklı gurur, Devletin anlayışlı davranışı ve nihayet bitip tükenmek bilmeyen bir çalışma iki yıl sonra mevyesini vermiş, "Milletler Tiyatrosu" bu yılın Nisan ayında bütün dünya tiyatrolarına kapılarını açmıştı.

"Milletler Tiyatrosu" nda ilk temsili vermek şerefi ise Yugoslavlara ait olmuştur. Belgrad Operası o gece Massenet'nin "Don Quichotte" unu temsil etmiş ve bunu Bartok'un "Le Mandarin Merveilleux" sü, Baranovic'in "Le Coeur en Pain d'Epice" iyle bir bale suvaresi takib etmişti. O tarihten Haziran ayının birinci gününe kadar "Milletler Tivatrosu", geçen yaz Brecht'in ölümündenberi karısı Mme. Weigel'in tek başına idare ettiği Berliner Ensemble'ın temsillerine sahne olmuştur. Berliner Ensemble bu yıl da Paris'te Brecht'in "La Vie de Galilée - Galile'nin Hayatı" ile "Mère Courage - Cesaret Ana" sını temsil etmişlerdir. Bochum tiyatrosu ise bu devre içinde "Milletler Tiyatrosunda" yine Brecht'in "L'Opéra de Quat' Sous" isimli eseriyle Wedekind'in "Le Marquis von Keith" isimli eserini, Sartre'ın "Le Diable et le Bon Dieu" sünü sahneye koymuştur. Berlin Schiller Tiyatrosu bu tiyatro ziyafetine Faulkner'in "Requiem pour une Nonne" u, Vittorio Gassman Tiyatro Kumpanyası Alfieri'nin "Oreste" si ve Shakespeare Memorial Théatre de Stratford'dan bir grup Laurence Oliver ve Vivien Leigh'in baş rolleri oynadıkları "Titus Andronicus" la iştirâk etmişlerdir.

Temeli atılmış bulunan "Milletler Tiyatrosu"nun tiyatro adına başardığı ilk hizmetler şüphesiz dünya çapındaki bu temsillerden ibaret kalmamıştır. Gayesine uygun olarak burada Fransız Tiyatro Merkezi bir seri konferanslar da tertiplemiş, oynanan eserlerin tartışması yapılmış, tiyatro hatıraları anlatılmış, dünyanın her tarafından gelen bir çok tiyatro münekkidi ve tiyatro teknisyeni burada karşılaşmak, konuşmak ve tartışmak imkânını bulmuşlardır. Bu tartışmalar arasında en enteresanı şüphesiz ki Mr. Weber'le Brecht'in karısı Mme. Helene Weigel arasında Brecht'in çalışma tarzı hakkında vukubulan karşılıklı konuşma olmuştur.

"L'Opéra de Quat' Sous"dan birsahne

Festivalde Brecht

İstanbul

Kendini tanı!.

Sıcak bir gündü. Topkapı müzesine çıkan dik yokuşta karşılaşan hanımlar, birleştiler. Her Salı günü, öğleden sonra iki sularında aynı yokuşta buluşurlar ve hararetli hararetli konuşurlardı.. Yalnız mevzuları biraz değişikti. "altun varak", "samur fırça" gibi oldukça az duyulmuş kelimeler bu konuşmalarda sık sık tekrar edilirdi. Bazı maddelerin piyasada bulunmaması da bu hanımları birinci derecede ilgilendirirdi ama bu ne tahmin edilebileceği gibi "aseton"-un yokluğu ne de filânca "kumaş"ın elini ayağını ortadan çekmesi meselesiydi. Yokuşta buluşan hanımların meselesi suluboya derdi, kâğıt derdi, fırça derdiydi..

Topkapı Sarayının tarihi kapısından içeriye girince bir an sustular ve adımlarını sıklaştırdılar. Bahçelerden, avlulardan, koca selvi ağaçlarının arasından geçtiler. Müştemilât kısmının tarih kokan merdivenlerini tırmandılar, Dr. Sühely Ünverin nakışhanesine girdiler.

"Hoca" uzun bir masanın bir kenarına, talebelerinin yanına oturmuştu Hem çiziyor, hem konuşuyordu:

"— Mesele, en mühim mesele çizdiğiniz her çizginin Türk kokusunu, Türk ruhunu, Türk'ü taşımasıdır, dedi. Sanatta teknik birdir. Avrupalı için de, Asyalı için de bu değişmez. Ancak, bir Türk Notre Dame kilisesini çizmek isterse ona ruhunu veremez, ama Üsküdardaki şu eski mescit, bir minare, bir eski Türk evi size neler söylemez! Çizdiğinizi duymanız ve ona ruhunu verebilmeniz şarttır".

Dr. Süheyl Ünver 21 senedir bu odada, fahri olarak talebelerine tezhib ve tezyinî resim dersleri veriyordu ve işte bu odada, Topkapı Sarayı nakışhanesinde, bir vakitler terkedilmek tehlikesi ile karşı karşıya kalan bu güzel sanatımız, aşkla ve çok yeni bir anlayışla idame ettiriliyordu. Talebelerin büyük bir ekseriyeti kadındı. Hocaları onlara önce Türk eserlerini diğerlerinden ayırt etmesini öğretiyordu. Minyatürde olsun, tezhibde olsun, Selçuk ve Osmanlı Türkleri kendi mahallî ve ince zevklerini katarak, kendilerine has bir usul vücuda getirmişler, Arap ve Acem ekollerinden tamamiyle ayrılmışlardı. Görmeye alışanlar bunları derhal ayırt ederlerdi.

Bu en mühim meselenin yanında elbette ki; işin tekniği de çok mühimdi ve Dr. Sühely Ünver çizerken, bunun için, mütemadiyen izahat veriyordu. Meselâ bir tezhib yapılırken "altın" fırçaya alınışı çok mühimdi. Meselâ yazı daima kuşbakışı yazılmalı, bunun için hususî bir çalışma masası yoksa, ayak ayak üstüne atılarak diz üzerinde çalışılmalıydı. Işık mühimdi; renklerin seçilişi daha da mühimdi.

Topkapı Sarayında çalışan tezhipçiler

Eskiden çıkarılan yeni

Müzelerimizde şaheser örnekleri bulunan kâğıttan oyma işinin bir yapıştırma usulü vardı ki bunu bilmek elbette şarttı. Meselâ deri üzerine de motifler yapılabilirdi; ama bunun da hususî bir muamelesi vardı.

Yapabilmenin bir şartı da bakmak ve bakmasını bilmekti. Süheyl Ünver çizgilerini talebelerine ameliyat masasındaki operatörün gösterdiği titizlikle gösteriyordu. İnsan nasıl nazarî derslerle operatör olamazsa nazarî derslerle de elbette resim yapamazdı.

İşin en zevkli tarafı birşeyler keşfetmekti. Anadolunun çok eski evleri kıymetli Türk motifleri ile süslü idi.. Dr. Süheyl Ünver bu münasebetle Bursaya yaptığı bir seyahatten bahsetti. Çok eski bir evin, ocak tezyinatında Sultan Murat devrine ait yani 180 senelik motifler görmüştü. Bir meyva sepeti, muhtelif buketler, duvarlara yazılmış şiirler cidden görülmeğe değerdi. Bu motifleri derhal almış, talebelerine getirmişti ve bunlardan bir tanesini ayna usulü çalışma ile gösteriyordu.

Dr. Süheyl Ünverin Topkapı Sarayındaki çalışma odasında kendi kompozisyonları, birçok eski örnekler, camilerden alınmış yazılar, çini üzerine çalışmalar vardı. Talebelerin tabaklar ve vazolar üzerine işledikleri motifler bu güzel sanatımızı halka indirmek, tanıtmak, sevdirmek bakımından mühimdı. Fakat Dr. Süheyl Ünver hakikî sanatın ancak kâğıt üzerinde yaşıyacağına inanıyordu.

Dr. Süheyl Ünver bugünkü süsleme Rönesansımızı muhakkak maziden yapacağımızı söylüyordu. Bu nasıl olacaktı? Elbette ki eski çini ve tezhib bugünkü hayatımızda artık yer alamazdı. Kıyafetler, süsler gibi bugünün tezhib ve tezyin sanatı da çok sadeleşmişti ve günün şartlarına göre bir görme seviyesi vardı; bunun haricine çıkamazdık. Ancak eskiyi incelemek, bunlardan ders almak, taklide kaçmadan bugünün zevk ve ihtiyacına göre yeni birşeyler yapmak lâzımdı. Esasen "kreasyon" denilen şey de bu değil miydi? Ne taklit ne de uydurma "kreasyon" isminı alamazdı.

Dr. Süheyl Ünver yavaş yavaş çiziyor, yavaş yavaş konuşuyordu. Kapı mütemadiyen açılıp kapanıyor, Türk ve ecnebi birçok dostları sanatkârı çalışma odasında talebelerinin arasında görmeğe geliyorlardı. Bir dostu ona eski bir mezar taşında bulduğu güzel bir yazıyı getirmişti. Müslüman olmuş beynelmilel bir piyanist, Gilles Guilbert, tâ İrandan resimler toplamıştı ve sanatkârın fikrini alıyordu. Amerikalı bir gazeteci, Dr. Süheyl Ünverin Ekimde basılacak olan pulunun mevzuu hakkında izahat alıyordu. Bu Süleymaniye Camıinin tarama bir resmi idi. Seneye basılacak olan "Koca Sinan"ın portresine gelince bütün alâkayı topluyordu. Dr. Süheyl Ünver yalnız talebelerine değil bütün dostlarına Türk sanatını, Türk ruhunu tanıtmağa, sevdirmeğe çalışıyordu. "Kara Memi" gibi büyük Türk sanatkârları anılmak için yüzlerce sene sanki onu beklemişlerdi.

Talebeler hem dinliyor, hem çalışıyorlardı. Bir tanesi tam üç saattir eliyle gümüş eziyordu. Bir başkası Yavuz Sultan Selimin minyatürünü yapmaya çalışırken bir diğeri oyma işi ile meşgul oluyor, birçokları tezhib yapıyorlardı. Arada sırada yorulan bir baş, pencerelere doğru uzanıyordu. Masınavi denizi, narin minareleriyle İstanbul ne kadar dinlendiriciydi, ne kadar bizle dolu idi!. Manzara hocaya yardımı ediyordu. Birşeyi anlamak, onun ruhuna varmak için bakmasını öğrenmek lâzımdı. Eser verebilmek, tutunmak, yaşamak için de kendi kendimizi tanımamız şarttı. Ama yepyeni bir zaviyeden, yepyeni gözlerle, yepyeni bir dünya anlayışı ile bakarak..

Çarşı - Pazar

Ucuzlayan şey : Nükte!

İstanbul deyince eskiden gözümüzün önüne hep Beyoğlu vitrinleri gelirdi. Ama bu yaz İstanbulun göz

Dr. Süheyl Ünver talebeleri arasında

Göz nuru, el emeği

Ümit

Jale CANDAN

Bazı günler içim ümitle doluyor. Tanımadığım bir muhite giriyorum; bakıyorum ki birçok insanlar kendilerinį başkalarına hasretmişler. Meselâ bir dernekte bir kadınla tanışıyorum: Onun herhangi bir içtimaî derdi, kendi şahsi ve ailevî dertleri gibi benimsediğini görüyorum. Bir sanat muhitinde bütün enerjisini, bildiğini öğretmeğe, yaymağa hareıyan, hayatını menfaatsız, bir gayeye veren muhterem bir zatla konuşmak imkânını buluyorum. Bazan güzel tesadüfler oluyor: Güneş banyosu yapan, mehtabı seyreden gençlerin memleket meselelerini konuştuklarını duyuyorum. İtidalle, bilgi ile, hislere kapılmadan konuşuyorlar. Bakıyorum en kendi halinde insan bile sıkıntı ve pahalılık mevzularını artık yalnız kendi bütçesinin zaviyesinden görmüyor. Bakıyorum siyasi fikirleri ne olursa olsun, herkes yapılan her iyi şeyi alkışlıyor, her yanlış hareket ise cemiyette muhakkak bir tepki yaratıyor. Gazetelere göz atıyorum, inandıkları fikirleri savunan kimselerin her sahada çoğaldığını görüyorum. Bazan bana yobazları unutturan bir hakiki müslümana rastlıyorum. Bazan bir tek insanın gösterdiği medeni cesaret sayesinde, bilgi ile, nice yanlışlıkların düzeltilebileceğine şahit oluyorum. İşte o zaman büyük bir huzur duyuyorum. Neş'eliyim, mesudum, içim içime sığmıyor. Bazan da bu halime şaşıyorum: Bana ne oldu? diye. Bu hal cemiyetin dertleri ile dertlenmek, sevinci ile neş'elenmek, cemiyet kaygusu ile dolu olmaktır. Etrafımda her an fazlalaştığını gördüğüm, içimde hissetmeğe başladığım şey işte budur. Yarına inanmamın sebebi de budur.

bebeği manavlar! Karpuzlar, şeftali ve kayısılar, küçücük armutlar süslenmiş püslenmiş rafa çıkmışlar, kendilerini bir ağıra çekiyorlar ki Beyoğlunun kürkçü dükkânları ile rekabet edecek duruma geçmişler. Bizim kırk yıllık vefakâr dostumuz domates bile zaman zaman onlara uymak hevesine kapılıyor. Buna mukabil İstanbul et derdini bir derece halletmiş. Amerikadan gelen muazzam sığırlar hiç te fena değil, koyun da kilosu 5 liradan satılıyor.

Mağazalarda oldukça çeşitli yazlık kumaşlar var.. Metresi 10 liraya satılan parlak saten - poplinler, içini gösteren ince çizgili ucuz pamuklular, çeşitli basmalar göz kamaştırıyor. Bilhassa bazı mağazalarda fevkalâde güzel has ipekliler mevcut: Emprime taftalar gayet supl, şifonlar gayet cazip renkli, "krep damur" lar fevkalâde ağır ve güzel dokunmuş, yalnız istediğiniz has ipek taftayı, istediğiniz krep damuru, istediğiniz şifonları her zaman bulabilmeniz ihtimali pek zayıf.. Hatta astarlık sun'i taftalar bile ortadan kalkmış mahdut renkleri, metresi 15 liradan başlamak üzere bulunuyor.

Vitrinlerde en çok göze çarpan yenilik "hazırelbisecilik".. Parfümöri mağazalarında bile, hiç olmazsa bir hazır bebek elbisesi var. Bu arada "Gülok" gibi müesseseler çok terakki etmiş.. Fakat bunların haricinde "hazırcılık", henüz zevksiz ve pahalı, belli ki "imalât"a verilen fazla kârdan istifade etmek gayesi ile alelacele ortaya sürülmüş. Sun'i deriler pek mebzul ve metre ile satılınca pek ucuz., içinde kaplan derisini, ceylanı, süedi taklit edenler var. Fakat bunlar çanta haline gelince gene bir hayli pahalılaşıyorlar..

Güzel ayakkabılar çok pahalı.. Bunların işçiliği cidden iyi, ama malzeme şüpheli.. Büyük mağazalarda deniz takunyaları bile 60 liraya fırlamış!. Ama üstleri rafia ile işli, topukları teşkilâtlı..

Yalnız unutmamak lâzımdır ki burası İstanbul... Becerikli hanımlar burada daima çok ucuza çok güzel giyinebilirler.. Mahmutpaşa gene ucuz ayakkabıları, sürpriz kumaşları ile pek revaçta.. 12,5 liraya satılan terlik ayakkabıların fiat sırrına akıl ermiyor.. Kumaşların sallandırıldığı küçük dükkânlarda hanımlar bitip tükenmez hazineler buluyorlar.

İstanbulda alışverişe çıkanlar bir şarta riayet ettikleri takdirde rahat edebilirler: Aradığını değil bulduğunu almak şartı! Çarşı - pazarda en çok bulunan, en ucuz şey de "espri"dir.. Geçen yazdan bu yaza İstanbullu espri yapmak babında çok zenginleşmiş.. Her lâfın arkasından bir espri çıkıyor ve her sualinize bir espri ile cevap veriliyor.

Bale

Afrika dansediyor

Sahnede bir Afrika köyünün kulübelerini temsil eden, bambu kamışlarından, yerli kumaşlardan, yerli motifler ve renk birleşimlerinden meydana gelmiş, Klee ve Miro'yu uzaktan andıran bir dekor vardı. Fakat bu zevkli sahneyi, İstanbul açıkhava tiyatrosunun büyük sinemaskop perdesi bozuyordu. Nedense bu perdeyi kaldırmak veya üstüne siyah bir fon örtmek kimsenin aklına gelmemişti. Az sonra ışıklar söndü. Seyircilerin duygularını, sinirlerini bir anda kıskıvrak ele geçiren bir tam tam ritmi duyulmaya başladı. Programda ilk numaranın "Tam Tam Çağırışı" olduğu yazılıydı ve karşısında şu not vardı: "Akşamları köy meydanında baş tamtamcı çalmıya başlayınca hiç kimse tam-tamın sihirli çağırışına karşı koyamaz; Afrika dansa hazırlanır". Gerçekten bu, karşı koyulamıyacak bir çağırıştı. Işıklar yanıp sahne aydınlandığında Afrika dansediyordu. Keita Fodeba'nın Afrika Balesi, bugüne kadar İstanbulun gördüğü -Ankaranın da bugünlerde göreceği- en değişik, en tesirli temaşa hâdisesi olan temsiline başlamıştı.

Programda Afrika hayatının geleneklerini, taassuplarını, inançlarını aksettiren 28 parça vardı. Kiminde kötü ruhların kovulması anlatılıyor, kiminde kâinatın yaratıcısına saygı sunuluyor, kiminde bir genç kız sihirbazlar tarafından cezaya çarptırılıyordu. Parçaların hepsi dans değildi; trupta şarkıcılar da vardı. Bunlar, yerli çalgıların refakatiyle, çoğunun konusu aşk olan şarkılar söylüyorlardı. Kullanılan çalgılar arasında bir çeşit flüt, ksilofonun iptidaisi balofon adlı bir çalgı, bağlama ile arp arasında bir ses veren ve biçim bakımından da buutları büyütülmüş bağlamaya benziyen bir başka çalgı -koro- vardı. Temsilin daha ilk iki üç numarasında anlaşıldı ki Fodeba trupuna dahil 29 üyenin hepsi doğma büyüme dansçılar ve musikişinaslardır. Ritm onlar için ödünç alınmış birşey değildi; ritmle dünyaya gelmişlerdi. Musikilerindeki ritm zenginliği ve muğlaklığı birçok Avrupalı besteciyi mahcup edecek derecedeydi. Armonisiz ve melodisiz musiki olabileceği, fakat ritmsiz olamıyacağı gerçeği, icralarındaki ve yaratışlarındaki mükemmellik ancak en büyük caz davulcularıyla - bir Max Roach ile, bir Shelley Manne ile - kıyaslanabilecek tam - tamcıların her sahneye çıkışında doğrulanıyordu. Dansedişleri, Avrupa geleneğinden şüphesiz ki tamamen farklıydı. Onlar için sahneye çıkmadan önce bar eğitimi görmek, adaleleri ısıtmak, uçlu ayakkablarla dansetmek,

pozisyonları yahut "fouetté"lerin, "entrechat" ların nasıl yapılacağını öğrenmek gibi meseleler yoktu.

Cazla kıyaslama

Afrika folklorunun bu gerçek, tipik örneği, caz musikisinin bu kıt'aya neler borçlu olduğunu bir kere daha göstermiş oluyordu. Cazın kaynağını Afrikadan aldığı iddiasını reddeden bazı tarihçileri ve tenkitçileri cevaplandırırken Keita Fodeba balesi iyi bir koz olabilirdi. Bugünün cazını meydana getiren birçok unsurun iptidai biçimi Afrikada henüz yaşamaktaydı. Caza ayırıcı vasfını veren ritm çokluğu tam-tam ritmlerinde de vardı. Tempo bakımından, Avrupa musikisinin "zayıf zaman" dediği ikinci ve dördüncü vuruşların kuvvetliliği hem cazda hem de Afrika musikisinde aynıydı. Bir caz icrasının diğer bir ayırıcı vasfı, temponun akıcılığını ve hayatını anlatan "swing" denen şey, Fodeba trupu tam-tamcılarının icrasında zenginliğiyle mevcuttu.

Caza has bazı biçim ve tekniklere de Afrika folklorunda rastlanıyordu. Trupun flütçüsü Lancine'nin çalgısından çıkardığı gıcırtılı ve titrek ses, cazda -bilhassa trompette- uygulanan growl tekniğinden başka birşey değildi. Zaten cazda, Duke Ellington orkestrasında, bu seslerin geniş ölçüde kullanıldığı uslûba "style jungle" denmemiş miydi? Fodeba'nın gerek çalgıcılarının, gerek dansçılarının cümleleme tarzı, caz cümlelemesine büyük yakınlıklar gösteriyordu. Bundan başka cazdaki "riff" biçimine çok benziyen bir şarkı söyleyiş tarzı, temsildeki numaralardan birinde, dikkatli dinleyicilerin gözünden kaçmadı. Riff, bir ritmik-melodik motifin ostinato halinde tekrar edilmesi manasına gelen bir terimdir. Söz konusu numarada, şarkıcı kızlardan biri bir melodi söylerken arkadaki "koro" nun durmadan bir motif tekrarlamasının, riff'leriyle meşhur Count Basie orkestrasında meselâ trompet solo yaparken arkada orkestranın bir riff çalmasını akla getirmemesi elde değildi.

Cazın yalnız Afrika musikisi olmadığı, Avrupadan da çok şey aldığı, çeşitli musikilerin bir halitası olduğu bilinir. Cazın, uygunsuz bir karışma olmayıp, bu unsurların tam bir sentezi olması dolayısiyle Afrikaya ait şeylerin cazda tereddiye uğramış olduğu söylenemez. Bununla beraber son yıllarda, bu musikideki Afrika unsurlarını kuvvetlendirmeye doğru bir temayül de gözden kaçmamaktadır. Bu hareketin daha şuurlu bir hale gelmesi, cazın Avrupaya değil kaynağına doğru gitmesi, bugün ileriye doğru giden bir yol bulma bakımından buhranlar içinde çabalayan cazı aydınlığa çıkarabilir. Fodeba Balesi bunu da düşündürdü.

Dansçı nazır

Heyetin umum müdürü Geita Fodeba'nın Ghana Devleti İçişleri Bakanı olduğu daha aylar önce gazetelerde bildirilmişti. Danseden bir devlet adamı görme merakı, bu temsiller için alâka çeken başka bir husustu. Fakat dansçı bakan, devlet işlerinin çokluğu dolayısıyla bu turneye katılamamıştı. Bununla beraber programda, Keita Fodeba'nın hazırladığı "Pazar Yeri" adlı bir dans vardı. Bu parçada, Afrikada yağmurlar başlayınca halkın pazar yerinde, yağmuru kutlama dansına başlaması anlatılıyordu. Afrikada herşey, dansetmek için bir vesileydi.

Keita Fodeba trupunu, Paris'e tahsil etmek için gelen Afrikalılardan meydana getirmişti. Bu öğrenciler, Afrikanın çeşitli bölgelerinden geldikleri için trupun repertuarında, bütün Afrikanın değilse bile, Kongo, Senegal, Sudan, Fildişi Sahili, Dahomey gibi birçok bölgenin folkloru temsil edilmiş oluyordu. Trup, baştan başa bütün Avrupada temsiller vermiş, heryerde muazzam bir başarı kazanmış, sonra Afrikaya dönmüş, programını yeni baştan hazırlamış ve tekrardan bu turneye çıkmıştı. Trupun, gerçek Afrika folklorunu tanıttığına güvenilebilirdi. Çünkü Fodeba, maksadının, seyirciyi doğrudan doğruya bir Afrika köyünün ortasına götürmek, orada ne görebilecekse sahnede onu sunmak olduğunu, folkloru değiştirmeden sahneye naklettiğini, ancak gerçek hayat ile sahne arasında görüşe müteallik farklar olduğu için "hafif bir adaptasyon" gerektiğini söylüyordu.

Temsilin baştan sona hiç bir aksama, gecikme olmadan, teşkilâta müteallik hiçbir falso verilmeden, seyircinin alâkasının bir an bile dağılmasına yol açmadan cereyan etmesi, vahşi Afrika'nın kendini medenî sanan birçok memleketten daha medenî olabileceğini düşündürdü. Falsolar bize aitti: Sinema perdesinin kaldırılmamış olması; bazı seyircilerin, sahnede komiklik yapıldığını sanıp kahkahalarla gülmeleri; şivesi bozuk birinin oparlörde, gülünç bir azınlık Türkçesiyle dansları izah etmiye kalkması; elektriklerin zamanında yanıp sönmemesi...

Keita Fodeba temsilleri her bakımdan gösterdi ki "karanlık kıt'a" dünyaya, alışmadığımız bir ışık verebilir.

Fodeba balesinden bir dansöz

Mahalli kıyafet!.

Afrika Balesi temsillerinden bir sahne

Unutulamayacak

C E M İ Y E T

Eski Hatay milletvekillerinden **Abdurrahman Melek'in** kızı **Gökçe Melek** ile genç hariciyecilerimizden **Erdem Ener**'in düğünleri geçen haftanın sonunda İstanbulda yapıldı. Düğün bir kelime ile muhteşemdi. Damad, Prenses **Fahrünnisa Emir Zeyd**'in yeğeni olduğu için Irak Kralı **Faysal** da düğünde hazır bulundu ve yeni evlilere saadet diledi.

★

Basra - Bağdat arasında bulunan üç vilâyete dağılmış 35 bin kişilik Beni-Tamin aşiretinin başı olan **Şeyh Hassan Süheyli** Başbakan **Adnan Menderes**'in "davetliler listesi"ne katılarak Hilton'a yerleşmiştir. İki yeğenini yanından ayırmayan ve başındaki garip örtüyü çıkarmayan aşiret reisi diğer Iraklı şeyhlerin aksine halkından vergi tahsil etmediğini, evlenmek veya çocuklarını tahsile göndermek isteyenlere lâzım olan parayı hibe ettiğini söylemiştir. Bir müslüman olarak İslâm dünyasının iftiharı İstanbula hayran kaldığını ifade eden şeyh, Arap-İsrail münasebetleri hakkında bir suali, "Türkiyenin Arap memleketleriyle iyi münasebetler kurmak için atacağı her adım, Arap dünyasında hemen iyi bir karşılık bulacaktır" şeklinde cevaplandırmıştır.

★

Washington'da çıkan "Star" gazetesinin muharriri ve eski Türk dostu **Constantine Brown** eşi ile birlikte İstanbula geldi. Atatürkü yakınen tanıdığını söyliyen Amerikalı muharrir, iki oğlunun doğduğu Beyoğlu, Suterazisi sokağının inhar durumunu gördükten sonra, "İstanbul, şehri bombardımandan çıkmış bir manzara arzediyor. Ama sonu iyi olacak" dedi. Mr. Brown, bu seyahati esnasında yazacağı makalelerin çoğunu Kıbrıs meselesine hasredeceğini söylemiştir.

★

Gana İçişleri Bakanı **Keita Fodeba**'nın kurduğu Afrika Bale trupu birkaç günden beri İstanbul halkına değişik, güzel saatler yaşatıyor. Açık Hava Tiyatrosunun gala gecesinde bulunan ve birçok ecnebi dostlarını davet eden **Ayşe Kâzım Taşkent**, kızkardeşi **Hatice Arif Demirer**, Time mecmuasının Orta Doğu ve Türkiye mümessili **Robert Neville** ve **Mary Neville**, **Vedat Nedim Tör** ve birbirleriyle çok anlaşan Alman asıllı karısı ve gelini, **Haldun Dormen** ve yanından ayırmadığı Cep Tiyatrosu kadrosu Afrikalıların danslarına hayran kalanların başındaydı.

★

İsveçin meşhur diş doktoru histopatoloji profesörü **Mr. Güstavson** tetkiklerde bulunmak üzere İstanbula geldi. Şekerli gıdaların dişlerin çürümesine sebep olduğunu söyliyen histopatolojist İspartada bulunan flüorlu suların diş çürümesini önleyici bir hassaya sahip olduğunu ve bu sebeple bütün dünyadaki meslekdaşlarının İsparta sularıyla yakından alâkalandığını söyledi. Memleketimizin türlü türlü cevherlerini ve bunların kıymetini bize öğreten yabancıların sayısına bu suretle bir kişi daha eklenmiş oldu.

★

Birleşmiş Milletler Gıda ve Ziraat Organizasyonu Umum Müdürü **Mr. Sen** memleketimize geldi. Uzun seneler, muhtelif memleketlerde Hindistanı Büyükelçi olarak temsil eden Mr. Sen Nehru kadar yakışıklı bir Hintli. Türkiye'nin havası yaramadığından feci bir nezleye tutulan Mr. Sen İstanbul gazetecilerine verdiği sözü tutarak sabah saat 9'da bir basın toplantısı yaptı. Ormancılığın ehemmiyetinden uzun uzun bahseden Mr. Sen Türkiyede kaldığı sekiz gün zarfında iki büyük orman yangını gördüğünü, bunun bizim gibi bir ziraat memleketi için felâket olduğunu söyledi. Daha sonra Mr. Sen Şap ve Süne hastalıklarının tedavisi için F.A.O. nun "büyük çapta" yardımını sağlıyacağını söyliyerek gazetecilerin ağzına bir parmak bal sürdü ve Yugoslavyaya müteveccihen memleketimizden ayrıldı.

Gina Lollobrigida
Anne!..

★

İtalyanın meşhur beyazperde bombalarından **Gina Lollobrigida** bu haftanın başında anne oldu. Çocuğunun kız olmasını isteyen dilber yıldız dünyaya esmer, kıvırcık saçlı bir oğlan getirdi. Yıldızın kocası **Dr. Milko Skovic** oğlunun kendisine benzemesiyle iftihar ediyormuş.

★

İstanbul'da yaşayan bir Alman öz kızına çok benzeyen ve "beynelmilel dolandırıcı" diye vasıflandırdığı evlâdlığını mahkemeye verdi. **Maruşya Kupchik** isimli genç ve güzel kızın babası olan **John Kupchik**, halen bir otelin pavyonunda gece numaraları yapan ve öz kızına tıpatıp benzeyen **Gisela Weizel**'in beynelmilel dolandırıcı olduğunu, asıl kızının elbise ve eşyalarını çaldığını ve şimdi Beyruta kaçmak üzere olduğunu iddia ederek yakalanmasını talep etmiştir. Bütün bu vasıflarını önceden bildiği halde Gisela'yı manevi evlâtlığına kabul eden iyi kalpli babanın sabrını tüketen son hâdise öz kızının Gisela zannıyla sokakta çimdiklenmesidir.

★

İstanbuldaki yazlık klüplerin içinde en revaçta olanı gene Moda Klübü. Adadaki klübe Hiltona çok benzetilen yeni bir binanın eklenmesine rağmen Moda Klübünün süksesi daha fazla. Hele Cumartesi geceleri aynı masalarda, aynı kimseleri görmemenin imkânı yok. Meselâ Moda koyuna bile ışık saçan meşhur pırlanta yüzükleriyle **Nimet Dormen - Sait Dormen** çiftini **Şemiha** ve **Tahsin Furtun** çiftiyle görmemek imkânsızdır. **Suat - Nilgün Nemli, Şükran Dümer - Nadir Kâmuran, Cavit Oral** ve masasındaki kalabalık bir Adanalı grubun, **Çiftçi**'lerin oğulları ve birbirlerinden güzel gelinlerinin, daima orkestranın yanındaki masalarında oturan **Kâmile** ve **Reşat Kerimol**'un klübün birbirine en çok yakışan ve en iyi danseden çifti **Neclâ** ve **Halil Arpacıoğlu**'nun klübe gelmediği bir Cumartesi gecesi tasavvur edilemez.

★

Amerikan Dışişleri Bakan Yardımcılarından **Robert Murphy**'nin kızı **Catherine Murphy**'nin odasında ölü bulunması geçen hafta Washington'u birbirine kattı. Hâdisenin intihar mı, yoksa cinayet mi olduğu bir türlü anlaşılamadı.

★

Ankara Konservatuvarının yetiştirdiği genç balerinlerimizden **Tenasüp Onad** İngilterede iki yıl devam eden başarılı bir stajdan sonra yurda döndü.

İngilterede "Royal Ballet Academy" de çalışan Tenasüp Onad, imtihanlarda diğer yabancı talebelere parmak ısırtan bir derece ile mezuniyete hak kazandı. Bu parlak başarısı dolayısıyla da kendisine "Royal Ballet Academy" nin fahri üyeliği unvanı verildi. Sanat kalitesi itibariyle dünyanın en mükemmel truplarından biri olan "Sadler Well's Ballet" nin çalışmalarına katılan genç ve güzel sanatçıyı Ankaralılar önümüzdeki mevsimde Devlet Tiyatrosunda verilecek bale temsillerinde seyretmek bahtiyarlığına erecekler.

E D E B İ Y A T

Yazarlar

Malaparte öldü

Geçen ayın son haftaları içinde, Roma'nın Rönesans stilinde yapılmış büyük kliniklerinden birinde, günümüzün en tanınmış İtalyan yazarlarından biri hayata gözlerini yumdu. Şöhreti bütün dünyayı tutmuş bu İtalyan yazarı, tam dört aydan beri amansız bir hastalığın pençesinde kıvranıyor, zaman zaman komaya giriyor, fakat ölüme en fazla yaklaştığı sanılan anlarda bile büyük bir yaşama azmiyle gözlerini açarak ölümden daha kuvvetli olduğunu, ölmek istemediğini, ölmeyeceğini söylüyordu. Hattâ bundan iki ay kadar önce bir radyo röportajcısı ile yaptığı konuşmada, iyileştikten sonra yapmak istediği işlerden bahsetmişti. Hele bir iyileşsin gene eskisi gibi uzun gezilere çıkacak, yeni yeni dostlar edinecek, kitaplar yazacaktı. Sonra Papayı ziyaret etmeyi de düşünüyordu. Öyle ya, Papa birkaç gün önce iyileştikten sonra mutlaka beni görsün diye haber yollamamış mıydı? Evet, mutlaka iyileşecek ve yapmak istediklerini gerçekleştirecekti. Röportajcı bunu böylece bütün İtalyaya bildirebilirdi.

Ölümünden birkaç dakika öncesine kadar hayata böylesine bağlı, ölümden böylesine uzak olan bu yazar, Curzio Malaparte'den başkası değildi. Malaparte 1898 yılında Floransa'da doğduğuna göre öldüğü sırada 59 yaşındaydı. Bu 59 yılın büyük kısmı gezilerde geçmişti. Hattâ kliniğe yattığı sıralarda Komünist Çinde yaptığı bir geziden yeni dönmüş bulunuyordu. Gerçi kendisini dünyadan ayıran amansız hastalığın ilk belirtileri iki yıl kadar önce ortaya çıkmıştı ama Malaparte bu belirtileri kendisinde ötedenberi mevcut olduğunu sandığı hafif bir akciğer tüberkülozuna yorduğu için başlangıçta pek aldırış etmemişti. Halbuki doktorlar Malaparte'nin yakınlarına hastalığın tüberküloz değil kanser olduğunu söylüyorlardı. Bu acı teşhis kendisinden büyük bir dikkatle gizlendiği için Malaparte hayata gözlerini yumarken bile hastalığının ismini bilmiyordu.

İçi gülen donuk gözler

Asıl adı Curzio Suckert olan Malaparte edebiyat âlemine 1921 yılında atılmıştı. Gözlerindeki istihza dolu bakışlar o sene yayınladığı ilk kitapların daha başlıklarında bile göze çarpıyor, sanki bu başlıklar geleceğin gerçekçi olduğu kadar müstehzi yazarının bütün eserlerine ışık tutuyorlardı: "Lânetlenmiş Azizlerin İsyanı" ve "Hadımların Düğünü".. Malaparte bu istihza huyundan ölünceye kadar geçemiyecek, bütün kitaplarında, ağlanacak halimize içi gülen donuk gözlerle bakacaktır.

Malaparte, Mussolini ve Faşizm

Malaparte'nin yazıda ustalık yolu nu tuttuğu günlerde Birinci Dünya Harbi sonrası İtalyası da rejimde faşizmin yolunu tutmuş bulunuyordu. Faşizm, 16 yaşındanberi hararetli bir hayat süren ve siyasî inanış bakımından anglo-sakson görüşlerinden çok uzakta bulunan genç Malaparte için çok ilgi çekici bir deneme teşkil ediyordu.. Bu yeni siyasî rejime karşı duyduğu ilgiyi ve ondan beklediklerini Malaparte, en iyi, birincisini 1923, ikincisini ise 1926 yılında yayınladığı iki kitapta belirtmiştir: "Yaşayan Avrupa" ve "Barbar İtalya"... Genç yazarın büyük ümitlerle kaleme aldığı bu iki kitapta anlatmak istedikleri şöyle hülâsa edilebilir: "İtalya artık Avrupaya hakim olan Kuzey medeniyeti karşısında eski Akdeniz medeniyetini temsil eden bir ülkedir. Bu bakımdan, fikrî değerlerden yana çok zengin olan bu medeniyeti fizik, materyel ve mekanik değerlerden başka birşey tanımayan Kuzey medeniyetine karşı savunmak da ona düşer.. Bu savunma ise anglo - sakson yazarların ortaya koydukları demokrasi, liberalizm ve sosyalizm gibi siyasî rejimlerle halledilemez. İtalya'nın kendine has yeni bir hükûmet şekli araması lâzımdır".

İtalyaya has hükûmet şeklini bir ara faşist idarede bulduğunu zanneden Malaparte, çok geçmeden, Mussolini'nin de aradığı adam olmadığını anlamış ve 1928'lerden başlayarak büyük bir cesaretle Mussolini'ye karşı cephe almıştır. Ancak bu yılların Malaparte'si artık sadece ehemmiyetsiz birkaç kitabın değil, fakat aynı zamanda "Hükûmet Darbesi Tekniği" gibi ünlü bütün İtalyayı tutmuş bir kitabın da yazarıdır. Bu bakımdan, bir parça Mussolini'ye büyük ölçüde de aldanmış bir insan olarak kendi kendisine karşı duyduğu kırgınlığın ilhamıyla yazdığı "Bay Bukalemun" isimli eserin ilk kısımları bir Cenova dergisinde yayınlandığı vakit, Mussolini, yazarın halk arasında uyandırdığı sevgi ve kazandığı şöhretten korkarak selâmeti Malaparte'yi İtalyadan uzaklaştırmakta bulmuştur. "Faşizmin geçimsiz değil, şımarık çocuğu" Mussolini ile kendi arasındaki bütün bağları kopardıktan sonra önce yabancı ülkelerde uzun gezilere çıkacak, tekrar İtalyaya dönünce de, kısa süren bir hapis ve beş yıl süren bir sürgün devresi geçirdikten sonra İkinci Dünya Harbinin patlak verdiği günlere kadar daimi polis nezareti altında bulundurulacaktır.

Dünya Harbi ve Malaparte

İkinci Dünya Harbi patlak verdikten sonra Malaparte ilk olarak bir dağ birliğine tayin edildi. Bunun arkasından, Corriere della Sera gazetesinin harp muhabirliğiyle görevlendirilerek Rus cephesine gönderilen Malaparte, notları arasında Alman aleyhtarı kısımlara rastlanıldığı için bir Alman harp divanı tarafından, 1941 yılında, önce Polonyada, sonra da Finlandiyada mecburî ikamet cezasına çarpıldı. Mussolini ile bozuştuktan sonra bir zamanlar Doğu ve Kuzey Avrupada da dolaşmış olan Malaparte sürgün gittiği bu yerleri hiç yadırgamayarak bilâkis buralarda kurmuş olduğu eski dostluklar sayesinde cephede yazmağa başladığı "Kaputt" (Kaputt, Almanca'da işe yaramaz, paramparça anlamında kullanılan bir kelimedir) isimli kitabını tamamlamak fırsatını bulacaktır. Kaputt harp içindeki Avrupanın durumunu müstehzi olduğu kadar realist bir gözle inceleyen ve yayınlanır yayınlanmaz yazarının şöhretini İtalyanın çok dışına taşırarak Malaparte'nin bütün dünyaca tanınmasını sağlayan bir kitaptır. İtalyalı yazar, bu eserinde, savaş yıllarının feci bilânçosunu, yıkılmış, paramparça olmuş bir Avrupa ile bütün manevî değerlerini kaybetmiş insanlığın durumunu büyük bir basarı ile göz önüne sermektedir. Ancak, Malaparte, bu bilânço nekadar kötü olursa olsun gene de gelecekten ümitsiz değildir. Çünkü kitabının önsözünde de belirttiği gibi, herşeyi silip yeni bir düzen kurmak, eski günlerin kötü mirasını olduğu gibi kabul etmekten çok daha iyidir.

Malaparte, Mussolini iktidardan indirildikten sonra, 1944 yılında Finlandiyadan İtalyaya dönmüş ve bundan böyle de, kısa süren bazı geziler istisna edilirse bir kere daha anavatanından ayrılmamıştır.. Son yıllarda daha ziyade gazetecilikle uğraşan yazar, "Kaputt' ile şöhretinin zirvesine ulaştıktan sonra gene harp içindeki Avrupayı anlatan "Deri" ismini taşıyan bir kitap yazmış bir öncekinin gördüğü rağbeti kazanmamakla beraber bu kitap da bütün dünyada büyük bir ilgi ile karşılanmıştı. Ölümünden az önce yayınladığı "Mel'un Toskanalılar" isimli kitabı ise Malaparte'nın kudretli kaleminden beklenileni vermekten çok uzak bulunuyordu.

Curzio Malaparte'nin ölümü ile, İtalya edebiyatında güç doldurulur bir boşluk açılmıştır.

Yayınlar

Okuma vakti

«Düzensizliğin hüküm sürdüğü başka bir saha da sinema eğitimi. Eğitim müesseselerimizden çoğunda sinemaya hâlâ "haberleşme vasıtası" olarak bakılıyor... Göz-kulak eğitimcilerimiz kadar sinema tenkitçilerinin de daha otuz yıl önce temelleri atılan en mühim sinema esaslarından ne kadar habersiz oldukları sık sık ortaya çıkmaktadır. Bunun sebebi, kısmen, Amerikan sinema öğrencileri için en iyi nazarî eserleri elde edememekten ileri geliyor... Gerçi bir sürü kitaplar çıkıyor -hissî hatıralar, şirket tarihçeleri yahut popüler portreler-, ama liselerimizin, üniversitelerimizin ve ciddî sinema öğrencilerimizin muhtaç oldukları eserler bunlar değildir. Halbuki meselâ İtalya'da ve Fransa'da sinema üzerine yayınlar, canlı bir kitapçılık faaliyetidir. Bizim son zamanlarda yaptığımız araştırmalar da bu memlekette yirmiye yakın çok faydalı kitabın basıma hazır vaziyette beklediğini göstermektedir. Lâzım olan akıllı ve müteşebbis bir kitapçıdır."

Amerikanın parmakla sayılabilecek ciddi sinema mecmualarından biri olan "Film Culture" ın son sayısındaki başyazıda bu satırlar yer alıyordu. Gerçekten de Amerikada sinema üzerine yayınlar şaşılacak derecede azdı. Meselâ arkada bırakılan sinema mevsimi içinde alâka çekebilecek tek sinema kitabı, iki ay önce yayımlanan "Novels İnto Film" idi. George Bluestone'un kitabı, bir edebî eserin beyazperdeye aktarılmak istendiği vakit başından geçenleri anlatıyordu. Roman ile filmin belli başlı özelliklerinin incelenmesiyle başlıyan kitapta, başlıca altı romanın ("Muhbir", "Rüzgârlı Bayır", "Gazap Üzümleri", "Gurur ve Peşin Hüküm", "Ox-Bow Olayı", "Madame Bovary") Hollywood stüdyolarında beyazperdeye geçinceye kadarki maceraları anlatılıyordu.

Verimli bir mevsim

Ama Bluestone'unki gibi eserlere Amerikada nadiren rastlanırdı. Ne var ki Amerikalı okuyucu, kendi memleketinin damgasını taşıyan eserler olmasa bile İngiltere'de basılan sinema kitaplarıyla ihtiyacını giderebilirdi. Zira Avrupa'da, sinema, Amerikadakiyle kıyaslanamıyacak kadar ciddiye alınıyordu. Meselâ yalnız 1956-57 sinema mevsiminde İngiltere ile Fransa'da yayımlanan sinema kitaplarının belli başlılarına bir göz atmak bunu ortaya koyabilirdi. Ayrıca böyle bir gözden geçiriş, sinema mevzuunun gittikçe çeşitlendiğini ve ihtisasa yer verdiğini de gösterebilirdi.

Mevsimin başında, Fransa'nın sinema kitapları yayımlıyan tanınmış serisinde "7'e Art"ta çıkan "Le Mythe de la Femme dans le cinéma américain - Amerikan Sinemasında Kadın Efsanesi" adlı kitabında Jacques Siclier, şimdiye kadar Amerikalıların yanaşmadıkları bir açıdan Hollywood filmlerinde "kadın"ın başlangıçtan günümüze kadar nasıl değişik şekillerde ele alındığını anlatıyordu. Kitabın adına ilâve edilen "De La Divine a Blanche Dubois" yazarın plânını açıklamaktaydı. Siclier'nin kitabı, "ilâhi" Garbo ile başlıyor "A Streetcar Named Desire - İhtiras Tramvayı"nın kadın kahramanı Blanche Dubois (Vivien Leigh) ile sona eriyordu. Bu arada Hollywood sinemasının, kadına kutsal bir mevki ayırmakla başlayıp korkunç bir kadın düşmanlığına varan seyri alâka çekici bir anlatımla ortaya konuyordu. Yine aynı seride çıkan "Le Film criminel, le film policier" adlı kitabında Armand-Jean Cauliez gangster ve polisiye filmlerin yapısını incelemekteydi. Bu çeşit filmlere esas olan hakiki hayat hâdiseleri, edebî kaynaklar incelendikten sonra Cauliez bir polisiye filmin yapısını, belli başlı özelliklerini ortaya koyuyor, kitabının son kısmında ise bu çeşit filmlerin seyircilerle olan bağlarını, gangster filmlerinde başarı kazanan rejisörlerin sanatlarını kısaca gözden geçiriyordu.

Sinemada "Eros"

Sinema mecmualarının bibliyoğrafya kısımlarına göz atanlar, son üç dört ay içinde iki kitabın birlikte ele alındığına dikkat etmişlerdi. Bunda da şaşılacak birşey yoktu. Zira iki kitabın bir arada ele alınması için birkaç sebep sayılabilirdi. Bir kere, biri "L'Erotisme au Cinéma", öbürü "Amour-érotisme et cinéma" adını taşıyan kitaplar aynı konuyu ele alıyorlardı. Yayınlanmaları hemen hemen aynı günlere rastlamıştı. Üstelik birbirinin tamamlayıcısı idiler. Zira Lo Duca'nın hazırladığı ilk eser bir kaç sayfalık kısa bir metinden sonra sözü resimlere bırakıyor, çeşitli başlıklar altında toplanan bölümlerde 300 den film sahnesi yer alıyordu. Eğer kitapları da filmler gibi sınıflamak âdet olsaydı, "L'Erotisme au Cinéma"nın "onaltı yaşından küçüklere yasak" eserler sırasında yer alacağı muhakkaktı. Lo Duca'nın % 95'i resim, % 5'i metinden meydana gelen kitabına karşılık, Ado Kyrou'nun kitabı tamamiyle zıt bir ölçüdeydi. 550 sayfayı aşan tombalak kitapta, sinemadaki aşk ve şehvetin kısa tarihçesi, polis, gangster filmi, tarihî filmler, komedi, canlı-resim... gibi sinema nevilerinde bu iki tema'nın ele alınışı bir sürü misallerle ortaya konmaktaydı. Bunu, sinemadaki cinsiyetin muhtelif tezahürleri, cinsiyete eserlerinde büyük yer ayıran rejisörlerin incelenmesi, en önemli "sexy girl"ler gibi bahisler takibediyordu. Ado Kyrou'nun kitabı resimden yana fakirdi ama, sinema tarihinde cinsiyete az buçuk yer veren hemen bütün filmleri biraraya topladığı söylenebilirdi.

"Sinemada Şehvet" in kapağı
16 yaşından küçüklere yasak!.

Chaplin'den Fellini'ye

Mevsimin üzerinde en çok kitap yayınlanan sinema konusu, çeşitli sinemacılar üzerine yazılan monoğrafilerdi. Bir mevsim içinde yayınlanan sinemacı monoğrafileri istar

az olsun ister çok, bunlardan birinin mutlaka Chaplin'e ayrılması olağan bir işdi. Nitekim bu mevsimde de Jean Mitry'nin "Charlot et la fabulation chaplinesque" adlı eseri bu geleneği yerine getirdi. Mitry, Chaplin'i, şimdiye kadar yayınlanmış eserlerden başka bir açıdan inceliyordu. Kitap Chaplin'in bir biyografisi değildi. Muharrir bunu kitabının arkasına eklediği teferruatlı bir kronolojiye bırakmıştı. Mitry'nin eseri "Şarlo" tipinin biyografisiydi. Onun doğuşunu, gelişmesini, tek bobinlik filmlerden "Limelight"a kadar geçirdiği değişiklikleri, bu değişme içinde sabit kalan "Chaplinesque" hususiyetleri inceleyip tahlil ediyordu. Bu arada, Chaplin'in tekniği de tabiatiyle ele alınmaktaydı.

Chaplin, sinemanın en büyük sanatçılarından biri ise Eisenstein da en büyük sinemacılardan, aynı zamanda da en büyük nazariyecilerinden biriydi. Marie Seton'un 1952 de İngiltere'de yayınladığı biyografisi, birkaç ay önce Fransızcaya çevrilerek yayınlanınca bu konuda oldukça fakır bulunan Fransız sinema kütüphanesi zenginleşmeğe doğru bir adım atmış oldu. Zira Eisenstein'ın iki önemli eseri, "Film Form" ile "Film Sense" ancak İngilizce bilenler için faydalı olabilirdi. Artık bulunamıyan eski Fransız mecmualarındaki dağınık makalelerinin fazla bir fayda sağlamıyacağı muhakkaktı. Marie Seton'un kitabı ise, Jean Mitry'nin geçen yıl yayınladığı "Eisenstein"dan sonra Fransızlara bu büyük sinemacıyı her yöniyle tanıtabilirdi. Eisenstein'in öğrencisi, aynı zamanda en yakın arkadaşlarından olan Seton, 27 yaşında sinemanın en büyük eserini veren Eisenstein'ın meraklı, heyecanlı macerasında, asrımızın en dinamik sanatında en dinamik sanatçısının başından geçenleri sürükleyici bir dille anlatıyordu. Bu dinamik hikâyenin yanı sıra, kendisini yepyeni bir sanatın temellerini araştırma ve kurmağa vermiş bir sanatçının hem "kapitalist" hem de "komünist" düzende karşılaştığı zorlukları, engelleri, hürriyeti kısıcı zihniyetlerin eserindeki tahriplerini ortaya çıkaran dikkate değer bir vesika mahiyetini taşıyordu.

"Eisenstein" ile aynı seride -yeni kurulan "Cinémathèque" serisinde- çıkan "Jean Vigo" ise, sinema endüstrisinin kayıtlarına hiç aldırmayan, hiçbir uzlaşmaya boyun eğmiyen, aynı zamanda 29 yaşında öldüğü vakıt hepsinin toplamı topu topu üç buçuk saatlik bir projeksiyon tutan dört filmiyle sinema tarihinde kendisine apayrı bir yer sağlıyan rejisörün hayatını ve eserlerini anlatıyordu. P.E. Sale's Gomez'in bir dedektif titizliği ve uyanıklığı ile, ele geçirdiği ip uçlarından, vesikalardan ve şahadetlerden kurduğu Vigo'nun hayat hikâyesi, sinema tarihinin bu efsaneleşmiş kahramanını gün ışığına çıkarmaktaydı.

Orson Welles de sinemanın efsaneleşmiş kahramanlarından biriydi ama, onun efsanesi şimdiye kadar birkaç kere aydınlatılmıştı. Peter Noble'un bu mevsim içinde yayınladığı "The Fabulous Orson Welles" şimdiye kadar bu konuda yazılanları toplu olarak biraraya getirmesi bakımından önemli sayılabilirdi. Welles'in yeniden Hollywood'a döndüğü şu sıralarda, Noble'un kitabı, maceranın birinci kısmını hülâsa eden bir eser olmak hususiyetini kazanıyordu.

Geneviève Agel ile Dominique Delouche'un hazırladıkları "Les Chemins de Fellini", sinemanın yeni bir efsanesini, "Fellini efsanesi"ni tahlil ediyordu. Son bir kaç yıl içinde hakkında türlü yazılar yazılan, birbirine zıt görüşlerle ele alınan Fellini ve eserlerinin açıklanması bakımından, bu kitabın faydalı olacağı, meseleye oldukça ışık tutacağı muhakkaktı.

Sinemacılar üzerine yayınlanan bu eserler yanında, Pierre Leprohon'un "Présences Contemporaines Cinéma" sı biraz değişiklik gösteriyordu. Zira Leprohon'unki, tek bir sinemacının değil, 25 tanınmış Fransız rejisörünün ayrı ayrı tahliline dayanmaktaydı.

Doğrudan doğruya sinemayla ilgili kimselere hitabeden bu eserler yanında, bu konuyu daha "popüler" bir tutumla ele alan eserler de her mevsim gibi bu mevsim de eksik sayılmazdı. Nitekim Jos Roger'in sinema dilinin özelliklerini açıklayan "Grammaire du Cinéma" dan sonra yayınladığı "Naissance d'un Film"i yine ilk eserdeki gibi bol resim ve basit bir dille, bir filmin meydana getirilişini, senaryodan beyazperdeye kadar geçirdiği safhaları anlatmaktaydı. Michel Wyn'in Fransa'daki "Institut des Hautes Etudes Cinématographique"de verilen ders notlarından meydana getirdiği "Initiation aux technique du cinéma"sı da bu konuda bir başlangıç kitabı olarak faydalı olabilirdi. Tanınmış sinema tarihçi ve tenkitçisi Georges Sadoul'un 1948 de yayımladığı "Le Cinéma"yı hemen hemen baştan aşağıya kadar değiştirip genişleterek meydana getirdiği "Les Merveilles du Cinéma" ise, genel kültür sahibi bir kimsenin sinema konusunda bilmesi gereken bütün meseleleri sade ve sürükleyici bir anlatışla ortaya koyuyordu.

Bizdeki "verimli" mevsim

Sinema endüstrimiz Hollywood'tan dağlar kadar farklıysa da sinema edebiyatımızın fakirliği bakımından Amerika'ya benzediğimizi söyliyebilirdik. Zıra koca bir sinema mevsimi, Nijat Özön'ün Sinema Sanatı" kitabıyla açılmış, Muzaffer Gökmen'in René Clair ile Armand Salacrou'dan çevirdiği "Şeytanın Güzelliği" senaryosu ile kapanmıştı. Hem de bu iki kitaplık mevsim, bizim en verimli mevsimimizdi. Çünkü bu iki kitap bir yana bırakılırsa sinemanın memleketimize girdiği elli yıl içinde sinema üzerine yayınlanan bütün kitapların sayısı da ikiyi geçmiyordu. Elli yılda dört sinema kitabı... Bir de oturup sinemamızın niye bugünkü durumundan kurtulamadığını, niye sinemacı yetişmediğini, "sinemacı" diye piyasada dolaşanların niye en iptidai sinema bilgisinden dahi mahrum olduklarını uzun uzadiye düşünüyorduk.

Charlie Chaplin "New York'ta bir Kral" da

Kitap mevsiminin ihmal edilmez adamı

Teşkilât

Eşfak Aykaç
Dolmabahçeden Burgaza

"Sen Dolmabahçeye..."

Bu haftanın başında İstanbul Bölge binasında, esmer ve asık suratlı bir adam elindeki kupayı sallayarak içinden tombala çeker gibi ufak kâğıtlar çıkarıyor ve yeni sezonda takımların mukadderatını tâyin ediyordu. Kulüp temsilcilerinin de hazır bulundukları bu toplantıda Lig fikstürü tanzim edilmekteydi. Federasyonun şimdilik değişmeyeceği söylenen kararına göre Ligler 30 Ağustosta başlayacak ve gelecek sene, Haziranın ilk günlerinde bitirilecekti. Tehir bahis mevzuu değildi. Millî maç tarihleri liglerle ayarlı olarak tanzim edilmiş ve program ufak bir aksaklık vermeyecek şekilde dağıtılmıştı. Bununla beraber, Federasyonun kararlarına samimi olarak inanan pek az temsilci vardı. Kararlar her sene alınır, fakat tatbiki kabil olmazdı. Bazan Ordu maçları, ekseriya hususî karşılaşmalara kış ortasında oynanmayacak bir tarla halini alan emektar stadın hali eklenince tehirler başlar, programlar alt üst olurdu. Bu yıl da Federasyon programının tam tatbikı için hiç bir lig harici maçın yapılmaması ve yağmurla karın Dolmabahçeyi ıslatmaması lâzımdı. Doğrusu aranırsa, nefes alınmayacak kadar sıcak salondan üyelerin dışarı çıkabilmek için düşündükleri tek şey fikstürün bir an evvel çekilmesiydi. Sonra hasıl olacak karışıklıklar, vakti gelince tatlıya bağlanırdı. Artık programsızlığa alışılmıştı. Kupadan çıkan küçük kâğıtlar hiç istenmedik şekilde birbirlerini buluyorlar. Fenerbahçe, ilk iki maçında Beşiktaş ve Galatasaraya rasdyor, küçüklerin maçları ise sempatik bir sıra ile diziliyor ve fikstür asık suratların önünde şimdilik tanzim ediliyordu. Üyelerin o gün temas etmekten kaçındıkları mevzu belki de fikstür tanzıminden mühimdi. Bu, geçen sezon Lig maçlarını beşincilikle kapayan Beşiktaşın durumu'du. Beşiktaş, talimatname hükümlerine göre bazı maçlarını Dolmabahçe stadında oynamayacaktı. Dördüncüden aşağı sıralara inen takımlar Pazar sabahları Kadıköye taşınmışlardı. Şimdi Beşiktaşın da aynı muameleyi görmesi lâzımdı. Acaba üçler aralarında bir formül bularak Federasyonu razı edebilecekler miydi? Belki de.. Fakat durum bu şekli alırsa yediler haklı olarak ve şiddetle itiraz edeceklerdi. Ayrıca kümeden bu sene üç takımın birden düşmesi uzun münakaşalara yol açacaktı. Yediler kuvvetli bir blok teşkil ediyorlar ve geçen sezon Federasyonun bazı kararlarını haklı olarak dinlememiş bulunuyorlardı. Üç büyük kulübün hareket şekli mantıki değildi. Yedilerin yeniden bazı haklar elde etmeleri muhtemeldi.

Yüzme

Boğulan mı var?

Geçen haftanın başında Salı günü akşam serinliğinde Moda Gazinosuna kadar uzanan yaşlıca bir zat, yanındaki gence plajı göstererek, "Hayrola evlâdım... Ne birikmiş bu millet iskeleye? yoksa boğulan mı var?" diyordu. Genç adam hayretle plaja bakıyordu. Bağırıp çağırarak tahtaları tekmeleyen bir çok insan, eğiliyor suya bakıyor ve arasıra batıp çıkan ipler arasından geçerek yüzenlere tezahürat yapıyorlardı. İhtiyarın gözleri yüzenleri secemeyecek kadar zayıftı. Fakat plajın umumî görünüşü, hakikaten boğulan birini kurtarmağa çalışanların faaliyetini andırıyordu. Genç adam problemi çözmüştü. Bu bir yüzme yarışıydı. İnanılması güçtü ama, bu, en meşhur Türk yüzücülerinin iştirâk ettiği bir yüzme yarışıydı. Ertesi gün spor sayfalarında bir kaç Türkiye rekorunun yenilendiğini okumuş olsaydı aynı ihtiyar "Bak hele.. halbuki dün Modada adam boğuluyordu" diyecek ve rekorların aynı plajda kırıldığını tahmin dahi edemeyecekti. Olimpiyatlardan sonra bazı mühim kararlar alan Beynelmilel Yüzme Federasyonu, muhtelif uzunluklardaki havuzlarda tesis edilen dünya rekorlarını muteber addetmeyeceğini bildirmiş, 50 metre veya 55 yardalık havuzları standart kabul etmişti. Bundan sonra hemen faaliyete geçen mahallı yüzme federasyonları, havuzlarını bildirilen ölçülere göre ayarlamışlar ve yeni çalışmalara girişmişlerdi. İstanbulda beynelmilel ölçüler şöyle dursun, bir yüzme havuzu bile yoktu. Avustralya, Amerika, Japonya ve Orta Avrupa memleketlerinin baş sporları arasına karışan yüzme bizde bazan deniz suyunda boğuluyor, bazan kronometrelerin dişlileri arasında sıkışıyordu. Muhtemelen beynelmilel derece temin edecek genç kız ve erkekler Modada tahtalar ve iplerle mücadele ederek yüzmeğe çalışıyorlar fakat ihtiyarları haklı çıkaracak şekilde boğuluyorlardı.

Futbol

Ada sahillerinde

Efendim... Bizim ananevi bir Burgaz Kınalı maçımız var. Her sene yaparız. En meşhur futbolcuları çağırır takımlarımızda oynatırız. Ben, gene tek seçicilik vazifesini üstüme aldım. Buyrun, gelin ve görün".. Ligler bittikten ve millî maç dedikoduları kapandıktan sonra adı pek gazete sayfalarına geçmeyen tek seçici Eşfak Aykaç bu hafta başında

mensup olduğu gazetede futbol meraklılarını bu şekilde bir maça davet ediyordu. Burgaz ve Kınalı Adaları arasında her sene yapılan iddialı futbol maçı dayanılmaz sıcağa rağmen, bu defa ehemmiyetini hayli arttıran bir hüviyete bürünmüştü. Zira tek secici işe karışmıştı. Takımlar hazırlanıyor, rekabet artıyor. Galatasaraylılar bir yana, Fenerliler diğer tarafa diziliyorlardı. Hararetin ortalama 35 dereceye yükseldiği Pazar günü, insan vücudu hakkında pek çok bilgiye sahip olması gereken Türk Milli Futbol Takımı Tek Seçicisi Eşfak Aykaç telaş içerisinde ada takımını sahaya çağırıyordu. Geç biten ligler ve uzun süren seyahatlerden sonra milli takımın en tanınmış futbolcularını böyle iddialı bir maça kapıştırmak, bitaraf çevreleri ziyadesiyle üzen bir durumdu. Kısa istirahat zamanlarını tekmeli yumruklu mahalle maclarında israf eden futbolcuların yeni mevsimde hali ne olacaktı? Hafta arasında ilk tepkiyi Galatasaray kulübü gösteriyordu. Basın mensuplarına sert bir lisanla beyanat veren kulüp baskanı Sadık Giz, pek öfkeli bir tavırla, "Adada top oynayan futbolcularımızı cezalandıracağız. Onları bu işten menederim" diyordu. Galatasarayla beraber diğer kulüpler de harekete geçmişlerdi. Fenerbahçe ve Adalet oyuncularına tenbihatta bulunuyor, böyle saçma maçlar yüzünden istirahatlerini bozmamalarını bildiriyordu. Kulüpler lâzım gelen hassasiyeti göstermişlerdi. Şimdi iş, teşkilâtın hudutlarına girmişti. Nefes alınamıyacak sıcakta futbolculara, Lizbon maçına benzeyen oyunlar hazırlayan Tek Seçici Eşfak Aykaç'a kim tenbihatta bulunacaktı ?

Evdeki Bulgur

Galatasaray Rusya seyahatine katılan kulüp başkanı Sadık Giz, "Çocuklar" ı yurda geri gönderdikten sonra kendisi İsveçe ve İngiltereye şöyle bir uzanıverdi. Maksat? Galatasaraya bir antrenör angaje etmek.

Sadık Giz, Jokey kulübünün yığınla işi arasında bir fırsatını bulup yaptığı arama - tarama ile Galatasaraya bir İngiliz antrenör buldu:

Mr. Dick..

Şimdi bu tedarik edilen antrenörün ehliyeti meçhul. Bazı rivayetlere göre Mr. Dick bir ikinci küme takımına bile hocalık edemiyecek kadar kabiliyetsizmiş..

Baba Gündüzün muvaffakiyetli antrenörlüğü henüz akıllardayken ve onun gerek oyuncularda gerek taraftarlarda uyandırdığı büyük sevgi kalplerde yaşarken böyle Mr. Dick gibi antrenörler "keşfetmek" Dimyata prince gitmek değil de nedir?

İtalya

Büyük transferler

Geçen yıl İtalya transfer mevsimi kapandığı zaman, bütün İtalya spor tenkitcileri ve futbol meraklıları sevinç içinde ellerini oğuşturuyorlardı. Dünya futbol piyasasının birçok tanınmış yıldızı İtalyaya geliyordu. Milyonları heyecanı ile sürükleyen lig macları bu yeni aslarla daha fazla hararetleniyor, memleket futbolunun klası yükseliyordu. Bununla beraber İtalya futbolu hakkında fikir yürüten yabancı yazarların değişmez bir kanaati vardı. Harp sonrası çizmenin futbolunda bir gerileme olmuş, İtalyan asıllı futbolcular eski yılların aratan değerler göstermişlerdi. Halkın futbol sevgisini yakından bilen organizatörler, milyonlarla oynayan kulüpler bu durum karşısında Güney Amerika, İsveç ve Fransa gibi ileri futbol ülkelerinin top üstatlarını büyük transfer ücretleriyle İtalyaya getirtmek yolunu tutmuşlardı. Bilhassa Güney Amerikalıları cedlerinde buldukları ufak İtalyan kırıntıları ile milli ekiplere sokmak yolunu dahi bulmuşlardı On yılı aşan bu tecrübe ne netice vermişti? İtalya ligi için fevkalâde! Fakat İtalyan futbolu için çok kötü. Eşsiz yıldızlarla dolu takımlarda oynayacak yer bulamayan genç İtalyanlar futboldan uzaklaşmağa başlamışlar, İtalyan milli futbol takımı kötü neticelere duçar olmuştu. Durum geçen sezon sonunda had safhaya ulaşmış, İtalya, Yugoslavyaya 1-6, Portekize 0-3 kaybedince, Yabancı Oyuncular Kontrol Birliği cok sert ve mühim bazı kararlar almak zorunda kalmıştı. Buna göre, bu sene birkaç isim müstesna artık İtalyaya yabancı futbolcu ithali yasaktır. Kulüplerin yabancı oyuncuları da iç transfer yapamayacaklar ve kulüpler genç takım problemini ehemmiyetle ele alacaklardır. Bu kararların İtalya futbolunun ilerisi için ne derece isabetli olduğu şimdiden söylenemez. Bununla beraber kararların yanı sıra Çizmenin hararetli bir transfer faaliyeti geçirdiği hakikattır. Son vaziyetten sonra, bazı yabancı futbolcularla çok önceden anlaştıklarını bildiren kulüpler, bu oyuncuları gene de İtalyaya sokmuşlar ve "Son Parti" denilen kapışmayı ortaya çıkarmışlardı. F. I. F. A. nın Puskas ve Kocsis için kati bir lisanla çektiği protesto yanında solaçık Zoltan, Czibor Roma'ya girmiştir. Czibor'un dedikodusu devam ederken bu yıl dış transfere büyük önem veren Bologna, Arjantinin şöhretli forvedi Maschio ile Avrupa Karmasının yıldız Yugoslavı Bernard Vukas'ı kapmış. Torino'nun Juventus'u asrın transfer rekorlarını kırarak Gal Milli Takım Kaptanı John Charles ve Arjantinli milli forved Enrico Sivori'yi, Internazionale Arjantinli Angelilo, Laneross, İngiliz Marchi, Milan Arjantinli Grillo, Roma Uruguaylı Crescio, Udinese Arjantinli Pentrelli, bu yıl birinci kümeye geçen Verona Norveçli Gundersen ile kontrat imzalamışlardır. Alınan kararlar ne kadar sert olursa olsun, İtalya transfer pazarları büyük bir değişiklik geçirmemiştir. Yüzbinlik stadlar, milyonları aşan bütçeler en tanınmış futbolcuları kendine bağlamağa devam etmektedir.

